

**Evaluatie van de wijze waarop lokale besturen
een lokaal inclusief ouderenbeleid realiseren waarbij de
participatie van (kwetsbare) ouderen aan de samenleving
wordt gewaarborgd**

Bram Van Haelter¹
Jasper De Witte²
Nico De Witte³
Dominique Verté³
Tine Van Regenmortel²
Bram Verschuere¹

¹ UGent

² KU Leuven

³ VUB

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
 Minderbroedersstraat 8 – B-3000 Leuven
 Tel 0032 16 37 34 32
 E-mail: swvg@kuleuven.be
 Website: <http://www.steunpuntwvg.be>

**STEUNPUNT
 WELZIJN
 VOLKSGEZONDHEID &
 GEZIN**

Publicatie nr. 2023/10
 SWVG-Rapport 20
 Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Titel rapport: Evaluatie van de wijze waarop lokale besturen een lokaal inclusief ouderenbeleid realiseren waarbij de participatie van (kwetsbare) ouderen aan de samenleving wordt gewaarborgd

Promotor: Prof. dr. Bram Verschuere¹

Copromotor: Prof. dr. Tine Van Regenmortel², prof. dr. Dominique Verté³, prof. dr. Nico De Witte³

Onderzoekers: Dr. Jasper De Witte², dr. Bram Van Haelter¹

¹ UGent

² KU Leuven

³ VUB

Dit rapport kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid. In deze tekst komen onderzoeksresultaten van de auteur(s) naar voor en niet die van de Vlaamse Overheid. De Vlaamse Overheid kan niet aansprakelijk gesteld worden voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de meegedeelde gegevens.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No material may be made public without an explicit reference to the source.

Het consortium SWVG

<i>Deelnemende instellingen - Dagelijks bestuur</i>	
KU Leuven	
· LUCAS, Centrum voor zorgonderzoek en consultancy	Prof. dr. Anja Declercq
· Instituut voor Sociaal Recht	Prof. dr. Koen Hermans
· HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving	Prof. dr. Johan Put
	Prof. dr. Tine Van Regenmortel
UGent	
· Vakgroep Volksgezondheid en Eerstelijnszorg	Prof. dr. Ann Van Hecke
· Vakgroep Marketing, Innovatie en Organisatie	Prof. dr. Paul Gemmel
· Vakgroep Bestuurskunde en Publiek Management	Prof. dr. Bram Verschuere
Vrije Universiteit Brussel	
· Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen	Prof. dr. Dominique Verté
Universiteit Antwerpen	
· Faculteit Sociale Wetenschappen	Prof. dr. Koen Decancq
<i>Partnerinstellingen</i>	
Universiteit Hasselt	
· Faculteit Geneeskunde en Levenswetenschappen	Prof. dr. Piet Stinissen
Thomas More Hogeschool	
· Unit Mens & Welzijn	Dr. Peter De Graef
Arteveldehogeschool	
· Sociaal Werk	
Hogeschool Gent	
· Onderzoekscentrum 360° Zorg en Welzijn	
UC Leuven-Limburg	
· Research & Expertise - Expertisecentrum Health Innovation	
Karel De Grote hogeschool	
· Onderzoek en maatschappelijke dienstverlening	
Hogeschool PXL	
· Expertisecentrum PXL Social Work Research	
Odisee co-hogeschool	
· Studiegebied Sociaal-Agogisch Werk	
KeFor	
· Kenniscentrum Forensisch Psychiatrische Zorg	
<i>Coördinatie en secretariaat</i>	
Coördinator SWVG	Dr. Kathleen De Cuyper
Administratieve ondersteuning	Manuela Schröder
	Lut Van Hoof

Rapport 20

Maart 2023

Evaluatie van de wijze waarop lokale besturen een lokaal inclusief ouderenbeleid realiseren waarbij de participatie van (kwetsbare) ouderen aan de samenleving wordt gewaarborgd

Promotor: Prof. dr. Bram Verschuere¹

Copromotor: Prof. dr. Tine Van Regenmortel², prof. dr. Dominique Verté³, prof. dr. Nico De Witte³

Onderzoekers: dr. Bram Van Haelter¹, dr. Jasper De Witte²

¹ UGent

² KU Leuven

³ VUB

Samenvatting

Zie hoofdstuk 6: Besluit en beleidsaanbevelingen

Inhoud

Inleiding	9
Hoofdstuk 1 Conceptueel kader	11
1 Wanneer is een participatietraject succesvol?	14
2 Potentieel determinerende factoren	15
2.1 Contextfactoren	15
2.2 Beleidsissuefactoren	17
2.3 Individuele factoren	18
Hoofdstuk 2 Onderzoeksfasering	19
1 FASE 1: Analyse van bestaande data uit het behoeftenonderzoek	19
2 FASE 2: Kwalitatieve analyse van bestaande cases van inclusief beleid en participatie	19
3 FASE 3: Bevraging (survey) van lokale besturen	19
Hoofdstuk 3 Resultaten FASE 1: Analyse van bestaande data uit het behoeftenonderzoek	21
1 Belgian Ageing Studies	21
2 Lokale participatie en inclusie van ouderen op individueel niveau	22
2.1 Sociaal kapitaal in de gemeente: ‘potgrond’ voor participatie	23
2.2 Nood aan participatie	29
2.3 Capaciteit om te kunnen participeren	37
2.4 Feitelijke participatie	39
2.5 Tussentijds besluit	41
3 Lokale participatie en inclusie van ouderen op contextueel niveau	42
3.1 Politieke factoren	43
3.2 Ambtelijke factoren	43
3.3 Maatschappelijke factoren	44
Hoofdstuk 4 FASE 2: Kwalitatieve analyse van bestaande cases van inclusief beleid en participatie	45
1 Methode	45
1.1 Caseselectie	45
1.2 Data-analyse	47
2 Resultaten	47
2.1 Inputlegitimiteit	47
2.2 Throughputlegitimiteit	48
2.3 Output-legitimiteit	50
2.4 Potentieel verklarende factoren	52
3 Tussentijds besluit	56

Hoofdstuk 5	FASE 3: Kwantitatieve analyse van de bevraging van Vlaamse lokale besturen	59
1.1	Methode	59
2	Resultaten	59
2.1	Prevalentie van participatieve / co-productieve initiatieven	59
2.2	Seniorenadviesraden	60
2.3	Participatievergaderingen	64
2.4	Burgerpanel	69
2.5	Burgerbudget	73
2.6	Seniorenhuis	76
3	Tussentijds besluit	79
3.1	Prevalentie	79
3.2	Contextfactoren	79
3.3	Determinanten van een goede werking	79
3.4	Beoogde doelstellingen	80
3.5	Gerealiseerde doelstellingen	80
Hoofdstuk 6	Besluit en beleidsaanbevelingen	81
1	Besluit	81
2	Beleidsaanbevelingen	86
	Bibliografie	89
	Bijlage 1: Vragenlijst kwantitatieve analyse van de bevraging van Vlaamse lokale besturen	95
	Bijlage 2: Case study methode	120
	Lijst Tabellen	
Tabel 1	In welke mate bent u lid van een vereniging van ouderen, naar individuele factoren in de periode 2016-2021.	24
Tabel 2	In welke mate bent u lid van verenigingen, naar individuele factoren in de periode 2016-2021?	26
Tabel 3	Vindt u dat er in uw wijk voldoende wordt georganiseerd voor mensen ouder dan 60 jaar, naar individuele factoren in 2016-2021?	28
Tabel 4	Bent u het eens met volgende uitspraak: ik heb het gevoel dat ouderen tegenwoordig niet meer meetellen, naar individuele factoren in 2016-2021?	30
Tabel 5	Vindt u dat ouderen meer te vertellen moeten hebben over wat er voor ouderen gebeurt, naar individuele factoren in 2016-2021.	32
Tabel 6	Vindt u dat men u niet meer serieus neemt sinds u ouder bent, naar individuele factoren in 2016-2021.	34

Tabel 7	Heeft u het gevoel dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld ten opzichte van andere groepen mensen, naar individuele factoren in de periode 2016-2021.	36
Tabel 8	In welke mate heeft u te maken gehad met een gebrek aan informatie en voorlichting, naar individuele factoren in 2016-2021.	38
Tabel 9	In welke mate heeft u te maken gehad met onvoldoende inspraakmogelijkheden, naar individuele factoren in 2016-2021?	40
Tabel 10	Perceptie activiteiten voor ouderen, vergelijking gemeentemonitor -BAS	43
Tabel 11	Prevalentie van participatieve / co-productieve initiatieven	60
Tabel 12	Contextfactoren van de seniorenadviesraden	61
Tabel 13	De invloed van veranderende lokale besturen op seniorenadviesraden	61
Tabel 14	Determinanten van de goede werking van seniorenadviesraden	62
Tabel 15	Beoogde doelstellingen van seniorenadviesraden	63
Tabel 16	Gerealiseerde doelstellingen van de seniorenadviesraden	64
Tabel 17	Contextfactoren van de participatievergaderingen	65
Tabel 18	De invloed van veranderende lokale besturen op participatievergaderingen	65
Tabel 19	Determinanten van de goede werking van participatievergaderingen	66
Tabel 20	Beoogde doelstellingen van participatievergaderingen	67
Tabel 21	Gerealiseerde doelstellingen van participatievergaderingen	68
Tabel 22	Contextfactoren van de burgerpanels	69
Tabel 23	De invloed van veranderende lokale besturen op burgerpanels	70
Tabel 24	Determinanten van de goede werking van burgerpanels	70
Tabel 25	Beoogde doelstellingen van burgerpanels	71
Tabel 26	Gerealiseerde doelstellingen van burgerpanels	72
Tabel 27	Contextfactoren van de burgerbudgetten	73
Tabel 28	De invloed van veranderende lokale besturen op burgerbudgetten	73
Tabel 29	Determinanten van de goede werking van burgerbudgetten	74
Tabel 30	Beoogde doelstellingen van burgerbudgetten	74
Tabel 31	Gerealiseerde doelstellingen van burgerbudgetten	75
Tabel 32	Contextfactoren van seniorenhuizen	76
Tabel 33	Determinanten van de goede werking van seniorenhuizen	77
Tabel 34	Beoogde doelstellingen van seniorenhuizen	77
Tabel 35	Gerealiseerde doelstellingen van seniorenhuizen	78

Lijst Figuren

Figuur 1	Conceptueel kader	13
Figuur 2	Bent u lid van een vereniging van ouderen?	23
Figuur 3	Vindt u dat er in uw wijk voldoende wordt georganiseerd voor mensen, ouder dan 60 jaar?	27
Figuur 4	In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraak: ik heb het gevoel dat ouderen tegenwoordig niet meer meetellen?	29
Figuur 5	In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraak: over wat er voor ouderen gebeurt, zouden ouderen veel meer te vertellen moeten hebben.	31
Figuur 6	In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraak: sinds ik ouder ben, merk ik regelmatig dat men me niet meer serieus neemt.	33
Figuur 7	In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraak: ik heb het gevoel dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld ten opzichte van andere groepen mensen.	35
Figuur 8	In welke mate heeft u te maken gehad met een gebrek aan informatie en voorlichting?	37
Figuur 9	In welke mate heeft u te maken gehad met onvoldoende inspraakmogelijkheden?	39

Inleiding

Wereldwijd vergrijsst de bevolking, wat belangrijke vragen oproept over de richting van het sociaal beleid. Het aandeel 60-plussers in het noorden van de wereld is gestegen van 12% in 1950 tot 23% in 2013, en zal naar verwachting oplopen tot 32% in 2050. In het Zuiden voltrekt zich een gelijkaardige tendens (Buffel, 2018; Buffel & Phillipson, 2018; United Nations, 2014). Ook in Vlaanderen neemt het aandeel van de bevolking van 65 jaar of ouder toe: van 17% in 2000 over 18% in 2010 naar 21% in 2021. Het aandeel jonger dan 18 jaar daalde daarentegen, waardoor de bevolkingspiramide van het Vlaamse Gewest in 2021 het karakteristieke profiel van een **verouderde bevolking** vertoonde: een zware top en een smalle basis (Statistiek Vlaanderen, 2021). Volgens de meest recente projecties van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (2015-2030) zal de vergrijzing (het aandeel van de oudere bevolking in de totale bevolking) en de verzilvering (het aandeel oudste ouderen binnen het segment van de oudere bevolking) van de Vlaamse bevolking zich minstens tot 2030 blijven verderzetten (Studiedienst Vlaamse Regering, 2016).

Het gaat dus om een belangrijke groep, die overheden zo lang en zo goed als mogelijk actief willen **betrekken in het maatschappelijk leven**. Beleidsmakers zijn zich steeds meer bewust van het belang van het aanbieden van "leeftijdsvriendelijke" diensten of producten aan ouderen. Het debat aangaande strategieën en beleidspraktijken die ervoor zorgen dat diensten en producten voldoen aan de specifieke behoeften en levenssituaties van ouderen heeft dan ook aan belang gewonnen (Lui, Everingham, Warburton, Cuthill, & Bartlett, 2009).

Het Vlaams ouderenbeleidsplan (2020-2025) beoogt dan ook een leeftijdsvriendelijk Vlaanderen, en promoot daarbij *een visie op een samenleving voor alle leeftijden, waar iedereen een actieve rol kan spelen in de gemeenschap en van gelijke rechten en kansen kan genieten in alle perioden van het leven* (Vlaams parlement, 2016). In deze visie staan kernbegrippen als **participatie** en **inclusie** centraal, die in toenemende mate doelgroepgericht wordt opgevat: de vergrijzing van de bevolking brengt een aantal maatschappelijke uitdagingen met zich mee die een participatief, inclusief en stimulerend ouderenbeleid noodzakelijk maken (Departement Welzijn, 2021).

Om de toenemende aandacht voor de emancipatie van de ouderen structureel te verankeren, is het belangrijk dat ouderenbeleid ontwikkeld wordt in samenspraak met de betrokkenen en meteen alle beleids- en maatschappelijke domeinen omvat (Vlaamse Regering, 2012). Vele ouderen bevinden zich immers in de rol van actieve schakel en zijn een onmisbare kracht voor het uitbouwen van zorgzame buurten en sterke gemeenschappen – niet in het minst in tijden van sociaal isolement en vereenzaming. De overheden hebben er belang bij dit sociaal kapitaal maximaal te benutten. Maar ook met het oog op de noden van ouderen is de vraag relevant: veel ouderen bevinden zich om diverse redenen immers in een kwetsbare situatie, en alleen door hun noden en behoeften in kaart te brengen kunnen beleidsmakers effectieve oplossingen formuleren.

De Vlaamse overheid ziet inzake ouderenbeleid een belangrijke opdracht weggelegd voor de **lokale besturen**: gemeenten worden gestimuleerd om bijkomende inspanningen te leveren om ouderen te betrekken bij de voorbereiding en uitvoering van het lokaal beleid. Het Decreet Lokaal Sociaal Beleid (2018) is bijvoorbeeld doordrongen van deze participatiegedachte: het sociaal beleid moet rekening houden met de meest kwetsbare burgers met inachtnaam van participatiemethodieken die afgestemd zijn op de doelgroep (DLSB Art. 5 §1), het lokaal bestuur heeft de opdracht om het aanbod aan lokale

sociale hulp- en dienstverlening maximaal af te stemmen op de lokale behoeften (DLSB Art. 7 §1),... Ook het Decreet Lokaal Bestuur, dat alle organieke regels met betrekking tot de gemeenten, de OCMW's en intergemeentelijke samenwerking omvat, stelt participatie centraal (zie o.m. DLB Titel 6: Participatie van de burger): lokale besturen moeten meer dan ooit het initiatief nemen om de betrokkenheid en de inspraak van burgers en van specifieke doelgroepen te garanderen. Het uitgangspunt van de Vlaamse overheid is dus dat de ontwikkeling van een ouderenbeleid best uitwerking krijgt op maat van de lokale situatie en met inspraak van de ouderen zelf. Het Vlaamse bestuursniveau speelt hierbij hooguit een faciliterende en ondersteunende rol (Departement Welzijn, 2021).

Goed lokaal beleid betekent dus onder meer dat een lokaal bestuur, in samenwerking met alle betrokken partijen, beleidsdoelstellingen formuleert in functie van de lokale noden en behoeften. Momenteel is er echter weinig tot geen zicht op of en hoe Vlaamse lokale besturen de bovenstaande decretale ambities waarmaken.

De concrete **onderzoeksvragen** van dit onderzoek zijn:

1. In welke *mate* voeren lokale besturen een inclusief en participatief lokaal ouderenbeleid?
2. Op welke *wijze* krijgt dit inclusief en participatief lokaal ouderenbeleid vorm?
3. Welke factoren *determineren de mate van* inclusief en participatief werken?
4. Welke factoren *determineren de wijze van* inclusief en participatief werken?

De eerste twee onderzoeksvragen zijn beschrijvend en moeten ons een beter zicht geven op de reële praktijk in de Vlaamse lokale besturen. De laatste twee onderzoeksvragen zijn evaluatief-verklarend van aard. Deze moeten inzichten bieden om een beleidskader te ontwikkelen dat toegepast kan worden in de lokale besturen. Het doel is dus om factoren te identificeren die nodig zijn om een doelgroepgericht lokaal participatiebeleid uit te voeren.

Hoofdstuk 1

Conceptueel kader

De afgelopen decennia werd het bestuurlijk landschap gekenmerkt door een **paradigmashift**. Vanaf de eeuwwisseling maakte het *New Public Governance* (NPG) haar opwachting, waarin **samenwerking** centraal staat. Wat het NPG-model onderscheidt van de eerdere bestuurlijke paradigma's is dat de **betrokkenheid van verschillende (niet-gouvernementele) actoren, zoals al dan niet georganiseerde burgers, in de dienstverlenings- en beleidsprocessen wordt gezien als een noodzakelijke voorwaarde om de steeds complexere maatschappelijke uitdagingen beter te kunnen aanpakken**. Politici en ambtenaren zijn zich dan wel bewust van de veranderende (aard van de) uitdagingen waarmee ze worden geconfronteerd, hun specifieke kennis en expertise laten het slechts tot op zekere hoogte toe om "wicked problems" aan te pakken. Surowiecki (2004) argumenteert in die zin dat groepen onder de juiste omstandigheden opmerkelijk intelligent zijn en vaak slimmer dan de slimste mensen die er deel van uitmaken. De diversiteit aan ervaringen, opinies en kennis kan ervoor zorgen dat het geheel groter is dan de som der delen. De afgelopen jaren is bij velen dan ook het besef gegroeid dat samenwerking met burgers die over relevante, gespecialiseerde en/of praktische kennis beschikken in toenemende mate cruciaal is (Dzur, 2018).

Inhoudelijk verschillen de eerdere government-paradigma dus van governance-methoden doordat eerstgenoemden de nadruk leggen op de unieke rol van de overheid inzake openbare dienstverlening en het aanbieden van oplossingen van maatschappelijke problemen via beleidsingrepen. De kern van *governance* is dat de nadruk wordt gelegd op de integratie van verschillende actoren bij zowel het dienstverlenings- als beleidsproces (Binh & Giai, 2021), bij uitstek op het lokale bestuursniveau (Galanti, 2019). Traditionele modellen zijn dus geëvolueerd tot een meer collaboratief model, waarin de macht meer verdeeld is over een grote groep mensen en waarbinnen de burger fungeert als volwaardige actor (Dzur, 2018; Nalbandian, 1999). Deze paradigmashift heeft geleid tot een radicale **herinterpretatie van publieke beleidsvoering en dienstverlening**. Deze zijn niet langer alleen voorbehouden aan ambtenaren en politici: burgers spelen een groeiende rol binnen dit proces (Bovaird, 2007).

De laatste jaren en decennia is er dus in toenemende mate belangstelling voor burgerbetrokkenheid en -participatie, waarbij de hieraan verbonden centrale waarden en kernconcepten een prominente plaats hebben veroverd binnen het academisch en politieke discours (Reddel, 2002; Royo, Yetano, & Acerete, 2011). Participatie is echter een gecontesteerd concept (Day, 1997), en afhankelijk van het conceptueel en/of theoretisch perspectief zijn er verschillende **definities** gangbaar (Hue & Tung-Wen Sun, 2021). Zo wordt participatie in een aantal studies (e.g. Mohammadi, Norazizan, & Nikkhah, 2018) eenzijdig vernaauwd tot consultatieve participatie. In voorliggende studie wordt participatie breder gedefinieerd, als *alle handelingen en activiteiten van burgers – zowel individueel als georganiseerd - om invloed uit te oefenen op of besluiten te nemen over het beleidsproces en het proces van het oplossen van maatschappelijke problemen en uitdagingen* (naar Binh & Giai, 2021). Het **decreet** houdende de stimulering van een inclusief Vlaams ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen (2013; Art. 2) definieert **participatie** als *de deelname aan het maatschappelijk leven met het oog op het individuele en collectieve welzijn, waardoor iemand de persoonlijke controle op de eigen leefsituatie en op de externe factoren die deze leefsituatie bepalen, maximaal behoudt of verhoogt*.

Participatie kent twee voorname verschijningsvormen: een consultatieve (ook wel: inspraakgerichte) en een coproductieve vorm. Eerstgenoemde heeft dus vooral te maken met beleid, het tweede met dienstverlening.

Inspraak behelst een brede waaier aan praktijken, waarbij de al dat niet georganiseerde burger een stem heeft in de voorbereiding, ontwikkeling, implementatie en/of evaluatie van beleidsingrepen, hetzij bottom-up, hetzij top-down vormgegeven (definitie gebaseerd op OECD, 2001). Inspraak of consultatie verschillen van informatie en communicatie: informatie betreft éénrichtingsverkeer van de overheid naar de burger; communicatie gaat uit van informatieverlening in twee richtingen, maar pas bij consultatie is sprake van een **echte dialoog tussen de overheid en de burger over specifieke beleids- of dienstverleningskwesaties** (Martin & Boaz, 2000). Het spreekt voor zich dat de realiteit minder eenvoudig in dit strikte onderscheid te vatten is: om een goede dialoog te bewerkstelligen is voorafgaand vaak een zekere mate van informatieverlening noodzakelijk. Deze verschillende niveaus dienen dan ook niet normatief te worden opgevat (Smith, 2018): binnen een open en participatieve organisatie zijn zowel informatie als communicatie en consultatie noodzakelijk, afhankelijk van de aard, de doelstellingen en de verwachtingen van het specifieke beleids- of dienstverleningsissue.

Coproductie betreft alle (innovatieve) praktijken die gebaseerd zijn op de betrokkenheid van burgers als coproducten van publieke diensten en -producten. Coproductie gaat ervan uit dat de kennis, expertise en capaciteit van verschillende actoren moeten integreren om maatschappelijke problemen op een effectieve en efficiënte aan te pakken (Campomori & Casula, 2021; Gasparre & Bassoli, 2020).

Ook in Vlaanderen heeft participatie, in al haar verschijningsvormen, de laatste decennia aan belang gewonnen. Toegepast binnen het ouderenbeleid betekent dit dat middels verschillende participatieprojecten getracht wordt om ouderen een stem geven bij het uittekenen van beleid (inspraak), en bij het uitwerken van publieke dienstverlening (coproductie).

Burgerparticipatie wordt vandaag dus beschouwd als een kernelement van "goed bestuur" (OECD, 2001), "deugdelijk bestuur" (Farazmand & Carter, 2004; Mohammadi et al., 2018; Ott, 2012) en "democratisch bestuur" (Fung, 2015). Toch botsen participatieprojecten vandaag nog vaak op hun **limieten**. Zo is er nog vaak sprake van informatie-asymmetrie, gaapt er in veel gevallen een kloof tussen (de doelstellingen van) het participatietraject en de feitelijke bestuurspraktijk, wordt het initiatief soms gemanipuleerd door ambtenaren en politici en slagen slechts weinig initiatieven erin om een representatief deel van de bevolking actief te betrekken (Rafique, Habib, & Rosilawati, 2021). Daarnaast stelt zich een probleem van duurzaamheid: zelfs in landen waar innovatieve participatiepraktijken al lange tijd tot het basisinstrumentarium van de overheid behoren, zoals in het VK, verloopt de institutionalisering van dergelijke projecten veelal moeizaam (Campomori & Casula, 2021; Durose, Needham, Mangan, & Rees, 2017). Het projectmatige karakter van de participatietrajecten leidt dan ook niet altijd tot een breedgedragen participatieve organisatiecultuur.

Inclusief ouderenbeleid heeft betrekking tot de mate waarin en wijze waarop *"de fysieke en sociale omgeving zijn ontworpen om ouderen te ondersteunen en in staat te stellen 'actief ouder te worden' - dat wil zeggen, in veiligheid te leven, te genieten van een goede gezondheid, en volledig te blijven deelnemen aan de samenleving"* (World Health Organization, 2015). Binnen de Vlaamse context wordt inclusief ouderenbeleid gedefinieerd als beleid dat in al zijn aspecten en samenhang aan de algemene en de specifieke behoeften van ouderen beantwoordt (Vlaamse Regering, 2012).

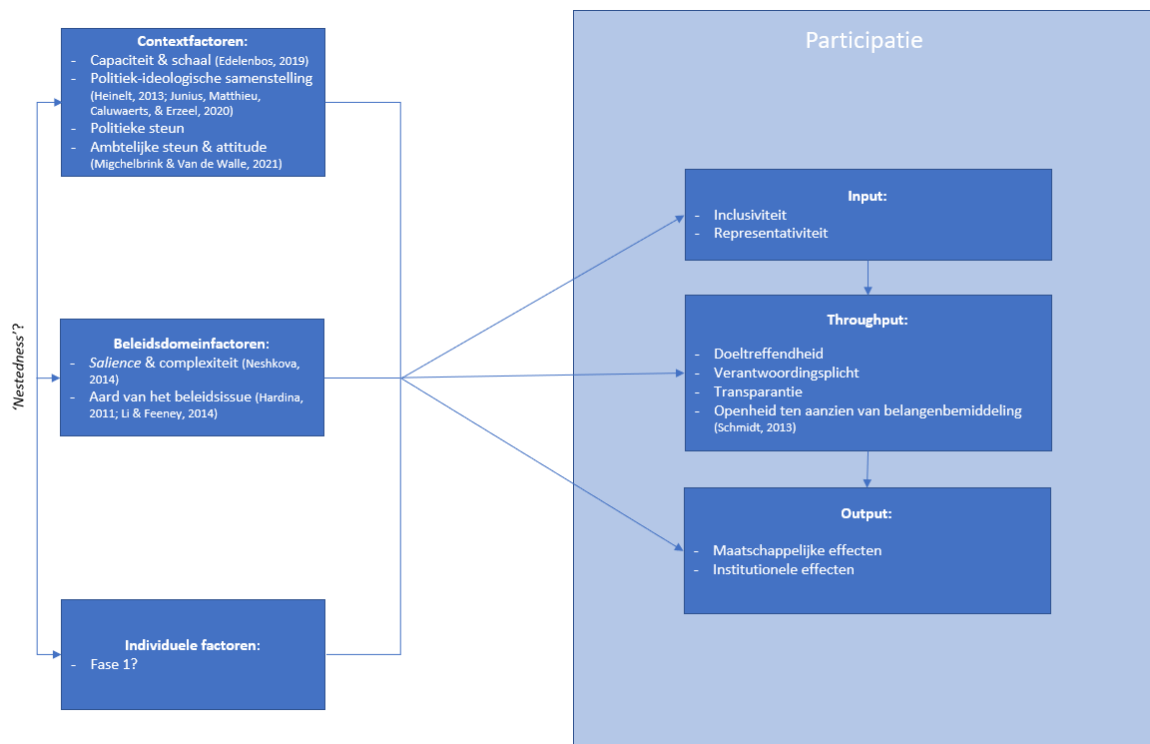
Inclusief ouderenbeleid wordt per definitie holistisch, en dus beleidsdomeinoverschrijdend, opgevat: het heeft betrekking tot alle fysieke aspecten (zoals de toegang tot publieke gebouwen, domeinen en

transport; de begaanbaarheid van de openbare weg; veiligheid; betaalbaar en aangepast wonen...) en sociale aspecten (zoals de algemene attitude van de burger ten opzichte van ouderen; mogelijkheden voor sociaal engagement; toegankelijke diensten en informatievoorziening; financieel-economische garanties...) van het dagelijks leven van ouderen (World Health Organization, 2015).

In haar analyse van 'leeftijdsvriendelijke gemeenten' situeert de Wereldgezondheidsorganisatie participatie en inclusie aan de weerskanten van gemeentelijk beleid: participatie als een inputvariabele; inclusie als een outputvariabele. Ook het hier gehanteerde conceptueel model vertrekt vanuit deze basispremissie. De beschrijvende onderzoeksvragen leggen de focus op de factoren en mechanismen achter elk van deze weerszijden (hoe ziet ouderenparticipatie er vandaag binnen de Vlaamse lokale besturen uit? Hoe ziet een inclusief ouderenbeleid er vandaag binnen de Vlaamse lokale besturen uit?). De verklarende onderzoeksvragen gaan na welke factoren bijdragen tot succesvolle participatie en een effectief inclusief ouderenbeleid op het lokale bestuursniveau.

Op basis van een uitgebreide literatuurstudie bekomen we volgend conceptueel kader:

Figuur 1 Conceptueel kader

Het globale opzet van dit onderzoek is dus tweeledig. Ten eerste beschrijven we hoe participatieve praktijken door en voor ouderen binnen de Vlaamse lokale besturen vormkrijgen. Om deze eerste onderzoeksvraag te beantwoorden dienen we een normatieve inschatting te maken van burgerparticipatieprojecten. Dit doen we aan de hand van een *value-centered model*, zoals beschreven in 1.1.

Ten tweede identificeren we factoren die de mate en de wijze van dergelijke participatie kunnen bepalen. Hiervoor vertrekken we vanuit een aantal potentiële succes- en faalfactoren van participatieprojecten (1.2).

1 Wanneer is een participatietraject succesvol?

Zoals beschreven maken we dus eerst een beschrijving en een inschatting van het participatietraject zelf. De participatie-literatuur onderscheidt grofweg drie vormen van conceptuele modellen om dit te realiseren: klantgerichte modellen, eigenaarsmodellen en *value-centered models*. In de modellen waarin de burger als klant centraal staat worden burgers gezien als passieve consumenten van overheidsdiensten. De relatie is in grote mate eenrichtingsverkeer, en de interactie tussen de burger en het bestuur verloopt voornamelijk via transacties en klachten. De eigenaarsmodellen zien burgers als de eigenaars van de overheid. Op die manier heeft de burger de (morele) plicht om een actieve rol te spelen binnen het de beleids- en dienstverleningsprocessen. In het *value-centered model* zijn zowel burgers als overheid actief, betrokken en gericht op het creëren van waarde voor burgers. Dit model, dat zich concentreert op de normen en waarden van de overheid voor haar burgers, wordt voorgesteld als een alternatief voor de vaak gebruikte (maar even vaak gecontesteerde) klanten- en eigenaarsmodellen.

Om na te gaan of en in welke mate een participatietraject op een goede manier verloopt vertrekt dit onderzoek vanuit een *value-centered* benadering. We onderscheiden hierbij drie *values*, of vormen van legitimiteit: de input-legitimiteit, throughput-legitimiteit en output-legitimiteit (zie onder meer ook: (De Koster, 2011); Scharpf (1999)).

De participatiegerichte **input-legitimiteit** wordt hier gedefinieerd als participatie **door de burger**. Het behelst waarden als inclusie en gelijke inbreng, controle en inspraak. Hoeveel en welke burgers mogen deelnemen aan een dienstverlenend, beslissing- of beleidsproces is dus essentieel: uitgebreide mogelijkheden tot participatie kunnen bijdragen tot dit aspect van legitimiteit (Escher & Rottinghaus, 2018).

Volgens De Koster (2011) omvat inputlegitimiteit twee dimensies: inclusiviteit en representativiteit. Inclusiviteit garandeert de betrokkenheid van alle relevante actoren. Wie rechtstreeks of onrechtstreeks door een beleidsingreep wordt getroffen moet de mogelijkheid hebben om hierover hun voor- of afkeur te uiten – hetzij persoonlijk, hetzij georganiseerd of via vertegenwoordigers. Daarnaast moet representativiteit gegarandeerd worden. Dat betekent dat deze preferenties van de burger om een geïnformeerde en consistente manier moeten worden vertaald naar beleidsopties. Representativiteit gaat dus over de vraag of vertegenwoordigers de belangen van hun groep accuraat hebben weergegeven.

De procesgerichte **throughput-legitimiteit** (Schmidt, 2013) verwijst naar het omzettingsproces van voorkeuren van burgers naar effectieve beleidsbeslissingen (Hondeghem, Van Dooren, De Rynck, Verschuere, & Op De Beeck, 2013). Dit betreft praktijken die plaatsvinden in de zogenaamde 'black box' van het bestuur. Het richt zich dus op de kwaliteit van de bestuursprocessen, **met de burger**. Bij participatietrajecten met sterke throughput-legitimiteit spelen de burgers een reële rol bij de besluitvorming, wordt een constructieve dialoog gefaciliteerd en aangemoedigd en draagt het proces bij tot een transparant inzicht aan de verschillende belangen. Om de throughput-legitimiteit van de participatieprojecten in kaart te brengen wordt gekeken naar concepten als legaliteit, verantwoordingsplicht, transparantie en openheid ten aanzien van verschillende stakeholders.

De prestatiegerichte **output-legitimiteit** wordt gedefinieerd als het vermogen van instellingen om effectief te regeren **voor de burger** – en dus als de effecten van het beleid. Output-legitimiteit vereist dat beleid doeltreffend werkt en aansluiting vindt bij de noden en behoeften van de burgers. Om outputlegitimiteit te meten worden dus besluiten en beleidsingrepen geëvalueerd: worden ze beschouwd als een oplossing voor het probleem in kwestie? Leveren ze een bijdrage aan het algemeen welzijn? Om de output-

legitimiteit op een adequate manier in beeld te brengen is het aangewezen om zowel de reële als de gepercipieerde effecten in beschouwing te nemen.

Er wordt verondersteld dat participatie deze output-legitimiteit op een positieve manier kan beïnvloeden. Doordat verschillende burgers – in dit geval ouderen - input kunnen leveren in het beleidsproces, beschikt het bestuur potentieel over meer en bredere kennis wat tot betere beleidsoplossingen kan leiden. Beter (gepercipieerde) oplossingen, die aansluiten bij de behoeften van de burger, leiden tot een versterkte output-legitimiteit (Nabatchi, 2012). Escher and Rottinghaus (2018) stellen dat verschillende studies hebben aangetoond dat participatieprocessen inderdaad kunnen leiden tot betere (hogere kwaliteit, meer probleemoplossend vermogen) beleidsingrepen (eg. Gonçalves, 2014; Stern & Dietz, 2008). Op die manier kan ouderenparticipatie dus bijdragen aan een meer inclusief ouderenbeleid, waarbij beleidsingrepen van velerlei aard, met betrekking tot zowel het fysieke als het sociale leven van de ouderen in kwestie, beter kunnen worden aangepast aan de noden en behoeften die ouderen zelf ervaren.

Naast de genoemde maatschappelijke effecten worden ook institutionele effecten verwacht: een grotere betrokkenheid van de burgers bij de politieke besluitvorming kan het vertrouwen van de burger in het bestuur, alsook de naleving van het overheidsbeleid door de burgers vergroten (Huang & Feeney, 2016). Aan de andere kant kan participatie ook een negatieve invloed hebben op de output-legitimiteit van het beleid: participatieve besluitvorming kan bepaalde bevolkingsgroepen bijvoorbeeld bevoordelen (ten nadele van het algemeen belang); bijvoorbeeld omdat het participatieproces onvoldoende inclusief en/of representatief verloopt.

2 Potentieel determinerende factoren

Zoals aangegeven is het doel van dit onderzoek tweeledig. Niet alleen willen we beschrijven op welke manier participatietrajecten inzake ouderenbeleid vorm krijgen en verlopen op het lokale bestuursniveau, ook willen we dit gegeven verklaren. Dat doen we door een aantal potentiële determinerende factoren te identificeren. Met andere woorden: welke factoren bepalen een succesvolle ouderenparticipatie.

De academische literatuur onderscheidt drie niveaus van potentieel determinerende factoren (gebaseerd op Ianniello, Iacuzzi, Fedele, & Brusati, 2019): contextfactoren (1.2.1), beleidsdomeinfactoren (1.2.2), en individuele factoren (1.2.3).

2.1 Contextfactoren

Een invloedrijke literatuurstudie van Irvin and Stansbury (2004) stelt dat een aantal contextfactoren het succes of het falen van participatie kunnen verklaren.

Gemeentelijke schaal / financiële en personele capaciteit

De invloed van de gemeentelijke schaal op het succes van participatietrajecten is onderwerp van debat: een aantal auteurs stellen dat er een positief verband is tussen een grote gemeentelijke schaal en democratische innovatie zoals participatie. Grote gemeenten beschikken over het algemeen over meer personele en financiële middelen, die hen toelaten om meer te experimenteren met nieuwe vormen van participatie (Camisón-Zornoza, Lapiedra-Alcamí, Segarra-Ciprés, & Boronat-Navarro, 2004; Latham & Braun, 2009). Een aantal auteurs zien daarentegen geen (Ewens & van der Voet, 2019) of zelfs een negatief verband: bij een groter inwonersaantal is het voor al dan niet georganiseerde burgers moeilijker om invloed uit te oefenen of om tot een compromis te komen (Irvin & Stansbury, 2004). Daarbij komt dat een grotere

gemeentelijke schaal vaak ook een grotere geografische oppervlakte betekent, waardoor de toegankelijkheid van de participatieprojecten wordt beperkt (Irvin & Stansbury, 2004).

Enigszins verbonden aan de gemeentelijke schaal, stellen verschillende onderzoeken dat burgerparticipatie ook een zeker capaciteitsniveau vergt. In een recent onderzoek stellen Ngo, Edelenbos, and Gianoli (2019) bijvoorbeeld dat participatie en capaciteit (gedefinieerd als *'het vermogen om een basis te creëren voor de betrokkenheid van verschillende publieke actoren bij het besluitvormingsproces'*) positief gecorreleerd zijn. Deze capaciteit wordt veelal geoperationaliseerd als het samenspel tussen personele en financiële capaciteit.

Participatie vergt een zekere mate van personele capaciteit. Het gaat immers veelal om een arbeidsintensief proces (Martin & Boaz, 2000), dat een zekere kennis en expertise binnen de organisatie vereist. Ewens and van der Voet (2019) stellen in deze een relatie vast tussen functionele differentiatie (jobspecialisatie) en het succes van participatieprojecten. Dit geldt evenwel niet voor elk type participatie: innovatievere vormen vereisen in veel gevallen bijvoorbeeld meer gespecialiseerde kennis (Zheng, Schachter, & Holzer, 2014). In elk geval lijkt het vast te staan dat de soort en de mate van vereiste capaciteit sterk afhankelijk is van de (beoogde) projectvorm: *het organiseren van een roadshow in een groot gebied vergt bijvoorbeeld veel reistijd van personeel (...) en het uitvoeren van een survey impliceert vaak een zekere opleiding voorafgaand aan het onderzoek alsook ondersteuning tijdens het verzamelen en analyseren van de gegevens* (Martin & Boaz, 2000, p. 51). Deze factor staat niet geheel los van de factor gemeentelijke schaal: het aantal ambtenaren dat werkzaam is binnen de organisatie is grotendeels recht evenredig aan de gemeentelijke schaal. Zowel in absolute (aantal VTE's) als in relatieve (aantal VTE's per 1000 inwoners) beschikken grotere Vlaamse gemeenten dus over meer personele capaciteit.

Naast personele capaciteit vergt participatie ook financiële capaciteit (volgens eerder onderzoek in veel gevallen zelfs meer dan aanvankelijk ingeschat) (Martin & Boaz, 2000). Deze financiële capaciteit gaat dan ook niet enkel over de financiële situatie van het lokaal bestuur uitgedrukt in bijvoorbeeld schuldgraad, maar ook over de investeringsbereidheid van het bestuur. Hue and Tung-Wen Sun (2021) geven bijvoorbeeld aan dat er meer en succesvoller burgerparticipatie plaatsvindt in lokale besturen met meer uitgaven per capita.

Politiek – ideologische samenstelling & politieke steun

Verschillende studies wijzen uit dat politieke steun een belangrijke succesfactor is in het welslagen van participatieprojecten en, breder, de implementatie van een participatieve organisatiecultuur.

Er is echter minder eensgezindheid over de invloed van ideologie op de attitude van politici. Een aantal studies stellen dat linkse politici over het algemeen meer steun verlenen aan democratische vernieuwing zoals participatie (Heinelt, 2013; Junius, Matthieu, Caluwaerts, & Erzeel, 2020), wat een belangrijke succesfactor is (Liao & Zhang, 2012). De ideeën die aan burgerparticipatie en andere vormen van directe democratie ten grondslag liggen, zijn immers algemeen gebaseerd op een positieve kijk op de mens en zijn mogelijkheden tot zelfontplooiing. Deze principes en attitudes worden volgens Junius et al. (2020) vooral uitgedragen door linkse politici. Verschillende empirische studies hebben deze veronderstelling bevestigd. Donovan en Karp (2006) toonden voor Nieuw-Zeeland, Noorwegen en Zweden bijvoorbeeld een positieve relatie aan tussen linkse attitudes en steun voor burgerparticipatie.

Een aantal andere studies zien echter geen relatie tussen ideologie en steun ten aanzien van participatie, maar stellen dat vooral persoonlijke percepties en attitudes van individuele politici een belangrijke rol spelen.

Ambtelijke steun & attitude

Uit eerder onderzoek blijkt dat de houding van ambtenaren ten aanzien van participatie een belangrijke rol speelt bij het succes van participatieprojecten (Liao & Zhang, 2012; Migchelbrink & Van de Walle, 2021; Zhang & Yang, 2009). Ook de praktijkstudie van Regiegroep ouderendelegatie NPO-Limburg (2017) stelt dat een zichtbaar geïnteresseerde rol van de beleidsambtenaar als *zeer motiverend* wordt ervaren. Participatie vereist een open houding van de ambtenaar ten aanzien van nieuwe ideeën, en een zekere bereidwilligheid om initiële plannen bij te stellen (CSO & Zorgbelang Nederland, 2012). Ambtenaren zien burgerparticipatie echter nog vaak als een lapmiddel voor uitdagingen die gepaard gaan met impopulair beleid of als een project dat dwangmatig is opgelegd door toedoen van externe druk (Ianniello et al., 2019; Kim & Schachter, 2013).

Volgens Binh and Giai (2021) vereist een open, participatieve organisatie een nieuwe rol van de ambtenaren: ze moeten adviseurs van de burgers worden, geen controleurs. Hun functie moet worden omgevormd tot die van promotor, moderator en helper (Binh & Giai, 2021). Terwijl velen zich vroeger comfortabel voelden bij het traditionele beslissingsproces achter gesloten deuren en ver weg van de druk en controle van de burger, wordt nu verwacht dat zij de dialoog tussen de stakeholders vergemakkelijken, onderhandelen tussen uiteenlopende belangen, gebruik maken van participatieve besluitvormingsstrategieën, doeltreffend communiceren en partnerschappen faciliteren (Callahan, 2007).

2.2 Beleidsissuefactoren

Salience & complexiteit

Verschillende combinaties van *salience* (het gepercipieerd belang van het beleidsissue) en complexiteit zouden tot verschillende participatiepatronen leiden (Neshkova, 2014). *Salience* kan een (indirect) effect hebben op het verloop en de uitkomst van het participatietraject: voor beleids- en dienstverleningsissues die voor de burgers belangrijk zijn, verloopt participatie volgens eerder onderzoek vaker succesvol (Irvin & Stansbury, 2004).

Daarnaast is er een invloed van deze *salience* op de houding van ambtenaren. Ambtenaren die zich met belangrijk gepercipieerde kwesties bezighouden, lijken een positievere houding aan te nemen ten aanzien van inspraak en participatie omdat de burger vaker vertrouwd is met het issue. Thema's met een lager gepercipieerd belang leiden bij ambtenaren vaker tot verontwaardiging over de onwetendheid van de burger rond thema's die voor hen wel belangrijk zijn (Powlick, 1991).

Daarnaast speelt ook de complexiteit van het beleidsissue een belangrijke rol. Irvin and Stansbury (2004) stellen dat participatie succesvoller blijkt wanneer de voorliggende beleids- of dienstverleningskwestie geen complexe, technische kennis en competenties vereist. Studies van bijvoorbeeld Posner (2005) en Hibbing and Theiss-Morse (2002) stellen in dat opzicht dat burgers niet in staat of gemotiveerd zijn om deel te nemen aan complexe technische beraadslagingen.

Aard van het beleidsissue

De aard van het beleidsissue, en het beleidsdomein waarbinnen het issue zich situeert, kunnen een invloed hebben op het succes van het participatief traject. Persoonsgebonden bevoegdheden zoals vrije tijd (Li & Feeney, 2014) en sociale dienstverlening (Hardina, 2011) blijken over het algemeen bijvoorbeeld beter geschikt voor participatie dan complexe en politiek gevoeliger dossiers.

2.3 Individuele factoren

Voor de meeste betrokken actoren is participatie van ouderen een nog relatief jong fenomeen; niet in de laatste plaats voor de ouderen zelf. Irvin and Stansbury (2004) stellen bijvoorbeeld dat burgers vaker participeren wanneer ze voldoende inkomen hebben om (vrijwillige) vergaderingen bij te wonen zonder dat hun vermogen om in hun gezin te voorzien in het gedrang komt, maar ook factoren als geslacht, leeftijd en (potentiële) kwetsbaarheid spelen volgens eerder onderzoek een rol.

Hoofdstuk 2

Onderzoeksfasering

Het globale onderzoek is opgebouwd volgens een sequentiële logica. De vooropgestelde dataverzameling- en analyse verloopt in drie fases, waarbij in elke fase data worden verzameld om (delen van) onderzoeksvragen te beantwoorden. Deze onderzoeksfases staan niet los van elkaar: de resultaten van onderzoeksfase 1 geven aanleiding tot fase 2, en de resultaten van fase 2 tot fase 3.

1 FASE 1: Analyse van bestaande data uit het behoeftenonderzoek

Op basis van de vragenlijst van de *Belgian Ageing Studies* worden een aantal relevante variabelen geselecteerd die een indicatie geven van de mate waarin lokale besturen een inclusief ouderenbeleid realiseren waarbij de participatie en inclusie van (kwetsbare) ouderen aan de samenleving wordt gewaarborgd. Voor deze variabelen wordt via een kwantitatieve analyse nagegaan (1) of en in welke mate ze evolueerden doorheen de tijd en (2) of en in welke mate de antwoordcategorieën samenhangen met een aantal individuele kenmerken van de respondenten. Ten tweede wordt in deze fase nagegaan of er naast verschillen op individueel niveau ook verschillen zijn vast te stellen tussen de deelnemende gemeenten onderling, en dus op contextueel niveau.

2 FASE 2: Kwalitatieve analyse van bestaande cases van inclusief beleid en participatie

Aan de hand van het vooraf uitgewerkte conceptueel kader en de resultaten van de eerste onderzoeksfase worden een aantal relevante cases van participatie op het lokale bestuursniveau geselecteerd. Deze dienen een driedubbel doel: (1) zicht krijgen op de wijze waarop participatieve praktijken in de realiteit voorkomen, (2) inzicht verwerven in de mate waarin een participatietraject de vooropgestelde doelen haalt en (3) factoren die deze praktijken faciliteren dan wel belemmeren in kaart brengen via een analyse van de potentieel determinerende factoren. De data worden verzameld via documentanalyse en aan de hand van semigestructureerde diepte-interviews met lokale stakeholders: politici, ambtenaren en individuele dan wel georganiseerde ouderen. Meer informatie over de case study methode, selectie cases, en dataverzameling kan gevonden worden in bijlage 2.

3 FASE 3: Bevraging (survey) van lokale besturen

In de derde onderzoeksfase analyseren we een online bevraging die we in oktober 2022 hebben uitgestuurd naar de 300 Vlaamse lokale besturen, met als doel om (1) zicht te krijgen op de mate waarin participatieve en inclusieve praktijken voorkomen en (2) de haalbaarheid van enkele innovatieve praktijken in te schatten. Deze bevraging is mede gebaseerd op de bevindingen uit de twee voorgaande onderzoeksfases, en geeft ons meer inzicht in volgende vormen van participatieve/co-productieve initiatieven: seniorenadviesraden, participatievergaderingen, burgerpanels, burgerbudgetten en seniorenhuizen.

Hoofdstuk 3

Resultaten FASE 1: Analyse van bestaande data uit het behoeftenonderzoek

In dit hoofdstuk bestuderen we de percepties van ouderen aangaande de mate waarin lokale besturen in Vlaanderen en Brussel een inclusief ouderenbeleid realiseren waarbij de participatie van (kwetsbare) ouderen aan de samenleving wordt gewaarborgd. Verder detecteren we ook een aantal individuele factoren die met inclusie en participatie samenhangen (o.a. leeftijd, opleidingsniveau).

1 Belgian Ageing Studies

We baseren dit hoofdstuk grotendeels op data uit het behoeftenonderzoek 'Belgian Ageing Studies' (BAS). BAS is een bevraging over de noden en behoeften van thuiswonende ouderen (60+) die sinds 2004 wordt georganiseerd in meer dan 200 gemeenten in Vlaanderen en in Brussel. Het onderzoek vindt zijn oorsprong in een traditie van onderzoek naar participatie van ouderen en seniorenadviesraden (Verté, 1992; De Witte, 2001), en geeft een duidelijk beeld over de leef- en woonsituatie van ouderen in een gemeente. Beleidsmakers, maar ook seniorenadviesraden kunnen de resultaten gebruiken om beleid te voeren of bij te sturen. Daarnaast zorgt de peer-research methodologie ervoor dat er naast de reeds gekende geëngageerde ouderen (voorzitters verenigingen of seniorenadviesraden, vrijwilligers), ook nieuwe tot dan toe ongekende maar geëngageerde ouderen gedetecteerd worden. Vaak zijn dit mensen die zich willen inzetten voor de samenleving en het welzijn van de ouderen door mee na te denken en het beleid vorm te geven, maar die zich niet willen aansluiten bij een ouderenvereniging of de kans nog niet gehad hebben om in een seniorenadviesraad te zetelen.

De gemeenten kiezen zelf of ze het ouderenbehoefteonderzoek in hun gemeenten organiseren of niet. Voor elke participerende gemeente wordt een proportioneel gestratificeerde steekproef getrokken naar geslacht en leeftijd uit de bevolkingsregisters, met een streefminimum van 400. Ouderen woonachtig in de gemeente treden, na een vorming, op als 'vrijwilliger-enquêteur' en bevragen andere ouderen door middel van een papieren vragenlijst (~ peer-research methodologie). De vragenlijst bevat een hele reeks thema's en werd in een co-creatief proces tussen ouderen, beleidsmakers en wetenschappers ontwikkeld tussen 2002 en 2004. De thema's zijn onder andere: huisvesting, buurtbetrokkenheid, kwetsbaarheid, eenzaamheid, gezondheid, participatie, Sinds 2004 is het onderzoek operationeel. De vragenlijst werd al twee keer geactualiseerd, waardoor er momenteel drie 'waves' bestaan: 2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021. Sinds 2004, hebben in totaal al meer dan 82.000 ouderen deze vragenlijst ingevuld. In de eerste wave hebben 63.692 ouderen uit 136 gemeenten de vragenlijst ingevuld. In de tweede hebben 14.615 ouderen uit 35 gemeenten de vragenlijst ingevuld, en in de derde wave hebben 4273 ouderen uit zeven gemeenten de vragenlijst ingevuld. Voor meer informatie over BAS zie: <http://www.belgianageingstudies.be/>. Deze 7 gemeenten zijn als volgt te omschrijven als het gaat om de kenmerken bevolkingsdichtheid, aantal 60-79jarigen en aantal 80plussers. Voor deze indeling hebben we ons gebaseerd op de indeling zoals terug te vinden is op de databank provincie.in.cijfers.be. Binnen de BAS is de afspraak dat gemeentelijke cijfers nooit publiek gemaakt worden. Derhalve is de nummering bij de gemeenten in onderstaande tabel niet in overeenstemming met de nummering van de gemeenten verder in dit rapport.

	Bevolkingsdichtheid	#60-69j	#80plussers
Gem 1	gemiddeld	Gemiddeld	gemiddeld
Gem 2	veel hoger	Gemiddeld	gemiddeld
Gem 3	hoger	Gemiddeld	gemiddeld
Gem 4	veel hoger	veel hoger	veel hoger
Gem 5	hoger	veel hoger	veel hoger
Gem 6	hoger	veel hoger	hoger
Gem 7	veel hoger	veel hoger	veel hoger

2 Lokale participatie en inclusie van ouderen op individueel niveau

Op basis van de vragenlijst van BAS hebben we een aantal relevante variabelen geselecteerd, die een indicatie geven van de percepties van ouderen aangaande de mate waarin lokale besturen een inclusief ouderenbeleid realiseren waarbij de participatie van (kwetsbare) ouderen aan de samenleving wordt gewaarborgd. Dit betreft volgende negen vragen:

- Bent u lid van een vereniging van ouderen?
- In welke mate bent u lid van verenigingen?
- Vindt u dat er in uw wijk voldoende wordt georganiseerd voor mensen, ouder dan 60 jaar?
- In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraken:
 - Ik heb het gevoel dat ouderen tegenwoordig niet meer meetellen.
 - Over wat er voor ouderen gebeurt, zouden ouderen veel meer te vertellen moeten hebben.
 - Sinds ik ouder ben, merk ik regelmatig dat men me niet meer serieus neemt.
 - Ik heb het gevoel dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld ten opzichte van andere groepen mensen
- In welke mate hebt u met onderstaande problemen zelf te maken (gehad)?
 - Gebrek aan informatie en voorlichting
 - Onvoldoende inspraakmogelijkheden

Ten eerste bespreken we in wat volgt de verdeling van de antwoordcategorieën voor deze variabelen naargelang de drie waves (2004-2009, 2010-2015 en 2016-2021) om na te gaan of ze doorheen de tijd wijzigen. Ten tweede zoomen we voor elke van deze variabelen in op de meest recente wave (2016-2021) en bekijken we de samenhang van die variabelen met een reeks individuele factoren: geslacht, leeftijdsklasse (60-69; 70-79; 80+), opleidingsniveau, de mate waarin men met het huishoudinkomen rondkomt, of men de laatste 10 jaren al dan niet vanuit een andere gemeente is verhuisd, burgerlijke staat, of men al dan niet hulp nodig heeft met persoonlijke verzorging, verplaatsingen of het huishouden, of men huurder dan wel eigenaar is en de woonvorm.¹ Het is belangrijk om deze samenhang in kaart te brengen omdat het theoretisch kader aangeeft dat individuele factoren (inkomen, geslacht, leeftijd, kwetsbaarheid) van invloed kunnen zijn op de mate waarin ouderen participeren.

¹ Met ouderen doelen we op alle personen van 60 jaar en ouder, met 'jonge ouderen' doelen we op personen in de leeftijdsgroep 60-69 jaar en met 'oudere ouderen' doelen we op 80-plussers.

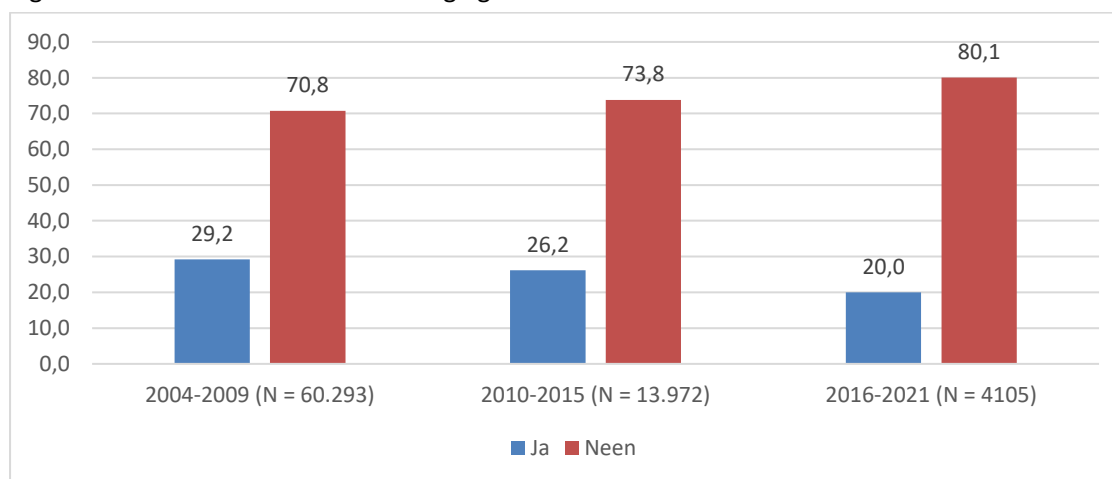
2.1 Sociaal kapitaal in de gemeente: 'potgrond' voor participatie

In deze paragraaf bespreken we drie indicatoren die zicht geven op het sociaal kapitaal in de gemeente, de voedingsbodem waarop participatie kan groeien: lidmaatschap van verenigingen van ouderen, lidmaatschap van verenigingen en georganiseerde activiteiten voor ouderen.

2.1.1 Lidmaatschap verenigingen van ouderen

Op basis van figuur 2 stellen we vast dat één op vijf ouderen lid is van een vereniging van ouderen. Dit geeft een objectieve indicatie van de mate waarin er sociaal kapitaal aanwezig is. Bovendien blijkt dat het aandeel ouderen dat lid is van een vereniging van ouderen sterk is gedaald van 29.2% in 2004-2009 tot 20% in 2016-2021, wat een algemene maatschappelijke trend volgt. Ook hier blijkt de lokale context een grote rol te spelen: in de periode 2010-2015 is 7.5% van de ouderen van een bepaalde gemeente lid van een vereniging van ouderen (= gemeente met laagste percentage), wat in een andere gemeente oploopt tot 48.8% (= gemeente met hoogste percentage).

Figuur 2 Bent u lid van een vereniging van ouderen?

* Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 1 toont aan dat vrouwen iets vaker lid zijn van een vereniging van ouderen (21.7%) dan mannen (18%), en dat 'jonge' ouderen minder vaak lid zijn van een vereniging van ouderen (11.5%) dan oudere leeftijdsklassen van 70-79 en 80+ (respectievelijk 26.4% en 28.3%). Zowel het opleidingsniveau als de mate waarin ouderen rondkomen met hun huishoudinkomen hangen niet samen met deze variabele. Wel zijn ouderen die de laatste 10 jaar verhuisd zijn vanuit een andere gemeente iets minder vaak lid van een vereniging van ouderen (13.9%) dan ouderen die niet verhuisd zijn (20.6%). Verder stellen we vast dat weduwe(naars) of ouderen wiens partner is overleden zijn beduidend vaker lid zijn van een vereniging van ouderen (29.6%) dan de andere categorieën van de burgerlijke staat. Ook zien we dat ouderen die hulp nodig hebben met persoonlijke verzorging, verplaatsingen of het huishouden vaker lid zijn (24.1%) dan ouderen die geen hulp nodig hebben (18.4%). Tot slot zijn huurders op de private markt minder vaak lid van een vereniging van ouderen (14.1%) dan huurders van sociale woningen en eigenaars (respectievelijk 19.6% en 20.7%). Verder hangt deze variabele niet samen met de specifieke woonvorm.

Tabel 1 In welke mate bent u lid van een vereniging van ouderen, naar individuele factoren in de periode 2016-2021.

	Ja	Neen	N
Totaal ***	20.0	80.1	3286
Geslacht ***			
Man	18.0	82.0	1896
Vrouw	21.7	78.3	2196
Leeftijdsklasse ***			
60 - 69	11.5	88.5	1394
70 - 79	26.4	73.6	962
80 +	28.3	71.7	690
Opleidingsniveau			
Geen of lager	20.6	79.4	860
Lager beroeps, technisch of humaniora	21.3	78.7	1106
Hoger beroeps, technisch of humaniora	18.6	81.4	1002
Hoger niet-universitair of universitair	18.2	81.8	1019
Rondkomen met totale huishoudinkomen?			
Moeilijk	19.2	80.8	1283
Gemakkelijk	20.6	79.4	2479
Recent verhuisd vanuit andere gemeente (< 10 j)? *			
Neen	20.6	79.5	3523
Ja	13.9	86.1	144
Burgerlijke staat ***			
Gehuwd	18.7	81.3	2771
Nooit gehuwd	14.0	86.0	171
Gescheiden	12.5	87.5	312
Samenwonend	18.9	81.1	106
Weduwe(naar)/partner overleden	29.6	70.5	687
Hulp nodig bij verzorging, huishouden of verplaatsingen? ***			
Geen hulp nodig	18.4	81.6	2822
Hulp nodig	24.1	75.9	1078
Eigendomsstatuut ***			
Eigenaar	20.7	79.3	3112
Huurder privé-markt	14.1	85.9	481
Huurder sociale woning	19.6	80.4	230
Woonvorm			
Thuiswonend	19.9	80.2	3839
Bij kinderen	17.5	82.5	57
Serviceflat, groepswonen, intergenerationeel	24.5	75.5	102

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.1.2 Lidmaatschap verenigingen

Deze variabele is enkel ingevuld in de derde wave van BAS, en enkel door drie van de zeven participerende gemeenten. Op basis van tabel 2 stellen we vast dat zo'n vier op tien ouderen lid zijn van verenigingen in de periode 2016-2021. Ook deze variabele geeft een objectieve indicatie van de mate waarin er sociaal kapitaal aanwezig is. Hierbij zien we dat mannen beduidend vaker lid zijn (43.5%) dan vrouwen (35.9%), en dat de middelste leeftijdsgroep van 70-79 jaar vaker lid is (45.4%) dan de 'jonge' en 'oude' ouderen (respectievelijk 35.8% 38.4%). Verder zijn ouderen met een hoger opleidingsniveau beduidend vaker lid van een vereniging dan ouderen met een lager opleidingsniveau: terwijl bijna de helft van de ouderen met een hoger (niet-)universitair diploma lid is, bedraagt dat slechts 32.1% bij ouderen met geen of een lager opleidingsniveau. In dezelfde lijn zijn ouderen die gemakkelijk rondkomen met hun huishoudinkomen iets vaker lid van een vereniging (40.8%) dan ouderen die moeilijker rondkomen (36.9%). Deze variabele hangt niet samen met of ouderen de laatste 10 jaar al dan niet zijn verhuisd vanuit een andere gemeente. Wel zijn ouderen die nooit gehuwd of gescheiden zijn beduidend minder vaak lid van een vereniging (respectievelijk 30.3% en 30.2%) in vergelijking met gehuwden (40.3%), weduwe(naars) of ouderen van wie de partner is overleden (42.2%) en samenwonenden (46.7%). Ook zien we dat ouderen die hulp nodig hebben minder vaak lid zijn van een vereniging. Tot slot blijkt dat eigenaars het vaakst lid zijn van verenigingen (42.1%), gevolgd door huurders op de private markt (30.2%) en dan huurders van een sociale woning (23%). De specifieke woonvorm hangt niet samen met deze variabele.

Tabel 2 In welke mate bent u lid van verenigingen, naar individuele factoren in de periode 2016-2021?

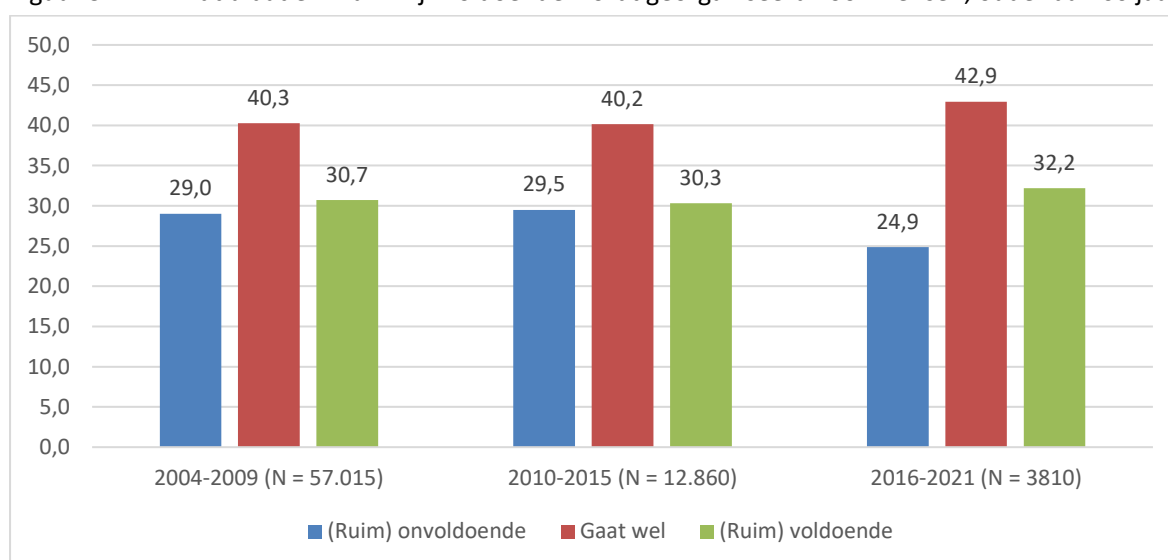
	Neen	Ja	N
Totaal ***	60.6	39.4	2068
Geslacht ***			
Man	56.5	43.5	957
Vrouw	64.1	35.9	1102
Leeftijdsklasse ***			
60 - 69	64.2	35.8	963
70 - 79	54.6	45.4	628
80 +	61.6	38.4	456
Opleidingsniveau ***			
Geen of lager	67.9	32.1	411
Lager beroeps, technisch of humaniora	64.3	35.8	607
Hoger beroeps, technisch of humaniora	58.4	41.6	445
Hoger niet-universitair of universitair	52.3	47.7	537
Rondkomen met totale huishoudinkomen? *			
Moeilijk	63.2	36.9	635
Gemakkelijk	59.2	40.8	1267
Recent verhuisd vanuit andere gemeente (< 10 j)?			
Neen	60.4	39.6	1884
Ja	63.1	36.9	141
Burgerlijke staat **			
Gehuwd	59.7	40.3	1473
Nooit gehuwd	69.7	30.3	76
Gescheiden	69.8	30.2	149
Samenwonend	53.3	46.7	45
Weduwe(naar)/partner overleden	57.8	42.2	301
Hulp nodig bij verzorging, huishouden of verplaatsingen? **			
Geen hulp nodig	59.0	41.0	1418
Hulp nodig	63.9	36.1	563
Eigendomsstatuut ***			
Eigenaar	57.9	42.1	1655
Huurder privé-markt	69.8	30.2	202
Huurder sociale woning	77.0	23.0	74
Woonvorm			
Thuiswonend	60.3	39.7	1938
Bij kinderen	67.9	32.1	28
Serviceflat, groepswonen, intergenerationeel	58.8	41.2	51

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.1.3 Georganiseerde activiteiten voor ouderen

Figuur 3 toont aan dat één op vier ouderen vindt dat er onvoldoende wordt georganiseerd in hun wijk voor mensen ouder dan 60 jaar in de periode 2016-2021. Ongeveer één op drie vindt dat er wel voldoende wordt georganiseerd. Het aandeel ouderen dat vindt dat er onvoldoende wordt georganiseerd voor ouderen is afgenomen van 29.5% in de periode 2010-2015 tot 24.9% in de periode 2016-2021, en het aandeel ouderen dat vindt dat er (ruim) voldoende wordt georganiseerd is licht toegenomen van 30.3% in 2010-2015 tot 32.2% in 2016-2021. In dit opzicht stellen we grote verschillen vast tussen gemeenten, wat het belang van de lokale context aantoont. Terwijl in een bepaalde gemeente 17.4% van de ouderen vindt dat er voldoende wordt georganiseerd voor ouderen in hun wijk (= gemeente met laagste percentage) in de periode 2010-2015, loopt dat voor een andere gemeente op tot 56.2% van alle ouderen (= gemeente met hoogste percentage).

Figuur 3 Vindt u dat er in uw wijk voldoende wordt georganiseerd voor mensen, ouder dan 60 jaar?

* Significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 3 maken we op dat vrouwen in iets meerdere mate vinden dat er voldoende én onvoldoende wordt georganiseerd voor ouderen dan mannen. Bovendien blijken 'oude' ouderen vaker te vinden dat er voldoende wordt georganiseerd (35.5%) dan 'jonge' ouderen (31.0%). Voorts blijkt dat terwijl 37.9% van de ouderen met een hoger (niet-)universitair opleidingsniveau vindt dat er voldoende wordt georganiseerd, dit slechts 29.4% bedraagt bij ouderen met geen of een lager opleidingsniveau. We stellen ook vast dat ouderen die gemakkelijk rondkomen met hun huishoudinkomen vaker vinden dat er voldoende wordt georganiseerd (34.4%) dan ouderen die moeilijk rondkomen (27.1%). We tekenen geen verschil op voor deze variabele naargelang ouderen de laatste 10 jaar al dan niet vanuit een andere gemeente zijn verhuisd, noch naar burgerlijke staat. Wel blijkt dat ouderen die hulp nodig hebben met persoonlijke verzorging, verplaatsingen of het huishouden minder vaak vinden dat er voldoende wordt georganiseerd (27.8%) dan ouderen die geen hulp nodig hebben (33.9%). Tot slot is er voor deze variabele geen verschil naargelang het eigendomsstatuut of de woonvorm van ouderen.

Tabel 3 Vindt u dat er in uw wijk voldoende wordt georganiseerd voor mensen ouder dan 60 jaar, naar individuele factoren in 2016-2021?

	Onvoldoende	Gaat wel	Voldoende	N
Totaal ***	24.9	42.9	32.2	3810
Geslacht **				
Man	23.7	45.1	31.2	1795
Vrouw	25.9	41.0	33.1	2012
Leeftijdsklasse *				
60 - 69	25.6	43.5	31.0	702
70 - 79	23.8	40.0	36.2	1174
80 +	24.8	39.7	35.5	951
Opleidingsniveau ***				
Geen of lager	29.7	40.9	29.4	792
Lager beroeps, technisch of humaniora	28.0	42.2	29.8	1031
Hoger beroeps, technisch of humaniora	22.6	46.2	31.3	947
Hoger niet-universitair of universitair	19.6	42.5	37.9	949
Rondkomen met totale huishoudinkomen? ***				
Moeilijk	30.6	42.4	27.1	1168
Gemakkelijk	22.3	43.3	34.4	2316
Recent verhuisd vanuit andere gemeente (< 10 j)?				
Neen	25.4	42.6	32.0	3281
Ja	22.2	45.9	31.9	135
Burgerlijke staat				
Gehuwd	24.5	43.3	32.2	2606
Nooit gehuwd	22.5	49.0	28.5	151
Gescheiden	25.6	41.1	33.3	285
Samenwonend	19.6	10.2	40.2	97
Weduwe(naar)/partner overleden	27.5	41.1	31.4	625
Hulp nodig bij verzorging, huishouden of verplaatsingen? ***				
Geen hulp nodig	23.3	43.0	33.9	2631
Hulp nodig	28.9	43.4	27.8	1001
Eigendomsstatuut				
Eigenaar	24.2	43.4	32.4	2916
Huurder privé-markt	26.8	44.8	28.4	433
Huurder sociale woning	29.0	36.5	34.6	214
Woonvorm				
Thuiswonend	24.9	43.3	31.8	3584
Bij kinderen	28.0	46.0	26.0	50
Serviceflat, groepswonen, intergenerationeel	25.0	31.8	43.2	88

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

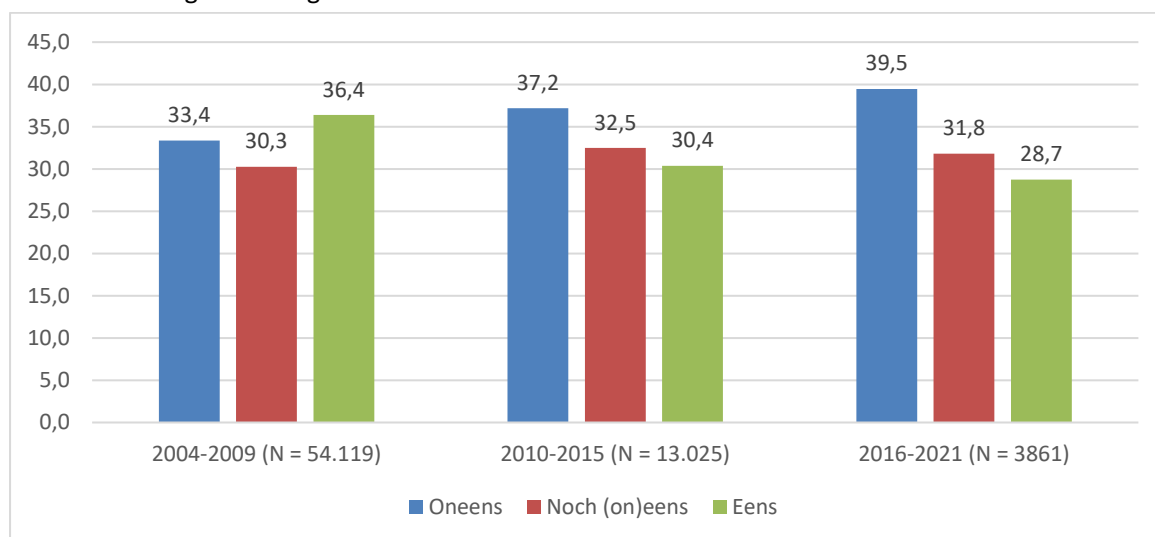
2.2 Nood aan participatie

In deze paragraaf bespreken we vier indicatoren op basis waarvan we meer kennis vergaren over de nood aan participatie: in welke mate heeft men het gevoel dat ouderen nog meetellen, zouden ouderen meer te vertellen moeten hebben, neemt men ouderen nog serieus, en worden ouderen achtergesteld of benadeeld?

2.2.1 Tellen ouderen nog mee?

Uit figuur 4 blijkt dat bijna drie op 10 respondenten die in de periode 2016-2021 antwoordden het gevoel hebben dat ouderen tegenwoordig niet meer meetellen. Wel is dit aandeel afgenomen: in de periode 2004-2009 bedroeg dit nog 36.4%. Ook hier stellen we relatief grote verschillen vast tussen gemeenten, wat opnieuw het belang van de lokale context duidt: in de periode 2010-2015 heeft 19.2% van alle ouderen van een bepaalde gemeente het gevoel dat ouderen niet meer meetellen (= gemeente met laagste percentage), wat in een andere gemeente oploopt tot 41.5% (= gemeente met hoogste percentage).

Figuur 4 In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraak: ik heb het gevoel dat ouderen tegenwoordig niet meer meetellen?

* Significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 4 blijkt dat er geen verschil is tussen mannen en vrouwen wat betreft deze variabele. Wel speelt de leeftijd een grote rol: terwijl 23.6% van de 'jonge' ouderen het gevoel heeft dat ouderen tegenwoordig niet meer meetellen, loopt dit op tot 35% bij de 'oude' ouderen. Bovendien stellen we ook hier vast dat ouderen met geen of een lager opleidingsniveau beduidend vaker het gevoel hebben dat ouderen niet meer meetellen (35.7%) dan ouderen met een (niet-)universitair opleidingsniveau. Zo ook speelt de mate waarin men rondkomt met het huishoudinkomen een rol: terwijl 24% van de ouderen die gemakkelijk rondkomen het gevoel hebben dat ouderen niet meer meetellen, loopt dit op tot 37.7% bij ouderen die moeilijk rondkomen. Voor deze variabele blijkt er geen verschil te zijn naargelang ouderen de laatste 10 jaar al dan niet vanuit een andere gemeente zijn verhuisd. Verder hebben ouderen die gehuwd, gescheiden of samenwonend zijn minder vaak het gevoel dat ouderen niet meer meetellen in vergelijking met ouderen die nooit gehuwd zijn of die weduwe(naar) zijn of van wie de partner is overleden. Verder stellen we vast dat ouderen die hulp nodig hebben in meerdere mate vinden dat ouderen niet meer meetellen. Tot slot

heeft 41.2% van de ouderen die een sociale woning huurt het gevoel dat ouderen niet meer meetellen ten opzichte van 32.7% bij huurders op de private markt en 26.6% bij eigenaars, en ook blijken ouderen die bij hun kinderen inwonen het ook vaker met deze uitspraak eens te zijn.

Tabel 4 Bent u het eens met volgende uitspraak: ik heb het gevoel dat ouderen tegenwoordig niet meer meetellen, naar individuele factoren in 2016-2021?

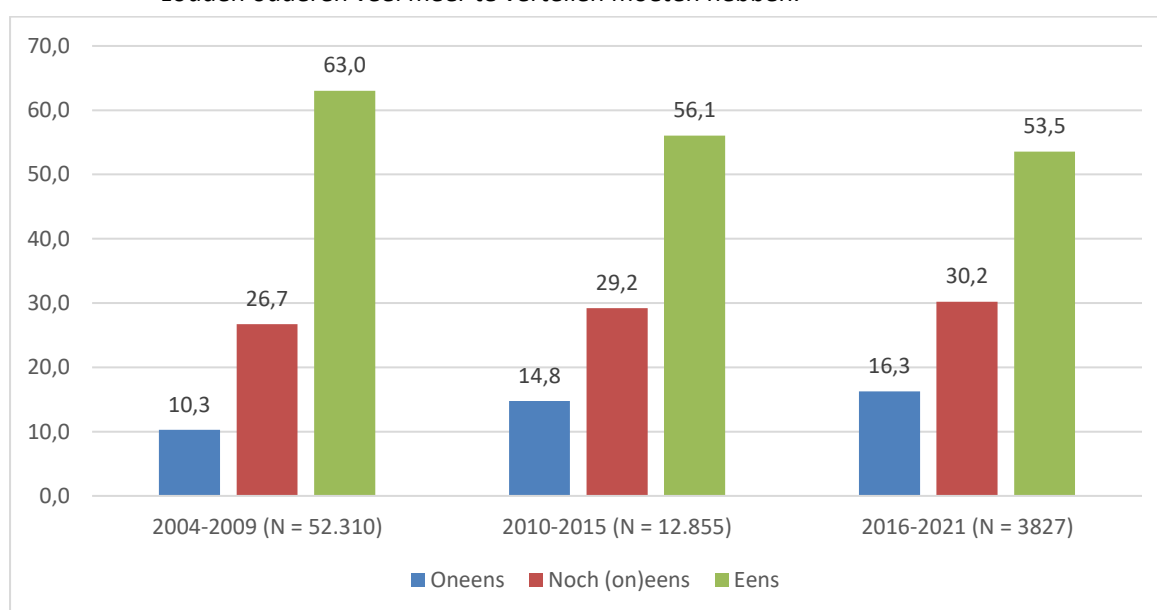
	Oneens	Noch (on)eens	Eens	N
Totaal ***	39.5	31.8	28.7	3861
Geslacht				
Man	40.3	31.2	28.5	1802
Vrouw	38.7	32.4	28.8	2047
Leeftijdsklasse ***				
60 - 69	43.4	33.0	23.6	1334
70 - 79	36.8	32.2	31.0	899
80 +	34.5	30.5	35.0	623
Opleidingsniveau ***				
Geen of lager	35.3	29.0	35.7	756
Lager beroeps, technisch of humaniora	34.8	32.8	32.5	1047
Hoger beroeps, technisch of humaniora	39.8	33.1	27.2	961
Hoger niet-universitair of universitair	47.8	31.7	20.5	1000
Rondkomen met totale huishoudinkomen? ***				
Moeilijk	30.5	31.8	37.7	1203
Gemakkelijk	44.3	31.7	24.0	2383
Recent verhuisd vanuit andere gemeente (< 10 j)?				
Neen	39.4	31.9	28.8	3305
Ja	40.3	35.4	24.3	144
Burgerlijke staat **				
Gehuwd	40.9	31.7	27.4	2622
Nooit gehuwd	33.5	32.9	33.5	158
Gescheiden	38.3	34.2	27.5	298
Samenwonend	39.0	36.8	24.2	95
Weduwe(naar)/partner overleden	35.6	30.6	33.9	638
Hulp nodig bij verzorging, huishouden of verplaatsingen? ***				
Geen hulp nodig	41.9	31.7	26.4	2696
Hulp nodig	31.6	33.8	34.7	1013
Eigendomsstatuut ***				
Eigenaar	40.7	32.8	26.6	2947
Huurder privé-markt	36.6	30.7	32.7	446
Huurder sociale woning	31.6	27.3	41.2	209
Woonvorm **				
Thuiswonend	39.2	32.5	28.3	3625
Bij kinderen	33.3	31.4	35.3	51
Serviceflat, groepswonen, intergenerationeel	51.1	18.5	30.4	92

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.2.2 Zouden ouderen meer te vertellen moeten hebben?

Meer dan de helft van alle ouderen vindt dat ouderen meer te vertellen moeten hebben over wat er voor ouderen gebeurt, zoals blijkt uit figuur 5. Wel is dit aandeel is gedaald van 63% in 2004-2009 tot 53.5% in 2016-2021. Bovendien is slechts 16.3% van de ouderen het hier mee oneens. Wederom stellen we aanzienlijke verschillen vast tussen gemeenten: in de periode 2010-2015 vindt 43.6% van de ouderen van een bepaalde gemeente (= gemeente met laagste percentage) dat ouderen meer te vertellen moeten hebben over wat er voor ouderen gebeurt, wat oploopt tot 82.5% in een andere gemeente (= gemeente met hoogste percentage).

Figuur 5 In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraak: over wat er voor ouderen gebeurt, zouden ouderen veel meer te vertellen moeten hebben.

* Significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 5 concluderen we dat vrouwen en 'oude' ouderen het iets vaker oneens zijn met de uitspraak dat ouderen meer te vertellen moeten hebben (respectievelijk 17.5% en 18.7%) dan respectievelijk mannen (14.8%) en 'jonge' ouderen (13.9%). Zo ook zien we dat ouderen met een hoger (niet-) universitaire opleiding iets vaker vinden dat ouderen meer te vertellen moeten hebben (55.4%) dan ouderen zonder of met een lager opleidingsniveau (51.7%). Voorts blijkt 52.3% van de ouderen die gemakkelijk rondkomen met hun huishoudinkomen te vinden dat ouderen meer te vertellen moeten hebben, wat oploopt tot 57.9% voor ouderen die moeilijk rondkomen. Voor deze variabele is er geen verschil naargelang ouderen de laatste 10 jaar al dan niet vanuit een andere gemeente zijn verhuisd, burgerlijke staat, noch of men hulp nodig heeft bij persoonlijke verzorging, verplaatsingen of het huishouden. Tot slot blijkt deze variabele niet samen te hangen met het eigendomsstatuut of de woonvorm.

Tabel 5 Vindt u dat ouderen meer te vertellen moeten hebben over wat er voor ouderen gebeurt, naar individuele factoren in 2016-2021.

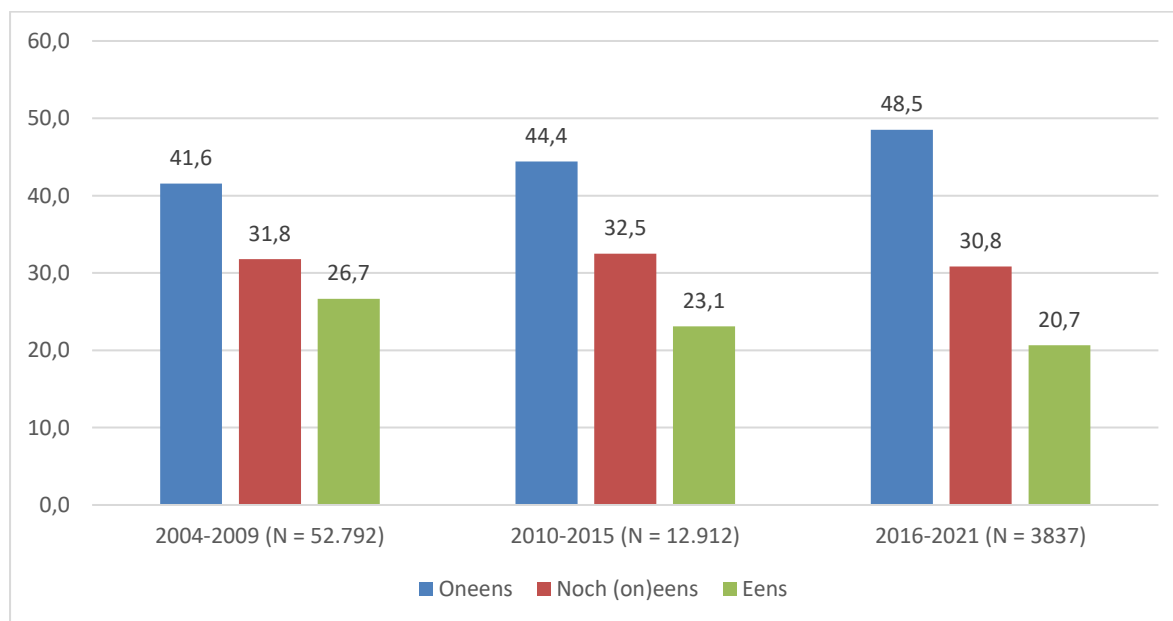
	Oneens	Noch (on)eens	Eens	N
Totaal ***	16.3	30.2	53.5	3827
Geslacht **				
Man	14.8	31.6	53.6	1792
Vrouw	17.5	29.0	53.5	2024
Leeftijdsklasse **				
60 - 69	13.9	32.8	53.2	1328
70 - 79	15.8	28.9	55.3	890
80 +	18.7	27.7	53.6	606
Opleidingsniveau **				
Geen of lager	18.9	29.4	51.7	735
Lager beroeps, technisch of humaniora	16.7	28.8	54.5	1040
Hoger beroeps, technisch of humaniora	17.1	31.0	51.8	957
Hoger niet-universitair of universitair	13.2	31.4	55.4	999
Rondkomen met totale huishoudinkomen? ***				
Moeilijk	15.7	26.4	57.9	1186
Gemakkelijk	15.9	31.8	52.3	2372
Recent verhuisd vanuit andere gemeente (< 10 j)?				
Neen	15.9	30.5	53.6	3275
Ja	20.1	31.9	47.9	144
Burgerlijke staat				
Gehuwd	15.8	30.4	53.8	2605
Nooit gehuwd	14.0	29.3	56.7	157
Gescheiden	17.5	34.3	48.3	292
Samenwonend	17.7	32.3	50.0	96
Weduwe(naar)/partner overleden	18.5	27.6	54.0	628
Hulp nodig bij verzorging, huishouden of verplaatsingen?				
Geen hulp nodig	15.4	30.9	53.7	2675
Hulp nodig	15.9	29.8	54.3	1004
Eigendomsstatuut				
Eigenaar	16.1	31.0	52.9	2929
Huurder privé-markt	14.2	29.5	56.3	437
Huurder sociale woning	20.3	24.6	55.1	207
Woonvorm				
Thuiswonend	15.9	30.5	53.6	3598
Bij kinderen	18.4	26.5	55.1	49
Serviceflat, groepswonen, intergenerationeel	25.6	24.4	50.0	90

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.2.3 Neemt men ouderen serieus?

Figuur 6 toont aan dat één op vijf ouderen regelmatig merkt dat men hen niet meer serieus neemt sinds ze ouder zijn, in de periode 2016-2021. Wel is ook dit aandeel afgenomen van 26.7% in 2004-2010 tot 20.7% in 2016-2021. Opnieuw speelt de lokale context hier een rol: in 2010-2015 merkt 16% van de ouderen van een bepaalde gemeente dat men hen niet meer serieus neemt (= gemeente met laagste percentage), wat oploopt tot 34.2% bij ouderen in een andere gemeente (= gemeente met hoogste percentage).

Figuur 6 In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraak: sinds ik ouder ben, merk ik regelmatig dat men me niet meer serieus neemt.

* Significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 6 blijkt dat er voor deze variabele geen verschil is tussen mannen en vrouwen. Wel is er een significant verschil naar leeftijd: terwijl 17.1% van de 'jonge' ouderen regelmatig merkt dat men hen niet meer serieus neemt, loopt dit op tot 27.2% bij de 'oude' ouderen. Verder blijkt dat ouderen met een lager opleidingsniveau vaker vinden (29.2%) dat men hen niet meer serieus neemt in vergelijking met ouderen met een hoger (niet-)universitair opleidingsniveau (12.8%). In dezelfde lijn zien we dat ouderen die moeilijk rondkomen met hun huishoudinkomen vaker het gevoel hebben dat men hen niet serieus neemt (28.9%) dan ouderen die gemakkelijk rondkomen met hun huishoudinkomen (16.6%). Deze variabele blijkt niet samen te hangen naargelang ouderen de laatste 10 jaar al dan niet zijn verhuisd vanuit een andere gemeente. Wel zien we dat weduwe(naar)s en personen wiens partner is gestorven vaker het gevoel hebben dat men hen niet serieus neemt, net als ouderen die hulp nodig hebben met persoonlijke verzorging, verplaatsing of het huishouden (28.3%) in vergelijking met ouderen die geen hulp nodig hebben (17.9%). Voorst vinden huurders van een sociale woning in meerder mate dat men hen niet serieus neemt (27.8%), gevolgd door huurders op de private markt (24.9%) en eigenaars (19%). Tot slot hebben ouderen die bij hun kinderen inwonen beduidend vaker het gevoel dat men hen niet serieus neemt (32.7%) in vergelijking met ouderen die nog thuis wonen (20.2%).

Tabel 6 Vindt u dat men u niet meer serieus neemt sinds u ouder bent, naar individuele factoren in 2016-2021.

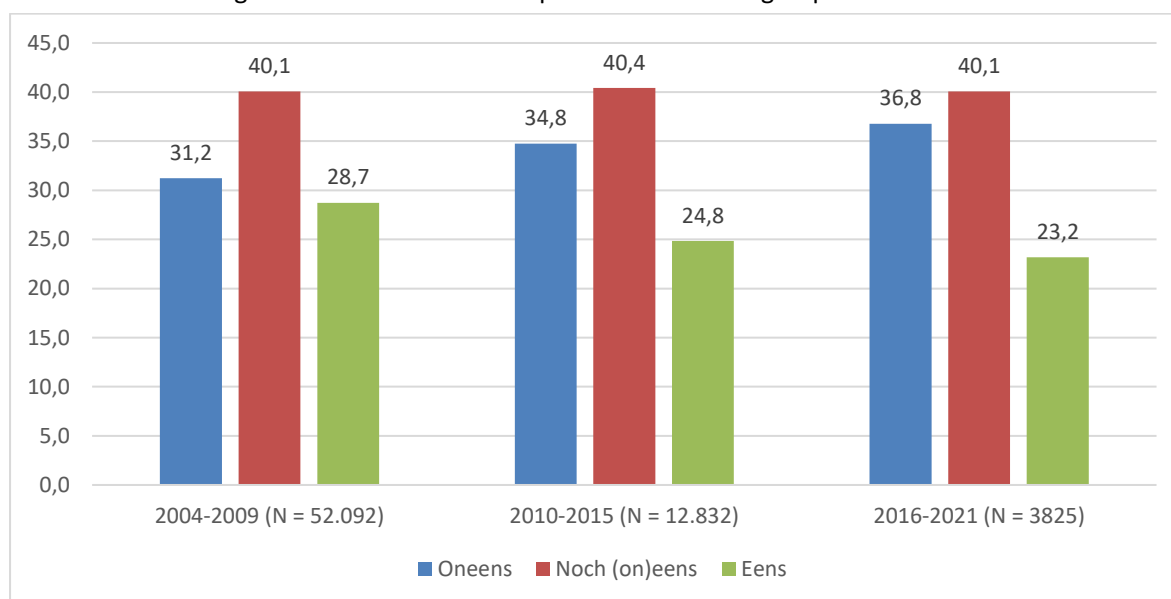
	Oneens	Noch (on)eens	Eens	N
Totaal ***	48.5	30.8	20.7	3837
Geslacht				
Man	47.7	31.7	20.6	1793
Vrouw	49.1	30.1	20.8	2032
Leeftijdsklasse ***				
60 - 69	50.8	32.1	17.1	1330
70 - 79	44.0	31.1	25.0	892
80 +	46.8	26.0	27.2	611
Opleidingsniveau ***				
Geen of lager	41.2	29.6	29.2	740
Lager beroeps, technisch of humaniora	43.7	33.6	22.7	1043
Hoger beroeps, technisch of humaniora	50.1	30.5	19.4	957
Hoger niet-universitair of universitair	58.1	29.1	12.8	1000
Rondkomen met totale huishoudinkomen? ***				
Moeilijk	38.7	32.4	28.9	1196
Gemakkelijk	53.5	29.9	16.6	2371
Recent verhuisd vanuit andere gemeente (< 10 j)?				
Neen	48.6	30.9	20.5	3283
Ja	49.3	29.2	21.5	144
Burgerlijke staat ***				
Gehuwd	48.9	31.5	19.7	2605
Nooit gehuwd	40.9	37.7	21.4	159
Gescheiden	55.1	26.4	18.6	296
Samenwonend	51.0	34.4	14.6	96
Weduwe(naar)/partner overleden	45.3	28.3	26.4	632
Hulp nodig bij verzorging, huishouden of verplaatsingen? ***				
Geen hulp nodig	51.2	31.0	17.9	2678
Hulp nodig	39.9	31.8	28.3	1007
Eigendomsstatuut ***				
Eigenaar	49.7	31.3	19.0	2931
Huurder privé-markt	44.1	31.0	24.9	442
Huurder sociale woning	44.0	28.2	27.8	209
Woonvorm **				
Thuiswonend	48.4	31.5	20.2	3605
Bij kinderen	46.2	21.2	32.7	52
Serviceflat, groepswonen, intergenerationeel	56.5	20.7	22.8	92

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.2.4 Worden ouderen achtergesteld of benadeeld?

Uit figuur 7 blijkt dat bijna één op vier ouderen het gevoel heeft dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld ten opzichte van andere groepen mensen, en dat slechts één op drie het daar niet mee eens is. Wel is ook hier het aandeel dat het hiermee eens is afgenomen van 28.7% in 2004-2010 tot 23.2% in 2016-2021. Ook hier is de lokale context van tel: terwijl in een bepaalde gemeente 15.8% van de ouderen het gevoel heeft dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld (= gemeente met laagste percentage) in 2010-2015, loopt dit in een andere gemeente op tot 39.2% (= gemeente met hoogste percentage).

Figuur 7 In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraak: ik heb het gevoel dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld ten opzichte van andere groepen mensen.

* Significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 7 blijkt dat hoewel er voor deze variabele geen verschil is tussen mannen en vrouwen, de leeftijds-klasse wel uitmaakt: zo zien we dat 'jonge' ouderen minder vaak vinden dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld (20.1%) dan ouderen van 70 jaar of ouder (26.6% voor ouderen van 70-79 en 26.4% voor 80-plussers): hierbij lijkt een breuk zich voor te doen rond de leeftijd van 70 jaar. Verder blijkt dat ouderen met een hoger opleidingsniveau minder vaak vinden dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld dan ouderen met een lager opleidingsniveau. En terwijl één op vijf ouderen die gemakkelijk rondkomen met hun huishoudinkomen vindt dat ouderen worden achtergesteld, loopt dat op tot drie op 10 bij ouderen die moeilijk rondkomen. Verder blijkt dat of men de laatste 10 jaar al dan niet is verhuisd vanuit een andere gemeente niet samenhangt met deze variabele. Wel vinden ouderen die nooit gehuwd zijn en weduwe(naren)en of ouderen wiens partner is overleden vaker dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld dan ouderen die gehuwd, gescheiden of samenwonend zijn. Verder vinden ouderen die hulp nodig hebben met persoonlijke verzorging, verplaatsingen of het huishouden vaker dat ouderen worden achtergesteld dan ouderen die geen hulp nodig hebben. Tot slot blijkt deze variabele niet samen te hangen met het eigendomsstatuut of de woonvorm.

Tabel 7 Heeft u het gevoel dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld ten opzichte van andere groepen mensen, naar individuele factoren in de periode 2016-2021.

	Oneens	Noch (on)eens	Eens	N
Totaal ***	36.8	40.1	23.2	3825
Geslacht				
Man	38.0	38.6	23.4	1793
Vrouw	35.6	41.3	23.1	2021
Leeftijdsklasse ***				
60 - 69	36.3	43.6	20.1	1324
70 - 79	36.4	37.0	26.6	891
80 +	36.4	37.2	26.4	607
Opleidingsniveau ***				
Geen of lager	34.8	37.2	28.0	732
Lager beroeps, technisch of humaniora	32.9	41.1	26.1	1040
Hoger beroeps, technisch of humaniora	36.8	41.6	21.6	956
Hoger niet-universitair of universitair	42.0	39.6	18.4	1002
Rondkomen met totale huishoudinkomen? ***				
Moeilijk	29.2	40.6	30.2	1186
Gemakkelijk	40.3	39.4	20.3	2371
Recent verhuisd vanuit andere gemeente (< 10 j)?				
Neen	36.4	40.4	23.2	3272
Ja	41.0	41.0	18.1	144
Burgerlijke staat **				
Gehuwd	36.8	40.7	22.5	2597
Nooit gehuwd	31.0	42.4	26.6	158
Gescheiden	37.0	44.4	18.6	295
Samenwonend	34.7	45.3	20.0	95
Weduwe(naar)/partner overleden	37.6	34.7	27.7	631
Hulp nodig bij verzorging, huishouden of verplaatsingen? ***				
Geen hulp nodig	38.2	40.7	21.2	2674
Hulp nodig	31.2	40.8	28.1	1001
Eigendomsstatuut				
Eigenaar	37.5	40.2	22.3	2925
Huurder privé-markt	32.4	41.5	26.1	441
Huurder sociale woning	33.8	39.2	27.0	204
Woonvorm				
Thuiswonend	36.5	40.5	23.0	3596
Bij kinderen	31.3	37.5	31.3	48
Serviceflat, groepswonen, intergenerationeel	45.7	32.6	21.7	92

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

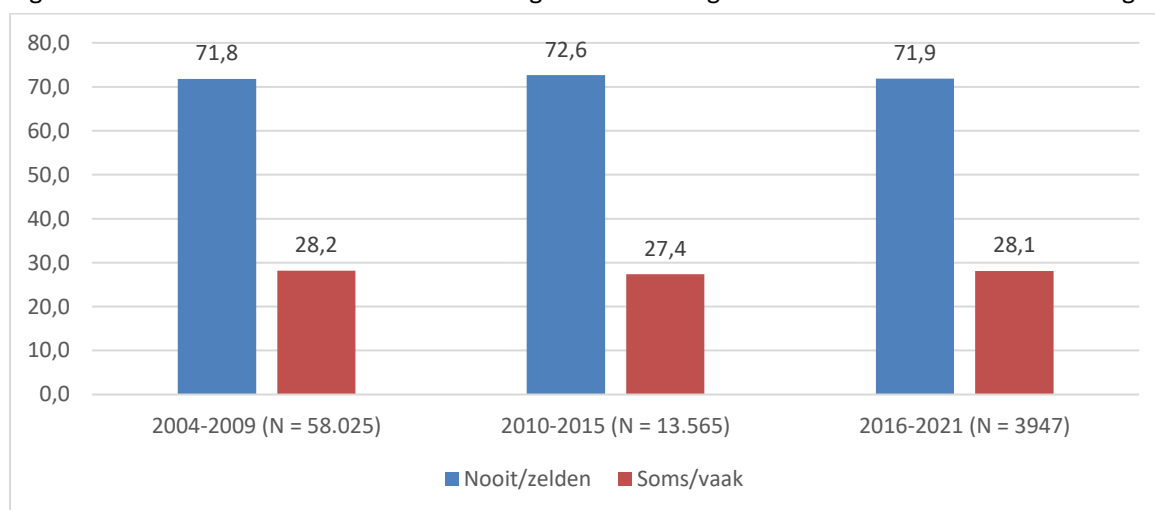
2.3 Capaciteit om te kunnen participeren

In deze paragraaf bespreken we een indicator die ons meer zicht geeft op de mogelijkheden om te kunnen participeren, namelijk de mate waarin men een gebrek heeft aan informatie en voorlichting.

2.3.1 Informatie en voorlichting

Uit figuur 8 blijkt dat sinds 2004 meer dan één op vier ouderen te maken heeft met een gebrek aan informatie en voorlichting. Wederom speelt de lokale context een rol: in de periode 2010-2015 heeft 19.3% van alle ouderen in een bepaalde gemeente (= gemeente met laagste percentage) te maken met een gebrek aan informatie en voorlichting, wat oploopt tot 35.1% in een andere gemeente (= gemeente met hoogste percentage).

Figuur 8 In welke mate heeft u te maken gehad met een gebrek aan informatie en voorlichting?

* Niet significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 8 leiden we af dat deze variabele niet samenhangt met geslacht of leeftijdsklassen. Wel hebben ouderen met een hoger (niet-)universitair diploma in minder mate te maken met een gebrek aan informatie en voorlichting (22.8%) dan ouderen met een lager opleidingsniveau. En terwijl 24.2% van de ouderen die makkelijk kunnen rondkomen met hun huishoudinkomen te maken heeft met een gebrek aan informatie en voorlichting, loopt dit op tot 36.5% bij ouderen die moeilijk kunnen rondkomen. Verder hangt deze variabele niet samen met of ouderen de laatste 10 jaar al dan niet zijn verhuisd vanuit een andere gemeente of burgerlijke staat. Wel hebben ouderen die hulp nodig hebben met persoonlijke verzorging, verplaatsingen of het huishouden in meerdere mate te maken met een gebrek aan informatie en voorlichting (34%) in vergelijking met ouderen die geen hulp nodig hebben (26.3%). Tot slot hebben huurders op de private markt het meest te maken met een gebrek aan informatie (35.8%), gevolgd door huurders van sociale woningen (31.8%) en dan eigenaars (26.9%). De woonvorm hangt niet samen met deze variabele.

Tabel 8 In welke mate heeft u te maken gehad met een gebrek aan informatie en voorlichting, naar individuele factoren in 2016-2021.

	Nooit of zelden	Soms of vaak	N
Totaal ***	71.9	28.1	3947
Geslacht			
Man	71.1	28.9	1842
Vrouw	72.5	27.5	2094
Leeftijdsklasse			
60 - 69	72.6	27.4	1366
70 - 79	72.5	27.5	926
80 +	71.4	28.6	643
Opleidingsniveau ***			
Geen of lager	70.7	29.4	787
Lager beroeps, technisch of humaniora	69.0	31.0	1078
Hoger beroeps, technisch of humaniora	70.7	29.3	973
Hoger niet-universitair of universitair	77.2	22.8	1006
Rondkomen met totale huishoudinkomen? ***			
Moeilijk	63.6	36.5	1240
Gemakkelijk	75.8	24.2	2421
Recent verhuisd vanuit andere gemeente (< 10 j)?			
Neen	71.9	28.1	3375
Ja	75.3	24.7	146
Burgerlijke staat			
Gehuwd	72.5	27.5	2685
Nooit gehuwd	67.3	32.7	156
Gescheiden	71.9	28.2	302
Samenwonend	75.5	24.5	98
Weduwe(naar)/partner overleden	69.9	30.1	657
Hulp nodig bij verzorging, huishouden of verplaatsingen? ***			
Geen hulp nodig	73.7	26.3	2745
Hulp nodig	66.1	34.0	1034
Eigendomsstatuut ***			
Eigenaar	73.1	26.9	3009
Huurder privé-markt	64.3	35.8	456
Huurder sociale woning	68.2	31.8	217
Woonvorm			
Thuiswonend	71.6	28.4	3705
Bij kinderen	79.3	20.8	53
Serviceflat, groepswonen, intergenerationeel	74.7	25.3	95

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

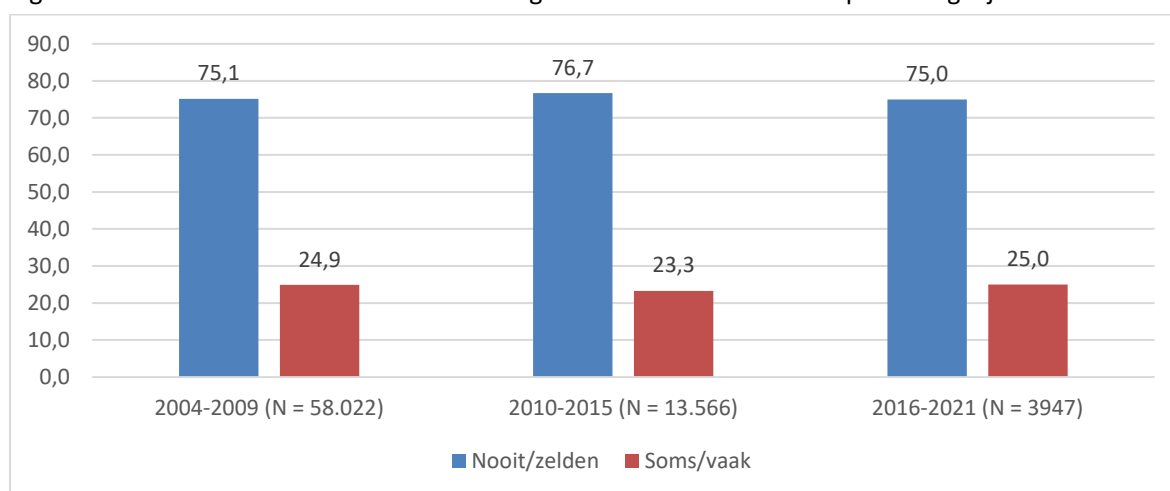
2.4 Feitelijke participatie

In deze paragraaf belichten we de mate waarin ouderen met (on)voldoende inspraakmogelijkheden te maken hebben gehad, als indicator voor de feitelijke participatie van ouderen.

2.4.1 Inspraakmogelijkheden

Uit figuur 9 blijkt dat sinds 2004 ongeveer één op vier ouderen te maken heeft gehad met onvoldoende inspraakmogelijkheden. Dit lijkt opnieuw verbonden te zijn aan de lokale context: in een bepaalde gemeente heeft 14.9% van alle ouderen te maken gehad met onvoldoende inspraakmogelijkheden, wat in een andere gemeente oploopt tot 33.3% in de periode 2010-2015.

Figuur 9 In welke mate heeft u te maken gehad met onvoldoende inspraakmogelijkheden?

* Significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 9 leiden we af dat mannen iets vaker (26.8%) te maken hebben met onvoldoende inspraakmogelijkheden dan vrouwen (23.5%). De leeftijdsklasse speelt in dit opzicht geen rol. Verder hebben zowel ouderen zonder of met een lager opleidingsniveau én ouderen met een hoger (niet-)universitair opleidingsniveau minder vaak te maken met onvoldoende inspraakmogelijkheden. Verder blijkt dat ouderen die moeilijk rondkomen met hun huishoudinkomen vaker te maken hebben met onvoldoende inspraakmogelijkheden (31.7%) dan ouderen die gemakkelijk rondkomen (22.5%). Deze variabele hangt niet samen met of ouderen de laatste 10 jaar al dan niet zijn verhuisd vanuit een andere gemeente of burgerlijke staat. Wel zien we dat ouderen die hulp nodig hebben met persoonlijke verzorging, verplaatsingen of het huishouden iets vaker te maken hebben met onvoldoende inspraakmogelijkheden (24.2%) dan ouderen die geen hulp nodig hebben (28.9%). Tot slot lijkt deze variabele niet samen te hangen met het eigendomsstatuut of de specifieke woonvorm.

Tabel 9 In welke mate heeft u te maken gehad met onvoldoende inspraakmogelijkheden, naar individuele factoren in 2016-2021?

	Nooit of zelden	Soms of vaak	N
Totaal ***	75.0	25.0	3947
Geslacht **			
Man	73.2	26.8	1842
Vrouw	76.5	23.5	2094
Leeftijdsklasse			
60 - 69	75.9	24.1	1366
70 - 79	74.6	25.4	926
80 +	75.0	25.0	643
Opleidingsniveau ***			
Geen of lager	77.6	22.4	787
Lager beroeps, technisch of humaniora	72.5	27.6	1078
Hoger beroeps, technisch of humaniora	72.3	27.8	973
Hoger niet-universitair of universitair	78.5	21.5	1006
Rondkomen met totale huishoudinkomen? ***			
Moeilijk	68.3	31.7	1240
Gemakkelijk	77.5	22.5	2421
Recent verhuisd vanuit andere gemeente (< 10 j)?			
Neen	74.9	25.1	3375
Ja	77.4	22.6	146
Burgerlijke staat			
Gehuwd	74.4	25.6	2685
Nooit gehuwd	79.5	20.5	156
Gescheiden	74.5	25.5	302
Samenwonend	79.6	20.4	98
Weduwe(naar)/partner overleden	75.5	24.5	657
Hulp nodig bij verzorging, huishouden of verplaatsingen? ***			
Geen hulp nodig	75.9	24.2	2745
Hulp nodig	71.1	28.9	1034
Eigendomsstatuut			
Eigenaar	75.4	24.6	3009
Huurder privé-markt	72.4	27.6	456
Huurder sociale woning	71.4	28.6	217
Woonvorm			
Thuiswonend	74.6	25.5	3705
Bij kinderen	81.1	18.9	53
Serviceflat, groepswonen, intergenerationeel	80.0	20.0	95

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.5 Tussentijds besluit

De analyses op de data uit de Belgian Ageing Studies geven inzicht in de perceptie van ouderen omtrent betrokken te zijn bij het lokale ouderenbeleid in Vlaanderen en Brussel. Meer dan de helft van de respondenten vindt dat ouderen meer te vertellen moeten hebben over wat er voor ouderen gebeurt, en zo'n drie op tien ouderen hebben het gevoel dat ouderen tegenwoordig niet meer meetellen. Verder blijkt dat één op vier ouderen vindt dat er in hun wijk onvoldoende wordt georganiseerd voor 60-plussers, het gevoel heeft dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld ten opzichte van andere groepen mensen, te maken heeft gehad met onvoldoende inspraakmogelijkheden en te maken heeft gehad met een gebrek aan informatie en voorlichting. Voorts merkt één op vijf ouderen regelmatig dat men hen niet serieus neemt sinds ze ouder zijn. Tot slot zien we dat ongeveer één op vijf ouderen lid is van een vereniging voor ouderen, en dat ongeveer vier op tien ouderen lid zijn van een vereniging (niet specifiek voor ouderen).

De trend over de drie verschillende 'waves' is voor de meeste variabelen lichtjes (maar niet spectaculair) positief, namelijk dat de perceptie van ouderen aangaande betrokken te zijn bij het lokale ouderenbeleid en de mate waarin lokale besturen een inclusief en participatief ouderenbeleid realiseren, beter wordt. Enkel voor de vragen naar de mate waarin ouderen te maken hebben gehad met onvoldoende inspraakmogelijkheden en een gebrek aan informatie en voorlichting is er geen evolutie (noch in positieve zin, noch in negatieve zin). De enige negatieve trend die we vaststellen is dat het aandeel ouderen dat lid is van een vereniging van ouderen significant afneemt over de drie waves.

Tot slot stellen we ook vast dat allerhande individuele factoren samenhangen met de perceptie van ouderen omtrent betrokken te zijn bij het lokale ouderenbeleid (geslacht, leeftijdsklasse, opleidingsniveau en de mate waarin men met het huishoudinkomen rondkomt, of men al dan niet de laatste 10 jaar is verhuisd vanuit een andere gemeente, burgerlijke staat, de mate waarin ouderen hulp nodig hebben bij verzorging, huishouden of verplaatsingen, eigendomsstatuut en woonvorm). Ten eerste zijn vrouwen in het algemeen iets positiever dan mannen. Voorts zijn vrouwen vaker lid van een vereniging voor ouderen dan mannen, maar zijn mannen vaker lid van een vereniging (niet specifiek voor ouderen) dan vrouwen. Ten tweede zien we dat ouderen van 70 jaar of ouder vaker vinden dat er voldoende wordt georganiseerd voor 60-plussers dan 'jonge' ouderen (60-69 jaar), en dat hoe ouder men is, hoe minder vaak men vindt dat ouderen meer te vertellen moeten hebben over wat er voor ouderen gebeurt. Wel zien we dat hoe ouder men is, hoe vaker men het gevoel heeft dat ouderen niet meer meetellen, hoe vaker men vindt dat men ouderen niet meer serieus neemt, hoe vaker men het gevoel heeft dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld ten opzichte van andere groepen mensen, en hoe minder vaak men lid is van verenigingen van ouderen. Ten derde blijkt dat ouderen met een hoger opleidingsniveau en ouderen die gemakkelijker rondkomen met hun huishoudinkomen positiever staan ten opzichte van betrokken te zijn bij het lokale ouderenbeleid. Die groep vindt vaker dat er voldoende wordt georganiseerd voor ouderen in hun wijk, heeft minder vaak het gevoel dat ouderen niet meer meetellen, vindt minder vaak dat men ouderen niet serieus neemt, heeft minder vaak het gevoel dat ouderen worden achtergesteld of benadeeld ten opzichte van andere groepen mensen, heeft minder vaak te maken gehad met onvoldoende inspraakmogelijkheden of met een gebrek aan informatie en voorlichting. Verder zijn ouderen met een hoger opleidingsniveau en die gemakkelijker rondkomen met hun huishoudinkomen iets vaker lid van verenigingen. Ten vierde blijkt de mate waarin ouderen de laatste 10 jaar al dan niet zijn verhuisd vanuit een andere gemeente niet samen te hangen met de mate waarin ze vinden dat lokale besturen een inclusief en participatief ouderenbeleid realiseren. Wel zijn ouderen die de laatste 10 jaar niet verhuisd zijn vanuit een andere gemeente iets vaker lid van verenigingen van ouderen, in vergelijking met ouderen die wel verhuisd zijn. Ten vijfde, met

betrekking tot de burgerlijke staat, stellen we vast dat weduwenaren en (in mindere mate) ouderen die nooit gehuwd zijn minder positief staan ten opzichte van hun betrokkenheid bij het lokale ouderenbeleid. Wel blijken weduwenaren beduidend vaker lid te zijn van verenigingen van ouderen. Ten zesde staan ouderen die hulp nodig hebben bij verzorging, huishouden of verplaatsingen minder positief ten opzichte van het ouderenbeleid, in vergelijking met ouderen die geen hulp nodig hebben. Wel zijn ouderen die hulp nodig hebben vaker lid van een vereniging van ouderen en verenigingen (niet specifiek van ouderen). Ten zevende staan eigenaars positiever ten opzichte van hun betrokkenheid bij het lokale ouderenbeleid dan huurders (zowel op de private markt als van een sociale woning). Tot slot staan ouderen die bij hun kinderen inwonen minder positief ten opzichte van het ouderenbeleid, in vergelijking met ouderen die nog thuis wonen. *Kortom, we stellen vast dat allerhande kwetsbare groepen ouderen minder positief staan ten opzichte van het lokale ouderenbeleid en de mate waarin lokale besturen een inclusief en participatief ouderenbeleid realiseren, in vergelijking met minder kwetsbare groepen.*

3 Lokale participatie en inclusie van ouderen op contextueel niveau

In het voorgaande gaven we aan hoe de percepties van ouderen aangaande hun participatie in en hun rol binnen het maatschappelijke leven, en meer concreet het lokaal bestuur, gekleurd worden door individuele factoren zoals geslacht, leeftijdsgroep en opleidingsniveau. We merkten echter ook op dat er naast verschillen op individueel niveau ook belangrijke verschillen zijn vast te stellen tussen de deelnemende gemeenten onderling, en dus op contextueel niveau.

In onderstaande tabel worden de resultaten van de zeven gemeenten die hebben deelgenomen aan de meest recente wave (2016-2021; N=4273) van de BAS-studie met elkaar vergeleken. Daarbij valt het op dat een aantal gemeenten consequent beter scoren inzake ouderenparticipatie dan een aantal andere deelnemende gemeenten. Gemeente 2 scoort het hoogste op 7 van de 8 indicatoren, en ook gemeente 3 scoort over het algemeen goed. Gemeente 4 en gemeente 7 scoren elk op vier van de acht indicatoren het laagst van alle deelnemende gemeenten.

	Voldoende activiteiten voor ouderen	Meetellen als oudere	Ouderen behoeven meer inspraak	Serius genomen worden	Achtergesteld ten opzichte van andere groepen	Inspraak-mogelijkheden	Informatie en voorlichting	Lid vereniging
Gem 1	6	5	3	4	4	4	4	2
Gem 2	1	1	1	1	1	1	1	4
Gem 3	5	3	2	2	2	3	3	1
Gem 4	7	6	6	3	6	7	7	7
Gem 5	3	4	5	6	5	6	6	5
Gem 6	3	2	4	5	3	2	2	6
Gem 7	2	7	7	7	7	5	5	3

In dit hoofdstuk gaan we hier dieper op in: we plaatsen de resultaten van de zeven gemeenten die hebben deelgenomen aan de meest recente wave (2016-2021; N=4273) van het BAS-onderzoek tegenover een aantal gemeentelijke kenmerken. Deze zijn onder te verdelen in drie types van factoren: lokale politieke factoren, lokale ambtelijke factoren en lokale sociaaleconomische factoren. De data die werden gebruikt om de contextfactoren uit te drukken zijn afkomstig uit de gemeente- en stadsmonitor: een verzameling van allerhande cijfers en statistieken over demografie, bestuurskracht en de verschillende beleidsdomeinen van de Vlaamse gemeenten en OCMW's.

De gemeentemonitor stelt, evenals het BAS-onderzoek, een aantal cijfers ter beschikking aangaande activiteiten voor ouderen. Hoewel de vraagstelling tussen beide onderzoeken gelijkaardig is, verschilt de steekproef: waar de gemeentemonitor uitgaat van een representatief staal van de volledige volwassen bevolking van de gemeente, bevraagt het BAS enkel thuiswonende zestigplussers.

Hoewel de ouderen zelf in alle deelnemende gemeenten negatiever stonden ten opzichte van het aantal activiteiten dan de totale bevolking, zijn de antwoordpatronen tussen beide studies sterk gelijkend, met eenzelfde positieve (gemeente 2) en negatieve (gemeente 4) uitschieter. De resultaten werden afgerond tot op 5% om de anonimiteit van de deelnemende gemeenten te waarborgen.

Tabel 10 Perceptie activiteiten voor ouderen, vergelijking gemeentemonitor -BAS

	Aandeel inwoners dat vindt dat er voldoende activiteiten zijn voor ouderen (gemeentemonitor)	Aandeel ouderen dat vindt dat er in hun wijk voldoende wordt georganiseerd voor mensen ouder dan 60 jaar? (BAS)
Gemeente 1	70%	30%
Gemeente 2	75%	45%
Gemeente 3	65%	30%
Gemeente 4	40%	25%
Gemeente 5	50%	35%
Gemeente 6	50%	35%
Gemeente 7	55%	35%

3.1 Politieke factoren

Voor elk van de zeven gemeenten die deelnamen aan de meest recente wave van de BAS-studie werd gekeken of de onderlinge verschillen te verklaren zijn aan de hand van verschillen in politieke factoren. Omdat uit verschillende studies blijkt dat linkse politici over het algemeen meer steun ten aanzien van democratische vernieuwing zoals participatie en coproductie verlenen (Heinelt, 2013; Junius et al., 2020), werden verschillende politiek-ideologische factoren tegenover de resultaten van de BAS-studie geplaatst: de vorige (2012-2018) en huidige (2018-2024) meerderheidscoalitie binnen de gemeente, de ideologische strekking van de grootste partij binnen de vorige en de huidige legislatuur en de ideologische strekking van de vorige en de huidige burgemeester. Geen van deze politieke factoren verklaart echter de verschillen tussen de gemeenten in de BAS-studie.

3.2 Ambtelijke factoren

Innovatieve vormen van participatie, zowel consultatief als co-productief, behoeven in veel gevallen een zekere mate van gerichte kennis en expertise bij de ambtenaren (Zheng et al., 2014). Ngo et al. (2019) stellen dat participatie en ambtelijke capaciteit positief gecorreleerd zijn. Daarom werd voor elk van de zeven gemeenten die deelnamen aan de meest recente wave van de BAS-studie nagegaan of de onderlinge verschillen te verklaren zijn aan de hand van verschillen in ambtelijke capaciteit: het aantal VTE's dat werkzaam is binnen het bestuur (zowel in absoluut aantal als relatief ten opzichte van het aantal burgers)

en de autofinancieringsmarge als indicatie voor de financiële gezondheid van het bestuur. Geen van deze ambtelijke factoren verklaart echter de verschillen tussen de gemeenten in de BAS-studie.

3.3 Maatschappelijke factoren

Voor elk van de zeven gemeenten die deelnamen aan de meest recente wave van de BAS-studie werd gekeken of de onderlinge verschillen te verklaren zijn aan de hand van verschillen in maatschappelijke factoren die betrekking hebben tot de sociaaleconomische situatie van het lokaal bestuur in kwestie. Meer concreet werd gekeken naar de subjectieve armoede binnen de gemeente (het aandeel van de inwoners dat (heel erg) moeilijk rondkomt met het maandelijks beschikbare inkomen), het aandeel burgers van buitenlandse afkomst, de grijze druk, het aandeel burgers dat vertrouwen heeft in het lokaal bestuur en de gepercipieerde actieve betrokkenheid van de burgers. De resultaten wijzen uit dat gemeenten met minder subjectieve armoede, minder burgers van buitenlandse afkomst en een sterkere grijze druk over het algemeen beter scoren op de geselecteerde variabelen die een indicatie geven van de mate waarin lokale besturen een participatief ouderenbeleid realiseren. De laatste twee factoren - het aandeel burgers dat vertrouwen heeft in het lokaal bestuur en de gepercipieerde actieve betrokkenheid van de burgers – bieden geen verklaring voor de verschillen tussen de gemeenten in de BAS-studie.

Hoofdstuk 4

FASE 2: Kwalitatieve analyse van bestaande cases van inclusief beleid en participatie

1 Methode

Zoals eerder beschreven is voorliggend onderzoek sequentieel opgebouwd, waarbij de resultaten uit de eerdere onderzoeksfasen telkens aanleiding geven tot de volgende. Dat betekent dat de inzichten uit onderzoeksfase 1 als basis dienen om deze tweede onderzoeksfase vorm te geven. In fase 1 werden een aantal relevante variabelen uit de 'Belgian Ageing Studies' geselecteerd om een indicatie te geven van de mate waarin lokale besturen een inclusief ouderenbeleid realiseren. Uit de resultaten bleek dat zowel een aantal contextfactoren als een aantal individuele factoren een verklaring zouden kunnen bieden voor het wisselend succes van participatief ouderenbeleid op het lokale bestuursniveau.

Het kwantitatief onderzoeksdesign uit fase 1 hield echter ook enkele beperkingen in. Ten eerste liet de bestaande data uit het BAS-onderzoek het niet toe om alle potentieel verklarende factoren voor succesvolle participatie, zoals uiteengezet in het conceptueel kader, in beeld te krijgen. Ten tweede werden een aantal relevante factoren geïdentificeerd, maar de concrete mechanismen achter en de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende factoren werden niet geëxpliciteerd.

Met deze tweede onderzoeksfase trachten we hier een antwoord op te formuleren door een kwalitatief casestudydesign te hanteren. Deze methode staat ons toe om een complex sociaal fenomeen, zoals ouderenparticipatie, binnen de specifieke context van Vlaamse lokale besturen betekenisvol en holistisch te benaderen, en deze met voldoende diepgang te capteren (Yin, 2009). Op die manier zijn we in staat om een meer volledig beeld te krijgen van de verschillende factoren die het potentiële succes van ouderenparticipatie kunnen verklaren. Hiermee dienen we dus een dubbel doel: (1) inzicht verwerven in de mate waarin een participatietraject succesvol is en (2) factoren die dit potentiële succes faciliteren dan wel belemmeren in kaart brengen via een analyse van de determinerende factoren.

1.1 Caseselectie

Gerring (2004, p. 342) definieert een case als *een ruimtelijk begrensd verschijnsel dat op één enkel tijdstip of over een afgebakende tijdsperiode wordt waargenomen*. In dit onderzoek zijn onze cases, en dus onze eenheden van analyse, innovatieve participatietrajecten binnen Vlaamse lokale besturen.

Aan de hand van een uitgebreide literatuurstudie en de resultaten uit de eerste onderzoeksfase werden een aantal relevante caseselectiecriteria geselecteerd. Een eerste criterium betreft de schaal van de gemeente waarbinnen het participatietraject vorm krijgt, uitgedrukt aan de hand van het inwonersaantal. Binnen de literatuur bestaat immers onenigheid over de invloed van schaal op het succes van (ouderen)participatie. Een aantal auteurs (cf. Camisón-Zornoza et al., 2004; Latham & Braun, 2009) stellen dat grotere gemeenten - door de doorgaans sterkere ambtelijke capaciteit - beter in staat zijn om participatieve initiatieven op een goede manier te realiseren, terwijl andere onderzoekers geen (Ewens & van der Voet, 2019) of zelfs een negatief verband vaststellen (Irvin & Stansbury, 2004). In dit onderzoek maken we dus het onderscheid tussen grotere gemeenten (centrumsteden met meer dan 60.000 inwoners) en kleinere gemeenten (met maximaal 25.000 inwoners).

Ten tweede wees de eerste onderzoeksfase uit dat een aantal sociaaleconomische en demografische factoren een potentiële verklaring kunnen bieden voor het succes van ouderenparticipatie. Zo zouden beperkte subjectieve armoede, een beperkt aantal burgers van buitenlandse afkomst en een sterke grijze druk een positieve invloed hebben op de realisatie van een participatief ouderenbeleid. Deze sociaaleconomische en demografische factoren gelden bijgevolg als een tweede selectie criterium.

Ten derde werd geselecteerd op de projectvorm, waarbij we het onderscheid maakten tussen consultatieve en co-productieve participatieprojecten. In totaal werden vijf cases geanalyseerd.

Gemeentelijke schaal	Sociaaleconomische & demografische factoren	Projectvorm	Case
Groot	Beperkte subjectieve armoede, weinig burgers van buitenlandse afkomst en sterke grijze druk	Consultatief	
		Co-productief	
	Hoge subjectieve armoede, veel burgers van buitenlandse afkomst en beperkte grijze druk	Consultatief	X
		Co-productief	X
Klein	Beperkte subjectieve armoede, weinig burgers van buitenlandse afkomst en sterke grijze druk	Consultatief	X
		Co-productief	X
	Hoge subjectieve armoede, veel burgers van buitenlandse afkomst en beperkte grijze druk	Consultatief	X
		Co-productief	

Om problemen met betrekking tot betrouwbaarheid en validiteit tegen te gaan werden er per case verschillende dataverzamelingmethoden gebruikt (triangulatie). De empirische fase bestond dus telkens uit twee trappen.

- Een documentanalyse, waarin voor elk van de geselecteerde cases een aantal documenten op een gestructureerde manier werden geanalyseerd. Zo werd voor elke case (1) een gemeentelijke profielschets gemaakt aan de hand van de Gemeente- en Stadsmonitor, (2) de meerjarenplanning geanalyseerd aan de hand van BBC-data, (3) een analyse gemaakt van de relevante beleidsplannen en (4) informatie verschaft over het participatietraject zelf aan de hand van beschikbare documenten uit verschillende databanken, uit de pers en op de gemeentelijke website.
- Een interviewfase, waarin 18 semigestructureerde diepte-interviews werden georganiseerd lokale stakeholders: politici, ambtenaren en individuele dan wel georganiseerde ouderen die aan het traject hebben geparticipeerd (zie bijlage 2 voor meer informatie). Elk interview werd, na uitdrukkelijke toestemming van de respondent, opgenomen middels een audiorecorder. Naast het

opname-materiaal werden tijdens en na de interviews notities genomen aangaande non-verbale gedragingen. Alle respondenten werden vooraf geïnformeerd over de geanonimiseerde verwerking van de resultaten om sociaal wenselijke antwoorden zoveel mogelijk te beperken.

1.2 Data-analyse

Voor de analyse werden de relevante (beleids)documenten en de transcripties van de diepte-interviews uit elke deelstudie systematisch gecodeerd en geanalyseerd met behulp van NVIVO 12 Plus-software. De gebruikte codes werden gebaseerd op de verschillende blokken van het conceptueel kader (zie hoofdstuk 1).

2 Resultaten

In dit hoofdstuk geven we de resultaten van de tweede, kwalitatieve onderzoeksfase weer. Deze zijn gestructureerd volgens het conceptuele kader zoals besproken in hoofdstuk 1. Als eerste gaan we dieper in op de onderzochte participatietrajecten zelf: aan de hand van de verschillende legitimiteitstypes - input, throughput en output – trachten we zicht te krijgen op de reële werking van de onderzochte trajecten en gaan we na in welke mate ze succesvol zijn. Ten tweede zoeken we naar verklaringen voor dit potentiële succes: welke factoren faciliteren en belemmeren een goede werking van ouderenparticipatie? Uiteindelijk formuleren we enkele tussentijdse conclusies (1.3).

Zoals aangegeven vertrekken we vanuit een inschatting van het succes van de onderzochte participatietrajecten zelf. Dat doen we aan de hand van het *value-centered* benadering. We onderscheiden hierbij drie *values*, of vormen van legitimiteit: de input-legitimiteit, throughput-legitimiteit en output-legitimiteit.

2.1 Inputlegitimiteit

De inputlegitimiteit wordt hier gedefinieerd als participatie *door* de burger. Om hiervan een inschatting te maken gaan we in dit deel dus na hoeveel en welke burgers mogen en kunnen deelnemen aan het participatietraject en in welke mate de deelnemende burgers representatief zijn voor de ruimere samenleving.

De manieren waarop lokale besturen trachten om burgers te engageren voor het participatietraject zijn sterk uiteenlopend. Daarbij valt het op dat een aantal (grotere) besturen binnen onze caseselectie vaker dienstoverschrijdend werken, en daarbij beroep doen op expertise binnen de bevoegde sectorale diensten om burgers te engageren: bijvoorbeeld via de communicatiedienst, maar ook via doelgroepgerichte diensten (OCMW, senioren dienst,...). In kleinere gemeenten is het vaker de initiatiefnemer van het project zelf die de volledige opvolging voorziet.

‘Een belangrijke succesfactor van ons initiatief was de wervende communicatiecampagne. Die is volledig intern, in eigen beheer vormgegeven. Daar hebben we hier de mensen en de knowhow voor, dat zit goed.’

Ambtenaar, case 4

Naast de sectordiensten werd in een beperkt aantal gemeenten ook getracht om de traditionele adviesorganen – in de eerste plaats de seniorenadviesraad - te betrekken. Aangezien we hebben vastgesteld dat traditionele (zoals adviesraden) en innovatievere (zoals burgerparticipatie) participatievormen elk een

ander type van ouderen aantrekken, kan het betrekken van de seniorenadviesraad immers verbreedend werken waardoor het initiatief aan inputlegitimiteit wint.

We stelden echter vast dat in initiatieven waarbij de seniorenadviesraad actief wordt betrokken, deze groep van participanten al te vaak gaandeweg afhaakt. Vaak is er volgens oudere respondenten immers notie van een zekere 'complementariteit' (positief) of 'concurrentie' (negatief) tussen traditionele adviesraden en andere traditionele ouderenorganisaties aan de ene kant, en nieuwere participatievormen aan de andere.

Op één initiatief na (in case 3 werd voor een deel van het project met uitnodigingen gewerkt) dienden alle onderzochte campagnes echter wel hetzelfde doel: zo veel mogelijk (verschillende) ouderen betrekken.

Zoals aangegeven slagen de meeste onderzochte besturen er niet in om een grote groep van ouderen te betrekken die representatief is voor de lokale bevolking. Het aantal feitelijke betrokkenen blijft in de meeste initiatieven relatief laag en vaak is de groep participanten vrij homogeen. Zo blijven bijvoorbeeld ouderen met een migratieachtergrond, ouderen in kansarmoede en niet-thuiswonende ouderen vaak ondervertegenwoordigd.

Onze resultaten wijzen uit dat betrokkenheid van een echte doorsnede van de oudere bevolking bijkomende inspanningen vergt van het lokaal bestuur. Vooral grotere besturen met een sterke ambtelijke participatiedienst gaan hier actief mee aan de slag: een lotingsysteem voor participanten waarin mechanismen worden ingebouwd om een representatieve vertegenwoordiging te garanderen, een parallel online en offline participatiecircuit, outreachend werk via OCMW of middenveldorganisaties, het wegwerken van fysieke drempels door bijvoorbeeld aangepast vervoer te organiseren (voor ouderen vormt de fysieke bereikbaarheid een belangrijke drempel om te participeren, mede doordat een groot deel digitaal analfabeet is)...

Tegelijk stellen we vast dat in een aantal besturen de ambtelijke capaciteit ontbreekt om deze inspanningen ook daadwerkelijk te leveren, en in een aantal gevallen blijkt het bestuur zich amper bewust van de gevolgen van de ondervertegenwoordiging van bepaalde bevolkingsgroepen op de (input)legitimiteit van het participatie-initiatief.

2.2 Throughputlegitimiteit

De procesgerichte throughputlegitimiteit (Schmidt, 2013) verwijst naar de praktijken die plaatsvinden in de zogenaamde 'black box' van het bestuur. Het richt zich dus op de kwaliteit van de bestuursprocessen, *met* de burger. Over het algemeen kunnen we stellen dat grotere gemeenten met sterkere ambtelijke capaciteit meer aandacht besteden aan de verschillende waarden die we met throughputlegitimiteit associëren:

- Grotere gemeenten met sterkere ambtelijke capaciteit zetten meer in op het verlenen van goede, objectieve en neutrale informatie aan de participerende burger, zodat zij op een geïnformeerde manier kunnen debatteren en delibereren. Zo wordt in deze gemeenten bijvoorbeeld vaker beroep gedaan op organisatie-externe experts, terwijl de informatieverlening in kleinere gemeenten (1) vaak beperkter is en (2) veelal rechtstreeks van de bevoegde schepenen afkomstig is en dus meestal minder neutraal is.
- Daarnaast zien we in deze grotere gemeenten met sterkere ambtelijke capaciteit dat de concrete debatten en deliberatieprocessen op een meer doordachte manier verlopen. We lichten twee voorbeelden uit:

- Verschillende respondenten stellen dat projecten die vertrekken vanuit een vast, helder kader (werken met gerichte vragen binnen een afgebakend topic,...) meer en kwaliteitsvollere inhoudelijke input genereren. Daarentegen schrikken te 'losse' projecten ('Waar droom jij van?', 'Hoe zie jij de gemeente over tien jaar?') – die we vaker zien in kleinere gemeenten - vooral de minder mondige participanten af.
- Het eigenlijke beslissingsproces kent een groot aantal, sterk uiteenlopende verschijningsvormen. Dat geldt zowel voor het proces zelf (van geen concrete beslissingsfase over acclamatie tot een trapsgewijze beslissingsprocedure waarbij een nieuwe groep burgers wordt betrokken) als voor de uitkomst ervan (worden er concrete beleidsaanbevelingen geformuleerd?). Ook in deze stellen we vast dat grotere gemeenten er beter in slagen om adequate beslissingsprocedures vorm te geven: een groter aandeel van de participanten geeft aan zich gehoord te voelen door het bestuur.
- Complexiteit en looptijd van de procedures zijn een potentiële rem op het engagement van de participanten. We stellen echter vast dat een te sterke aandacht voor throughputlegitimitieit deze factoren negatief kunnen beïnvloeden: een (te) sterke aandacht op de procedures zorgt vaak voor ingewikkelde reglementen, meer bureaucratie en vertragingen. Dit is een belangrijk aandachtspunt voor (in de eerste plaats grotere) lokale besturen.

“Eigenlijk denk ik dat het hele proces te participatief, te complex is opgevat. Ik snap dat een stad met deze capaciteit wil experimenteren maar dat is in dit geval doorgeslagen. Enfin, ik apprecieer de poging hoor, maar dat heeft er ook voor gezorgd dat alles zo lang heeft geduurd. Dat was voor ons project niet echt een probleem omdat wij zelf nog veel denk- en verbeterwerk hadden, maar voor andere, heel concrete projecten kan dat wel frustrerend geweest zijn.”

Oudere, case 1

- We stellen vast dat er in het grootste deel van de onderzochte participatie-initiatieven geen duidelijke verantwoordingsmechanismen aanwezig zijn: slechts in één van de vijf cases is er vandaag een soort van terugkoppeling voorzien waarbij de uiteindelijke beleidskeuze wordt gemotiveerd aan de participerende burgers.

“Wij hadden vroeger een magazine door en voor senioren. Als de seniorenadviesraad een advies schreef kwam dat integraal in dat magazine, met het antwoord vanuit de politiek – ook als de respons negatief was. Dat vond ik wel een heel grote kracht: op die manier werd de politiek uitgedaagd om hun beslissingen te motiveren. Als iemand zijn motivatie goed geformuleerd is, dan is het voor de mensen oké als dat niet volledig in de lijn is met wat mensen gevraagd hebben. Dat magazine bestaat niet meer, en daarmee is ook de verantwoordingslijn verloren gegaan. Het werk van die adviesraden is nu een pak minder zichtbaar voor Jan met de Pet. (...) Zeg ik dat daardoor het bestuur nu minder goed werkt? Absoluut niet, maar het is minder zichtbaar.”

Ambtenaar, case 3

De afwezigheid van deze verantwoordingsmechanismen is opmerkelijk. Verschillende onderzoeken stellen immers dat deze 'communicatieve responsiviteit' van politici naar de burger een noodzakelijke conditie is voor de legitimiteit van het participatietraject, in de eerste plaats wanneer de uiteindelijke politieke beleidsbeslissingen afwijken van de uitkomsten van participatieve processen (de Fine Licht, Agerberg, & Esaiasson, 2022; Esaiasson, Gilljam, & Persson, 2013; Habermas, 1981).

2.3 Output-legitimiteit

De prestatiegerichte output-legitimiteit wordt gedefinieerd als het vermogen van instellingen om effectief te regeren voor de burger – en dus als de effecten van het beleid.

Het is relevant om een onderscheid te maken tussen de beoogde effecten (voorafgaand aan het participatietraject) aan de ene kant, en de gepercipieerde effecten (achteraf) aan de andere kant. Hierbij stellen we vast dat verschillende groepen van respondenten een andere invulling geven aan deze effecten. De participanten stellen dat zij deelnemen aan het participatietraject omwille van het maatschappelijk effect, en dus omdat ze inhoudelijk willen bijdragen aan een meer ouderen-inclusieve gemeente. Na afloop van het participatietraject acht de meerderheid van de participanten dit effect ook daadwerkelijk gerealiseerd: ze gaan er dus van uit dat hun input daadwerkelijk heeft bijgedragen tot nieuwe beleidsingrepen, wat volgens verschillende onderzoeken tot verhoogde legitimiteit leidt (Germann, Marien, & Muradova, 2021; Van Dijk & Lefevere, 2022).

Volgens alle vijf de onderzochte lokale besturen zelf is dat in de realiteit echter zelden tot nooit het geval: de ideeën die door de burger worden geopperd zijn op inhoudelijk vlak zelden of nooit nieuw voor het bestuur, en de reële inhoudelijke bijdrage van de burger ligt er volgens ambtenaren en politici louter in dat bepaalde beleidsissues hoger op de agenda komen. De reële maatschappelijke meerwaarde van de participatie-initiatieven ligt dus eerder in prioritering dan in het aanreiken van fundamenteel nieuwe beleidsopties.

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de greep van politici op het verloop en de uitkomst van het participatietraject via allerlei mechanismen (beperkte objectieve informatieverlening, beperkte reële beslissingsautonomie voor de burger...) dermate sterk is dat eventuele innovatieve beleidsoplossingen in de kiem worden gesmoord waardoor de uiteindelijke output in lijn ligt met het reeds gevoerde (of geplande) beleid. Een meer positieve potentiële verklaring is dat lokale besturen over voldoende ambtelijke en politieke knowhow en expertise beschikken, en dus alle mogelijke beleidsopties al voor het participatietraject hebben verkend.

“Als we heel eerlijk zijn: van de meer dan honderd ideeën [die tijdens het traject verzameld werden] zijn er heel veel van die hier al in het achterhoofd zaten. (...) Maar zijn hier nu echt nieuwe of verrassende topics naar boven gekomen die we zelf totaal niet hadden verwacht? Dat betwijfel ik.”

Ambtenaar, case 2

“De eigenlijke inhoudelijke input is zeer beperkt en weinig vernieuwend, dat kunnen we beamen. (...) Maar grote vernieuwende dingen waren er niet. Soms stelden ze zelfs zaken voor die we als gemeente al deden.”

Beleidsmaker, case 4

Het lokaal bestuur zelf ziet deze inhoudelijke bijdrage dan ook niet als de voornaamste doelstelling van het participatie-initiatief. Het belangrijkste beoogde effect is volgens hen institutioneel van aard: zij willen middels participatie de kloof tussen burger en bestuur verkleinen en draagvlak creëren voor het gevoerde beleid. Hoewel de onderzochte lokale besturen stellen dat ze dit beoogde institutionele effect weldegelijk is gerealiseerd na het participatietraject, is dit volgens de participanten zelf niet het geval: over het algemeen stellen participanten dat ze zich niet meer betrokken voelen bij bestuur en beleid na het participatietraject te hebben afgelegd. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het participatie-initiatieven er niet in slagen om ‘de ontevreden burger’ te bereiken.

“Het creëren van een draagvlak voor het beleid is misschien wel het belangrijkste aan dit traject.”

Ambtenaar, case 2

“Ik vind niet dat de kloof tussen mijzelf en het bestuur na dit initiatief verkleind is. Ik heb daar eigenlijk nog nooit last van gehad.”

Oudere, case 5

Hierin ligt dus een belangrijke paradox: participanten en lokale besturen koppelen elk verschillende beoogde effecten aan ouderenparticipatie, en beide groepen van respondenten stellen ook dat deze effecten na afloop van het participatietraject werden gerealiseerd. Dit wordt echter tegengesproken door de andere respondentengroep: het lokaal bestuur acht de inhoudelijke inbreng – en dus de maatschappelijke meerwaarde – beperkt, terwijl de participant geen sterke institutionele effecten ervaart.

	Beoogd effect (vooraf)	Gepercipieerd effect (achteraf)
Participant	Maatschappelijk effect, inhoudelijke bijdrage aan meer inclusieve samenleving	Sterk maatschappelijk effect, geen institutioneel effect
Lokaal bestuur	Institutioneel effect, dichten kloof burger-bestuur	Sterk institutioneel effect, beperkt maatschappelijk effect

Deze paradox lijkt zich in elke onderzochte gemeente voor te doen. Dat betekent ook dat de sterkere input- en throughputlegitimiteit in grote gemeenten met sterkere ambtelijke capaciteit niet noodzakelijk leidt tot een sterkere (of een andere invulling van de) output-legitimiteit.

Een bijkomend, niet-voorzien effect betreft de opbouw van sociaal kapitaal waarvan het lokaal bestuur in bepaalde gevallen gebruik maakt. Participerende ouderen zijn immers in veel gevallen geëngageerde burgers met voldoende vrije tijd die niet enkel kunnen worden ingezet als ambassadeurs van het gemeentelijk beleid, maar ook om een aantal praktische taken van de gemeente over te nemen.

“Vandaag kreeg ik bijvoorbeeld nog de vraag van de gemeente om in november te assisteren wanneer er een soort PC-activiteit zal zijn. Dat doen we dan wel. (...) Met [een vereniging waarin deze oudere betrokken is] zetten we de activiteiten van de gemeente op hun vraag intussen ook op onze activiteitenlijst. We proberen dan bezoek te faciliteren voor ouderen – bijvoorbeeld op vlak van collectief vervoer.”

Oudere, case 5

2.4 Potentieel verklarende factoren

We stellen dus vooral inzake input- en throughputlegitimititeit opmerkelijke verschillen vast tussen de onderzochte participatietrajecten. Door deze projecten onderling te vergelijken trachten we factoren te identificeren om deze verschillen te verklaren. Zoals eerder beschreven doen we dat aan de hand van drie niveaus van factoren: (1) de contextfactoren die betrekking hebben tot de omgeving waarbinnen een participatietraject zich ontvouwt; (2) de beleidsissuefactoren die betrekking hebben tot het voorliggend beleidsthema en (3) de individuele factoren die betrekking hebben tot de aard van de participanten.

Contextfactoren

We stellen vast dat de onderzochte gemeenten sterke verschillen vertonen op vlak van ambtelijke ondersteuning. Dit is in de eerste plaats het gevolg van een sterk variërende **personele capaciteit**. Zo zien we dat alle onderzochte grote gemeenten over een participatie-ambtenaar of -dienst beschikken, die beleidsdomeinoverschrijdend werkt en de verschillende sectorale diensten ondersteunt en begeleidt inzake participatie. De aanwezigheid van een dergelijke organisatie-interne functie biedt een aantal belangrijke voordelen: de ambtenaar in kwestie heeft de tijd en ruimte om zich te verdiepen in de materie en kan op die manier relevante expertise vergaren; de ambtenaar kan als uniek aanspreekpunt fungeren voor de (participerende) burgers; de ambtenaar kent de gemeentelijke werking en kan dus de brug slaan tussen burger en bestuur; ... Naar analogie met eerder onderzoek (Ewens & van der Voet, 2019) wijzen onze resultaten dus uit dat een goed functionerende, gespecialiseerde participatieambtenaar of -dienst een positieve invloed heeft op de legitimiteit van de participatietrajecten.

Geen enkele onderzochte kleine gemeente (< 25.000 inwoners) beschikt over een dergelijke ondersteuning. In de kleinste gemeente binnen onze caseselectie is er geen enkele ambtenaar expliciet bevoegd voor participatie – zelfs niet deeltijds. In twee andere kleine gemeente is de functie ‘participatie-ambtenaar’ toegevoegd aan een andere jobfunctie, en wordt deze dus deeltijds ingevuld. We stellen echter vast dat de kennis en expertise op vlak van participatie bij deze ambtenaren eerder beperkt is. Bovendien is de formele aanwezigheid van een dergelijke functie binnen de organisatie *an sich* onvoldoende: in de meeste kleine gemeenten stelt deze deeltijdse participatie-ambtenaar dat hij of zij zelden toekomt aan expertise-opbouw en visieontwikkeling, omdat de tijd en ruimte binnen deze kleinere organisatie hiervoor ontbreekt. De formele aanwezigheid van een participatiefunctie binnen de organisatie wijst dus zeker niet altijd op voldoende beschikbaarheid en gerichte inzetbaarheid.

“De pijnlijke realiteit is dat ik niet de ruimte heb om echt gestructureerd, om visionair te gaan werken. Er zijn een aantal dingen waar we gewoon niet toe komen door onze beperkte capaciteit. Dan is het keuzes maken. Ik ben er bijvoorbeeld van overtuigd dat een stads-app op vlak van participatie een enorme meerwaarde kan leveren, maar dat is vandaag niet haalbaar, niet realistisch.”

Ambtenaar, case 2

De beschikbare ambtelijke capaciteit bepaalt in grote mate de ‘doordachtheid’ van het participatietraject. Voor geavanceerde en innovatieve participatietrajecten is immers een zekere knowhow vereist (Zheng et al., 2014), die volgens onze resultaten in organisaties met beperkte ambtelijke capaciteit niet of in te beperkte mate voorhanden is. Dit heeft voornamelijk invloed op de input- en throughputlegitimititeit van het project. Zo is er binnen grotere gemeenten met sterkere ambtelijke capaciteit gewoonlijk meer aandacht voor een doelgroepenbenadering en wordt vaker proactief gehandeld in het wegwerken van praktische drempels (inputlegitimititeit), is er meer aandacht voor neutraliteit van de informatieverstrekking en worden meer relevante organisatie-externe actoren betrokken (throughputlegitimititeit).

Volgens verschillende respondenten overstijgt de factor ‘personele capaciteit’ overigens louter de aanwezigheid van een participatiedienst of -ambtenaar. Het succes van een participatietraject is immers niet alleen afhankelijk van één persoon of dienst, maar van de personele capaciteit van de volledige organisatie. We lichten enkele voorbeelden uit:

“Eén van de succesfactoren van ons project was zeker de wervende communicatiecampagne. Die hebben we volledig intern uitgewerkt en opgezet. Daar hebben we hier de mensen en de knowhow voor, dat zit goed.”

Ambtenaar, case 4

“Het digitale participatieluwik op een goede manier uitbouwen is moeilijk, aangezien de IT-capaciteit in onze gemeente heel beperkt is. We beseffen dat we daardoor een aantal burgers moeilijker bereiken.”

Schepen, case 2

Zoals gezegd is de factor ambtelijke capaciteit gelieerd aan de factor **gemeentelijke schaal**. Dat blijkt ook uit onze resultaten: alleen in de grotere gemeenten binnen onze set van onderzochte cases blijken ambtenaren of diensten expliciet en exclusief bevoegd voor participatie. Toch heeft een grotere gemeentelijke schaal inzake participatie ook een belangrijk nadeel. Uit onze resultaten blijkt immers dat nabijheid een belangrijke succesfactor is voor participatie, niet in het minst voor ouderen die over het algemeen minder mobiel zijn en minder vaak toegang hebben tot digitale alternatieven. Grotere gemeenten lijken een antwoord te formuleren op deze uitdaging door in toenemende mate buurt- en wijkgerichte participatieprojecten op te zetten om zodoende nabijheid te garanderen.

Politieke en ambtelijke steun zijn volgens alle respondenten belangrijke succesfactoren. De **ambtelijke steun** lijkt in de meeste onderzochte gemeenten betrekkelijk groot, vooral bij de ambtenaren die expliciet bevoegd zijn voor het participatieluwik. Om ook de sectordiensten in dit participatieverhaal te betrekken is vaak enige overtuigingskracht vereist. Dit heeft voornamelijk te maken met de ingesteldheid van individuele ambtenaren, eerder dan met organisatiekenmerken: een aantal ambtenaren lijken participatie te zien als een procedurevertragende factor die het beleidsvoeringsproces onnodig compliceert. Bovendien verliest de ambtenaar, die in Vlaanderen traditioneel een beperkte maar stilaan groeiende rol speelt binnen het beleidsproces (Hennau, 2020; Pierre, Røiseland, Peters, & Gustavsen, 2017), soms een stuk autonomie en beslissingsmacht aan de burger die als nieuwe speler dit beleidsproces intreedt. Hiermee bevestigen onze resultaten eerder onderzoek naar de rol van ambtenaren binnen burgerparticipatie (Ianniello et al., 2019; Kim & Schachter, 2013; van Eijk, Steen, & Torenlvied, 2019): hoewel de omslag naar een nieuwe invulling van hun rol in de meeste onderzochte gemeenten weldegelijk voorzichtig is ingezet, blijkt het voor bepaalde ambtenaren binnen de sectordiensten nog moeilijk om deze volledig te aanvaarden. Om de ambtelijke steun te versterken en om, meer algemeen, een participatieve organisatiecultuur te realiseren lijkt een belangrijke rol weggelegd voor de algemeen directeur.

“Eens we de concrete aanbevelingen uit het participatietraject hadden geformuleerd, hebben we die voor feedback naar de diensten gestuurd. En ja, die feedbackronde heeft wat trekken en sleuren vereist: voor heel wat diensten kwam dit erbovenop in een periode waar het water al serieus aan de lippen stond. (...) Maar je voelt dat, als je individueel met diensten praat, dat ze toch wel mee willen nadenken – ook al hebben ze het druk. Eén van de aanbevelingen ging bijvoorbeeld over rustplekken. We hebben een luwte-atlas, waar mensen vroeger al plekken konden aanduiden waar ze graag vertoeven omwille van de rust en stilte. We wilden dat koppelen aan een plan met de trage wegen. De dienst die daarvoor betrokken is zag dat eigenlijk onmiddellijk heel operationeel: ‘ja, we moeten dat doen!’. De opdracht is: kijken hoe we dat kunnen aanpakken, maar er kwamen al direct nieuwe ideeën om de stilteplekken in wandelingen te

integreren. Dan voel je: oké, de diensten hebben het druk maar als je hen effectief aanspreekt is er zeker bereidwilligheid.”

Kabinetsmedewerker, case 4

Ook **politieke steun** is een belangrijke voorwaarde voor succesvolle burgerparticipatie. Deze politieke steun is, binnen de set van geselecteerde cases, over het algemeen betrekkelijk hoog. In een aantal gemeenten wordt zelfs gesteld dat de ‘participatieve omslag’ zich al sterker heeft voltrokken op het politieke dan op het ambtelijke niveau.

Aan de andere kant stellen we vast dat de politiek op verschillende manieren een sterke greep heeft op het participatieproces. Zo wordt er bijvoorbeeld vaak voor gekozen om participatieprojecten op te bouwen rond politiek minder gevoelige beleidsissues, blijft de uiteindelijke beslissings- en bestedingsmacht bij de politiek liggen en worden verantwoordingsmechanismen maar in beperkte mate geïmplementeerd. Hier komen we later op terug.

Een aantal recente onderzoeken (cf. Heinelt, 2013; Junius et al., 2020) stellen dat linkse politici over het algemeen meer steun verlenen aan participatie dan rechtse politici. In onze resultaten zien we geen bewijs voor deze these: we stellen geen verband vast tussen de steun voor participatie en de ideologie van de schepen en/of de meerderheidscoalitie.

Onze resultaten wijzen wel uit dat andere factoren de politieke steun voor participatie kunnen verklaren. Zo blijkt de politieke steun groter (1) in gemeenten met een stabiele bestuurscoalitie, vaak met absolute meerderheid van één partij en (2) in gemeenten waarin de bestuurscoalitie een relatieve continuïteit kent, en dus niet elke legislatuur wisselt.

“Dit project stopt niet bij mij als schepen van participatie: je hebt de steun van het hele college nodig. Het helpt op dat vlak wel dat [partij X] al jaren een absolute meerderheid heeft, en dat de partijpolitieke spelletjes hier dus minder spelen. Er is onderling minder concurrentie, minder profileringsdrang. Ik zie wel dat dat in andere gemeenten vaak minder evident is.”

Schepen, case 2

Beleidsissuefactoren

Zoals aangegeven blijken participatietrajecten vooral opgebouwd rond politiek ongevoelige, verbindende thema’s die veel mensen op een positieve manier aanbelangen (zoals vrije tijd, initiatieven ter bevordering van de sociale cohesie,...). Op die manier tracht de politiek haar unieke rol binnen het beleidsproces min of meer te vrijwaren.

“Aan het begin van het proces was het wel even moeilijk om alle neuzen in dezelfde richting te krijgen. Dat heeft wat overtuigingskracht nodig gehad, en ik denk ook dat een deel daarvan erin lag dat het thema politiek ongevaarlijk is. Weinig invasief. We hebben daarvan ingeschat dat er geen grote tegenstemmen zouden zijn. Wat dat betreft was dat een veilig thema. Dat weerspiegelt zich ook in de uitkomst van de aanbevelingen: je kan daar op zich niet tegen zijn.”

Kabinetsmedewerker, case 4

Hierbij stellen we vast dat de projectvorm sterk verweven is met het beleidsissue. Hoe innovatiever de participatiemethodiek en hoe sterker de beslissingsmacht van de burger binnen het beleidsproces, hoe minder politiek gevoelig het voorliggend beleidsissue.

Dit geldt evenzeer omgekeerd: bij politiek gevoelige thema's zoals de inrichting van de open ruimte en belangrijke mobiliteitsvraagstukken verloopt participatie vaker via traditionelere methoden (bijvoorbeeld in de vorm van informatievergaderingen) en is de effectieve inhoudelijke input van de burger over het algemeen beperkter.

Individuele factoren

Verschillende onderzoeken (e.g. Irvin & Stansbury, 2004) naar participatie maken gewag van een zekere participatie-elite: besturen slagen er alleen in om burgers voor participatie te engageren die het zich kunnen permitteren, bijvoorbeeld door scholing, financiële situatie en scholingsgraad. In het voorgaand hoofdstuk gaven we aan hoe de percepties van ouderen aangaande hun participatie in en hun rol binnen het maatschappelijke leven, en meer concreet het lokaal bestuur, evenzeer gekleurd worden door individuele factoren zoals geslacht, leeftijdsgroep en opleidingsniveau. Ondanks goede intenties en een aantal initiatieven van in de eerste plaats een aantal ambtelijk sterkere gemeenten, blijkt het voor veel besturen moeilijk om een aantal ouderen – zoals sociaaleconomisch zwakkere ouderen, ouderen met een migratieachtergrond, niet-thuiswonende en ouderen met een fysieke beperking - actief te betrekken.

Naar analogie met de bevindingen uit de eerste fase van dit onderzoek stellen we vast dat er ook binnen deze participatie-elite opmerkelijke verschillen op te tekenen zijn: niet alle ouderen die participeren doen dat op eenzelfde manier. Zo zien we dat het type oudere dat participeert in traditionelere projectvormen (zoals adviesorganen, informatievergaderingen,...) grofweg verschilt van het type oudere dat participeert in innovatievere projectvormen (zoals co-productieve projecten). We stellen bijvoorbeeld vast dat traditionele projecten voornamelijk oudere ouderen aantrekken, die vaak een geschiedenis hebben binnen het verenigingsleven. Daarentegen participeren jongere ouderen met een *'actievere mindset'* eerder in innovatievere projecten. Deze resultaten bevestigen dus de BAS-studie in de eerste fase van dit onderzoek.

'Met ons platform bereiken we in de eerste plaats de mensen tussen zestig en tachtig jaar. Tachtigplussers proberen we op andere manieren te betrekken.'

Schepen, case 2

'Het was voor ons een expliciete keuze om de traditionele verenigingen en adviesraden niet te betrekken in ons project. Daar hebben een klein aantal mensen het voor het zeggen, en dat vinden wij niet positief – wij hebben een andere manier van werken. (...) In die verenigingen zie je alleen ouderen 'en masse' fietsen. Dat is niet negatief, maar dat is voor ons niet de verbinding die we zoeken. Wij vinden niet dat je ouderen bij elkaar moet gaan steken en hen tegen elkaar moet laten klagen over allerlei kwalen.'

Oudere, case 1

'In de traditionele bonden, daar raak je niet binnen. Het bestuur klaagt dat ze te oud worden en over het gebrek aan opvolging, maar als er nieuwe mensen zich willen engageren hoor ik alleen maar 'er zijn hier een paar jongere mensen geweest en die willen de boel hier overnemen, maar dat gaat niet pakken ze!'. Die bonden zijn echt verknocht aan hun ding, maar ze kunnen het eigenlijk niet meer aan. Op twee na zit de gemiddelde leeftijd daar rond de 80 jaar.'

Oudere, case 5

De individuele factoren hangen dus nauw samen met de projectvorm. Dit heeft belangrijke implicaties voor het lokaal bestuur dat een participatietraject wil toespitsen op een bepaald doelpubliek van ouderen. Wanneer het lokaal bestuur daarentegen een representatieve participatie van alle oudere burgers nastreeft, kan het de moeite lonen om traditionele en innovatievere projectvormen te combineren of verschillende trajecten parallel te organiseren.

'Bij één van onze projecten hadden zich toch redelijk wat mensen online aangemeld in de fase van de ideeënverzameling. De verwachting was eigenlijk dat de mensen die een idee hadden ingediend, dat idee ook zouden komen verdedigen op de meemaak-avonden die we daarna hebben georganiseerd. Niets was minder waar: daar was een totaal ander publiek aanwezig, het merendeel zonder online-account. We hebben daar dus een volledig nieuwe doelgroep mee bereikt. Die mix online/offline is dus wel belangrijk gebleken om verschillende doelgroepen te bereiken.'

Schepen, case 2

3 Tussentijds besluit

In deze tweede onderzoeksfase werden vijf innovatieve vormen van ouderenparticipatie uitgelicht met als doel om (1) inzicht te verwerven in het succes van de participatietrajecten en (2) de factoren in kaart te brengen die het eventuele succes van het traject kunnen verklaren.

Als eerste maakten we een analyse van de mate waarin ouderenparticipatietrajecten de vooropgestelde doelen behalen aan de hand van een *value-centered* benadering. We onderscheiden hierbij drie *values*, of vormen van legitimiteit: de input-legitimiteit, thoughtput-legitimiteit en output-legitimiteit. Uit de resultaten blijkt dat de onderzochte projecten onderling sterke verschillen vertonen op het vlak van input- en thoughtputlegitimiteit. Aan de hand van verschillende instrumenten slagen een aantal besturen er bijvoorbeeld beter in om een diverse groep van min of meer evenwaardige burgers te betrekken (input), om betere en meer neutrale informatie te voorzien en om deliberatieve processen op een meer doordachte manier te laten verlopen (throughput). De analyse van de output-legitimiteit levert een genuanceerder beeld op. Bij alle onderzochte participatietrajecten – ongeacht de input- en throughput-legitimiteit - stelt zich op dit vlak immers een paradox. Zo koppelen participanten enerzijds en lokale besturen anderzijds elk verschillende beoogde doelstellingen aan ouderenparticipatie: participanten willen in de eerste plaats inhoudelijk bijdragen en maatschappelijke meerwaarde creëren (het geconsulteerd worden om nieuwe beleidsideeën te kunnen aanreiken), terwijl lokale besturen in de eerste plaats institutionele effecten (het creëren van draagvlak, het verkleinen van de kloof tussen burger en bestuur) nastreven. De participanten stellen dat na afloop van het participatietraject de inhoudelijke en maatschappelijke meerwaarde werd gerealiseerd. Dit wordt dan weer tegengesproken door de andere respondentengroep, de bestuurders: het lokaal bestuur acht de inhoudelijke inbreng – en dus de maatschappelijke meerwaarde – van het participatietraject beperkt. Omgekeerd ervaart de respondentengroep van de participanten geen sterke institutionele effecten, terwijl de bestuurders wél menen dat participatietrajecten effectief helpen om de kloof tussen burger en bestuur. Participanten erkennen immers dat zij die participeren veelal mensen zijn die al geëngageerd waren/zijn (bleek ook uit onderzoeksfase 1), en dus veel minder 'last' hebben van de kloof tussen burger en bestuur.

Als tweede trachtten we factoren te identificeren die het succes van de participatieve trajecten kunnen verklaren. Aangezien we geen onderlinge verschillen vaststellen inzake outputlegitimiteit, richten we ons in deze fase in de eerste plaats op input- en throughputlegitimiteit. We vergelijken dus de projecten met een sterke input- en throughputlegitimiteit met de projecten met een zwakkere legitimiteit, en gaan na welke determinerende factoren aan de grondslag liggen van dit onderlinge verschil. Om dit op een gestructureerde manier te realiseren vertrekken we van drie niveaus van factoren: contextfactoren, beleidsissuefactoren en individuele factoren.

De resultaten wijzen uit dat vooral contextfactoren een belangrijke rol spelen. Input- en throughput-capaciteit worden in sterke mate beïnvloed door de personele capaciteit (zowel binnen de participatiedienst als binnen de organisatie als geheel), de gemeentelijke schaal, de ambtelijke en de politieke steun.

Concluderend kunnen we dus stellen dat grotere gemeenten met een sterkere personele capaciteit en waar de ambtelijke zowel als de politieke steun voor participatie hoog is, er over het algemeen beter in slagen om participatietrajecten te ontwikkelen met een sterke input- en throughputlegitimiteit. Dit uit zich echter niet in een sterkere outputlegitimiteit: op dit vlak ontvouwt zich bij elk onderzocht lokaal bestuur, ongeacht de context-, beleidsissue- en individuele factoren, een paradox waarbij verschillende stakeholders andere doelstellingen en effecten ervaren.

Hoofdstuk 5

FASE 3: Kwantitatieve analyse van de bevraging van Vlaamse lokale besturen

In dit hoofdstuk analyseren we een online bevraging die we hebben uitgestuurd naar alle 300 Vlaamse lokale besturen. Het doel van deze bevraging was om (1) zicht te krijgen op de mate waarin participatieve en inclusieve praktijken voorkomen en (2) de haalbaarheid van enkele innovatieve praktijken in te schatten.

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk lichten we de gehanteerde methode toe. Vervolgens bespreken we in de tweede paragraaf de resultaten: na het toelichten van de prevalentie van verschillende participatieve/co-productieve initiatieven, bespreken we achtereenvolgens de seniorenadviesraden, participatievergaderingen, burgerpanels, het burgerbudgetten en seniorenhuizen. We eindigen dit hoofdstuk met een tussentijds besluit.

1.1 Methode

We hebben in oktober 2022 een online bevraging uitgestuurd naar de algemeen directeurs van alle Vlaamse lokale besturen (N=300), met de vraag of zij onze vragenlijst (zie bijlage) omtrent een lokaal inclusief ouderenbeleid wilden invullen.² De gehanteerde vragenlijst is mede tot stand gekomen op basis van de bevindingen uit de voorgaande fasen van dit onderzoeksrapport. Hierbij hebben we benadrukt dat we de anonimiteit van de respondenten waarborgen en dat het invullen van deze vragenlijst zo'n 10 minuten duurt. De vragenlijsten werden ingevuld tussen 21 oktober en 10 november 2022.

2 Resultaten

180 van de 300 lokale besturen hebben zich ingelogd om de vragenlijst in te vullen, maar slechts 143 respondenten hebben minstens één vraag ingevuld. Verder hebben we 19 respondenten verwijderd die enkel de eerste vraag hebben ingevuld, maar nadien geen enkele vervolgvraag hebben beantwoord (terwijl er wel vervolgvragen werden gesteld). Zo komen we uit op een totaal van 124 ingevulde enquêtes (wat neerkomt op 41% van alle Vlaamse lokale besturen).

2.1 Prevalentie van participatieve / co-productieve initiatieven

5 van de 124 respondenten geven aan dat er geen participatieve / co-productieve initiatieven waaraan ouderen kunnen deelnemen, bestaan in hun gemeente.

In wat volgt analyseren we welke participatieve/co-productieve initiatieven de respondenten hebben vermeld. Uit tabel 11 blijkt dat bijna de helft van alle participatieve/co-productieve initiatieven verwijst naar seniorenadviesraden (47%), één op vijf naar participatievergaderingen (22%), gevolgd door 'andere' (14%), burgerpanels (7%), burgerbudgetten (6%) en seniorenhuizen (4%). Verder blijkt dat 88% van de respondenten aangeeft dat er een seniorenadviesraad in hun gemeente is, 41% geeft aan dat er een

² We hebben de contactgegevens van de respondenten bekomen via een zogenaamde 'selectie op maat' bij de Pinakes-databank, die de professionele contactgegevens bevat van lokale, regionale en federale overheden (<https://pinakes.be/nl>).

participatievergadering bestaat, gevolgd door 25% 'andere', 13% burgerpanel, 11% burgerbudget en tot slot geeft 7% van de respondenten aan dat hun gemeente over een seniorenhuis beschikt. Kortom, seniorenadviesraden zijn met afstand de meest voorkomende vorm van participatieve/co-productieve initiatieven, gevolgd door participatievergaderingen. De andere initiatieven komen in beperktere mate voor.

Tabel 11 Prevalentie van participatieve / co-productieve initiatieven

	Antwoorden		Percent van cases ³
	N	Percent ⁴	
Seniorenadviesraad	109	47.4%	87.9%
Participatievergadering	51	22.2%	41.1%
Burgerpanel	16	7.0%	12.9%
Burgerbudget	14	6.1%	11.3%
Seniorenhuis	9	3.9%	7.3%
Andere ⁵	31	13.5%	25.0%
Totaal	230	100%	185.5%

2.2 Seniorenadviesraden

Tabellen 12 en 13 tonen aan dat zowat acht op tien respondenten aangeven dat de lokale besturen een helder en ondersteunend kader bieden voor de seniorenadviesraad. De meningen zijn relatief gelijk verdeeld over of de lokale besturen reële beslissingsmacht geven aan de seniorenadviesraden. Verder is 65% van de respondenten het oneens dat de lokale besturen onvoldoende tijd zouden vrijmaken voor een ondersteunend ambtenaar voor de seniorenadviesraden, en slechts twee op tien respondenten vinden dat het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur de werking van de seniorenadviesraden beïnvloedt (waarvan zes op tien respondenten vinden dat dit een positieve invloed betreft). Verder is één op vier respondenten het oneens dat de seniorenadviesraden vooral rond politiek ongevoelige thema's zouden zijn opgebouwd, en zowat de helft van de respondenten vindt dat actuele beleidsthema's de agenda van de seniorenadviesraden bepalen. Verder vindt iets meer dan de helft van de respondenten dat experts worden geconsulteerd bij de werking van seniorenadviesraden, en dat de seniorenadviesraden het algemeen belang vooropstellen ten opzichte van het belang van (de deelnemers van) de seniorenadviesraden. Tot slot zijn zeven op de tien respondenten het oneens dat lokale besturen onvoldoende middelen zouden vrijmaken voor de ondersteuning van de seniorenadviesraden.

³ Deze percentages zijn berekend op de 124 ingevulde vragenlijsten (en niet de 119 respondenten die hebben aangegeven dat er minstens één participatief / co-productief initiatief in hun gemeente bestaat). Dit percentage verwijst naar de proportie van een antwoord in relatie tot het totale aantal geldige cases (N= 124).

⁴ Dit percentage verwijst naar de proportie van de initiatieven (seniorenadviesraad, participatievergadering, ...) in relatie tot het totale aantal initiatieven (N=230).

⁵ 'Andere' verwijst onder meer naar welzijnsraad, Hoplr, digitaal burgerplatform, 'inspraak en participatieraden', centrumraad, samenwerking Adviesraad Senioren en werking Buurtambassadeurs, Ouderenbehoeftenonderzoek, lokaal dienstencentrum, buurtanalyse, een gebruikersgroep en een buurtcentrum.

Tabel 12 Contextfactoren van de seniorenadviesraden

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor de seniorenadviesraad ***	7.3	9.2	83.5	109
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan de seniorenadviesraad *	38.5	22.9	38.5	109
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor de seniorenadviesraad ***	65.1	13.8	21.1	109
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van de seniorenadviesraad ***	52.3	28.4	19.3	109
De seniorenadviesraad is vooral opgebouwd rond politiek ongevoelige thema's *	43.1	31.2	25.7	109
Actuele beleidsthema's bepalen de agenda van de seniorenadviesraad ***	30.3	18.4	51.4	109
Experten worden geconsulteerd tijdens de werking van de seniorenadviesraad ***	27.5	15.6	56.9	109
De seniorenadviesraad stelt het algemeen belang voorop t.o.v. het belang van (de deelnemers aan) de seniorenadviesraad ***	21.1	23.9	55.1	109
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende middelen vrij voor de ondersteuning van de seniorenadviesraad ***	72.5	11.9	15.6	109

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 13 De invloed van veranderende lokale besturen op seniorenadviesraden

	Negatief	Positief	N
Hoe zou u de invloed van 'het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur op de werking van de seniorenadviesraad', na de laatste bestuurswissel, omschrijven? **	42.1%	57.9%	19

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 14 geeft weer dat een groot deel van de respondenten vindt dat de goede werking van de seniorenadviesraden afhankelijk is van een evenwichtige samenstelling (die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt) (93%), de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt/contactpersoon (93%) en een helder en faciliterend kader (91%), gevolgd door de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die de seniorenadviesraden ondersteunt (76%), en tot slot de politieke ondersteuning (57%) en het consulteren van externe experts (57%).

Tabel 14 Determinanten van de goede werking van seniorenadviesraden

De goede werking van de seniorenadviesraad is afhankelijk van	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
De politieke ondersteuning ***	20.8	22.6	56.6	106
De aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon ***	1.9	5.7	92.5	106
De inhoudelijke expertise van de ambtenaar die de seniorenadviesraad ondersteunt ***	7.6	16.0	76.4	106
Een helder en faciliterend kader ***	0.0	9.4	90.6	106
Het consulteren van externe experts ***	15.1	28.3	56.6	106
Een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt ***	0.0	6.6	93.4	106

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 15 leiden we af dat de doelstellingen die de participanten van de seniorenadviesraden nastreven niet volledig overeenkomen met de doelstellingen die de lokale besturen met de seniorenadviesraden nastreven, aldus de respondenten. Zo zou het grootste deel van de respondenten aangeven dat de participanten met de seniorenadviesraden een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage willen leveren (80%), gevolgd door meer draagvlak voor beleidsbeslissingen (52%) en het verkleinen van de kloof tussen burger en bestuur (50%). De lokale besturen zouden volgens de participanten vooreerst nastreven om met de seniorenadviesraden de kloof tussen burger en bestuur te verkleinen (80%), gevolgd door het leveren van een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage (70%) en het creëren van draagvlak voor beleidsbeslissingen (59%). Kortom, volgens de respondenten willen de participanten in de eerste plaats een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren, terwijl de lokale besturen daarnaast evenzeer de kloof met de burger willen verkleinen. Tot slot zouden zo'n twee op tien respondenten vinden dat politici seniorenadviesraden willen "om mee te scoren" en niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken.

Tabel 15 Beoogde doelstellingen van seniorenadviesraden

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Participanten aan de seniorenadviesraad willen de kloof burger/bestuur verkleinen ***	16.5	34.0	49.5	103
Participanten aan de seniorenadviesraad willen meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren ***	22.3	25.2	52.4	103
Participanten aan de seniorenadviesraad willen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren ***	6.8	13.6	79.6	103
Het lokaal bestuur wil met de seniorenadviesraad de kloof burger/bestuur verkleinen ***	3.8	22.3	73.8	103
Het lokaal bestuur wil met de seniorenadviesraad meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren ***	10.7	30.1	59.2	103
Het lokaal bestuur wil met de seniorenadviesraad een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren ***	8.7	21.4	69.9	103
Politici willen een seniorenadviesraad om "mee te scoren", maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken ***	53.4	29.1	17.5	103

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 16 toont aan dat zeven op tien respondenten het oneens zijn dat de seniorenadviesraden geen meerwaarde voor het lokaal bestuur zouden betekenen, en drie op vier respondenten vindt dat de seniorenadviesraden een meerwaarde zijn voor de ouderen in de gemeente. Verder geeft zowat de helft van de respondenten aan dat de seniorenadviesraden de kloof tussen burger en bestuur verkleinen, resulteren seniorenadviesraden volgens vier op tien respondenten in een groter draagvlak voor beleidsbeslissingen, en zijn twee op drie respondenten het oneens dat de seniorenadviesraden geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage zouden leveren. Kortom, volgens de respondenten wordt de doelstelling die participanten het belangrijkste zouden vinden, namelijk het leveren van een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage, sterker gerealiseerd dan het verkleinen van de kloof tussen burger en bestuur, een doelstelling die lokale besturen evenzeer belangrijk zouden vinden. Verder blijkt uit tabel 5.6 dat volgens één op drie respondenten de seniorenadviesraden het vertrouwen van de burgers in het lokaal bestuur versterken, en vier op tien respondenten vinden dat de seniorenadviesraden de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming verhogen.

Met betrekking tot de adviezen van de seniorenadviesraden vindt bijna helft van de respondenten dat ze weinig vernieuwend zijn (49%). Volgens 58% van de respondenten zouden de lokale besturen rekening houden met de adviezen van de seniorenadviesraden, die volgens 46% wel al in lijn liggen met de visie van het lokaal bestuur. Tot slot geeft 65% van de respondenten aan dat de seniorenadviesraden van het gemeentebestuur een reactie krijgen op de geformuleerde adviezen.

Tabel 16 Gerealiseerde doelstellingen van de seniorenadviesraden

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
De seniorenadviesraad betekent geen meerwaarde voor het lokaal bestuur ***	68.0	13.0	19.0	100
De seniorenadviesraad is een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente ***	7.0	18.0	75.0	100
De seniorenadviesraad verkleint de kloof tussen burger en bestuur ***	15.0	30.0	55.0	100
De seniorenadviesraad resulteert in een groter draagvlak voor genomen beleidsbeslissingen **	22.0	37.0	41.0	100
De seniorenadviesraad levert geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage ***	66.0	21.0	13.0	100
De seniorenadviesraad heeft weinig invloed op de inclusie in de gemeente	39.0	31.0	30.0	100
De seniorenadviesraad versterkt het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur **	21.0	45.0	34.0	100
De seniorenadviesraad verhoogt de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming **	21.0	38.0	41.0	100
De adviezen van de seniorenadviesraad zijn weinig vernieuwend ***	17.0	34.0	49.0	100
Het lokaal bestuur houdt voor haar beleid rekening met de adviezen van de seniorenadviesraad ***	10.0	32.0	58.0	100
De adviezen van de seniorenadviesraad liggen in lijn met de visie van het lokaal bestuur ***	10.0	44.0	46.0	100
De seniorenadviesraad krijgt van het gemeentebestuur een reactie op het geformuleerde advies ***	16.0	19.0	65.0	100

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.3 Participatievergaderingen

Tabellen 17 en 18 tonen aan dat meer dan zes op tien respondenten vinden dat het lokaal bestuur een helder en ondersteunend kader voor de participatievergaderingen biedt. Verder is meer dan de helft van de respondenten het oneens dat lokale besturen onvoldoende tijd vrij zouden maken voor een ondersteunend ambtenaar voor de participatievergaderingen (56%). Verder zijn twee op drie respondenten het oneens dat participatievergaderingen rond politiek ongevoelige thema's zijn opgebouwd. Volgens meer dan acht op tien respondenten bepalen de actuele beleidsthema's de agenda van de participatievergaderingen. Verder vinden zowat zeven op tien respondenten dat experts worden geconsulteerd tijdens de werking van de participatievergaderingen en dat het algemeen belang wordt vooropgesteld in de participatievergaderingen t.o.v. het belang van (de deelnemers aan) de participatievergaderingen. Tot slot zijn zes op tien respondenten het oneens dat de lokale besturen onvoldoende middelen hiervoor zouden vrijmaken.

Tabel 17 Contextfactoren van de participatievergaderingen

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor de participatievergaderingen ***	13.3	22.2	64.4	45
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan de participatievergaderingen	31.1	28.9	40.0	45
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor de participatievergaderingen ***	55.6	22.2	22.2	45
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van de participatievergaderingen	26.7	42.2	31.1	45
De participatievergaderingen zijn vooral opgebouwd rond politiek ongevoelige thema's ***	66.7	17.8	15.6	45
Actuele beleidsthema's bepalen de agenda van de participatievergaderingen ***	8.9	8.9	82.2	45
Experten worden geconsulteerd tijdens de werking van de participatievergaderingen ***	11.1	15.6	73.3	45
In de participatievergaderingen wordt het algemeen belang vooropgesteld t.o.v. het belang van (de deelnemers aan) de participatievergaderingen ***	8.9	20.0	71.1	45
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende middelen vrij voor de ondersteuning van de participatievergaderingen ***	62.2	26.7	11.1	45

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 18 De invloed van veranderende lokale besturen op participatievergaderingen

	Negatief	Positief	N
Hoe zou u de invloed van 'het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur op de werking van de participatievergaderingen', na de laatste bestuurswissel, omschrijven? **	14.3	85.7	14

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 19 leiden we af dat een groot deel van de respondenten vindt dat de goede werking van participatievergaderingen afhankelijk is van een helder en faciliterend kader (91%) en de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt/contactpersoon (91%), gevolgd door de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die de participatievergaderingen ondersteunt (84%), de politieke ondersteuning (76%), een evenwichtige samenstelling (die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt) (73%) en tot slot het consulteren van externe experts (69%). De goede werking van de participatievergaderingen zou volgens de respondenten net zoals de seniorenadviesraden afhangen van een helder en faciliterend kader en de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt/contactpersoon. Wel zou de goede werking van de participatievergaderingen iets meer afhangen van de politieke ondersteuning, het consulteren van externe experts en de inhoudelijke expertise van de ambtenaar, en minder van een evenwichtige samenstelling, in vergelijking met de seniorenadviesraden.

Tabel 19 Determinanten van de goede werking van participatievergaderingen

De goede werking van de participatievergaderingen is afhankelijk van..	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
De politieke ondersteuning ***	15.6	8.9	75.6	45
De aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon ***	0.0	8.9	91.1	45
De inhoudelijke expertise van de ambtenaar die de participatievergadering ondersteunt ***	4.4	11.1	84.4	45
Een helder en faciliterend kader ***	2.2	6.7	91.1	45
Het consulteren van externe experts ***	8.9	22.2	68.9	45
Een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt ***	13.3	13.3	73.3	45

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 20 toont welke doelstellingen participanten en lokale besturen volgens de respondenten nastreven met de participatievergaderingen. Terwijl 84% van zowel de participanten als lokale besturen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage willen leveren, willen lokale besturen in meerdere mate de kloof tussen burger en bestuur verkleinen (93%) en meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren (86%) in vergelijking met participanten (respectievelijk 61% en 48%). Tot slot geven ook hier zowat twee op tien respondenten aan dat ze vinden dat politici participatievergaderingen willen “om mee te scoren”, en niet zozeer om het beleid inhoudelijk mee te versterken.

Tabel 20 Beoogde doelstellingen van participatievergaderingen

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Participanten aan de participatievergaderingen willen de kloof burger/bestuur verkleinen ***	15.9	22.7	61.4	44
Participanten aan de participatievergaderingen willen meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren *	18.2	34.1	47.7	44
Participanten aan de participatievergaderingen willen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren ***	4.6	11.4	84.1	44
Het lokaal bestuur wil met de participatievergaderingen de kloof burger/bestuur verkleinen ***	0.0	6.8	93.2	44
Het lokaal bestuur wil met de participatievergaderingen meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren ***	0.0	13.6	86.4	44
Het lokaal bestuur wil met de participatievergaderingen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren ***	0.0	15.9	84.1	44
Politici willen de participatievergaderingen om "mee te scoren", maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken ***	54.6	27.3	18.2	44

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 21 bespreekt in welke mate bepaalde doelstellingen met de participatievergaderingen worden gerealiseerd, volgens de respondenten. Zowat acht op tien respondenten zijn het oneens dat de participatievergaderingen geen meerwaarde voor het lokaal bestuur zouden betekenen, en zeven op tien respondenten vinden dat participatievergaderingen een meerwaarde zijn voor de ouderen in de gemeente. Verder geven drie op vier respondenten aan dat participatievergaderingen de kloof tussen burger en bestuur verkleinen, resulteren participatievergaderingen volgens 86% van de respondenten in een groter draagvlak voor beleidsbeslissingen, en zijn vier op vijf respondenten het oneens dat participatievergaderingen geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage zou leveren. Verder blijkt uit tabel 5.11 dat 66% van de respondenten vindt dat de participatievergaderingen het vertrouwen van burgers in het lokale bestuur versterken en 80% vindt dat ze de betrokkenheid van de burgers bij de politieke besluitvorming verhogen.

Wat betreft de adviezen van de participatievergaderingen vindt slechts 14% van de respondenten dat ze weinig vernieuwend zijn. Bovendien vindt 71% van de respondenten dat lokale besturen rekening houden met de adviezen van de participatievergaderingen. Verder is slechts 27% van de respondenten van mening dat de adviezen van de participatievergaderingen in lijn liggen met de visie van de lokale besturen. Tot slot geeft 57% van de respondenten aan dat participatievergaderingen een reactie krijgen van de gemeente op hun geformuleerde adviezen.

Tabel 21 Gerealiseerde doelstellingen van participatievergaderingen

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
De participatievergaderingen betekenen geen meerwaarde voor het lokaal bestuur ***	81.8	11.4	6.8	44
De participatievergaderingen zijn een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente ***	6.8	25.0	68.2	44
De participatievergaderingen verkleinen de kloof tussen burger en bestuur ***	2.3	22.7	75.0	44
De participatievergaderingen resulteren in een groter draagvlak voor genomen beleidsbeslissingen ***	2.3	11.4	86.4	44
De participatievergaderingen leveren geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage ***	79.6	15.9	4.6	44
De participatievergaderingen hebben weinig invloed op de inclusie van ouderen in de gemeente	43.2	31.8	25.0	44
De participatievergaderingen versterken het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur ***	2.3	31.8	65.9	44
De participatievergaderingen verhogen de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming ***	6.8	13.6	79.6	44
De adviezen van de participatievergaderingen zijn weinig vernieuwend ***	27.3	59.1	13.6	44
Het lokaal bestuur houdt voor haar beleid rekening met de adviezen van de participatievergaderingen ***	9.1	20.5	70.5	44
De adviezen van de participatievergaderingen liggen in lijn met de visie van het lokaal bestuur ***	11.4	61.4	27.3	44
De participatievergaderingen krijgen van het gemeentebestuur een reactie op het geformuleerde advies ***	18.2	25.0	56.8	44

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.4 Burgerpanel

Van de 16 respondenten die hebben aangegeven dat er een burgerpanel in hun gemeente bestaat, hebben slechts 13 respondenten de vervolgvragen ingevuld. Gezien dit laag absoluut aantal moeten deze cijfers voorzichtig worden geïnterpreteerd.⁶

Tabellen 22 en 23 geven weer dat drie vierde van de respondenten vindt dat de lokale besturen een helder en ondersteunend kader bieden voor de burgerpanels. Verder is meer dan de helft van de respondenten het oneens dat de lokale besturen onvoldoende tijd zouden vrijmaken voor de ondersteunende ambtenaar voor de burgerpanels (niet significant), en een wisselende samenstelling van het lokaal bestuur lijkt volgens het merendeel van de respondenten geen grote invloed te hebben op de werking van de burgerpanels. Tot slot blijkt dat een meerderheid van de respondenten het oneens is dat de burgerpanels vooral zouden zijn opgebouwd rond politiek ongevoelige thema's (62%), en vindt een overgrote meerderheid dat actuele beleidsthema's de agenda van de burgerpanels bepalen (85%), en dat het burgerpanel het algemeen belang vooropstelt ten opzichte van het belang van de (deelnemers) van de burgerpanels (69%).

Tabel 22 Contextfactoren van de burgerpanels

	(Helemaal oneens)	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor het burgerpanel ***	15.4	7.7	76.9	13
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan het burgerpanel	30.8	46.2	23.1	13
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor het burgerpanel	53.9	38.5	7.7	13
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van het burgerpanel *	15.4	61.5	23.1	13
Het burgerpanel is vooral opgebouwd rond politiek ongevoelige thema's *	61.5	23.1	15.4	13
Actuele beleidsthema's bepalen de agenda van het burgerpanel **	0.0	15.4	84.6	13
Experten worden geconsulteerd tijdens de werking van het burgerpanel	0.0	38.5	61.5	13
Het burgerpanel stelt het algemeen belang voorop t.o.v. het belang van (de deelnemers aan) het burgerpanel **	15.4	15.4	69.2	13

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

⁶ Hoewel we in wat volgt de significantietoetsen telkens hebben weergegeven, zijn deze toetsen omwille van de kleine absolute aantallen respondenten minder betrouwbaar.

Tabel 23 De invloed van veranderende lokale besturen op burgerpanels

	Negatief	Positief	N
Hoe zou u de invloed van 'het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur op de werking van het burgerpanel', na de laatste bestuurswissel, omschrijven?	0.0	100.0	3

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 24 geeft aan dat een groot deel van de respondenten vindt dat de goede werking van de burgerpanels afhankelijk is van een helder en faciliterend kader (92%), gevolgd door de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt/contactpersoon (77%), de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die de burgerpanels ondersteunt (77%), het consulteren van externe experts (77%), en tot slot de politieke ondersteuning (69%).

Tabel 24 Determinanten van de goede werking van burgerpanels

De goede werking van het burgerpanel is afhankelijk van	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
De politieke ondersteuning **	23.1	7.7	69.2	13
De aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon *	0.0	23.1	76.9	13
De inhoudelijke expertise van de ambtenaar die het burgerpanel ondersteunt ***	7.7	15.4	76.9	13
Een helder en faciliterend kader ***	0.0	7.7	92.3	13
Het consulteren van externe experts ***	7.7	15.4	76.9	13
Een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt	0.0	30.8	69.2	13

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Uit tabel 25 blijkt dat de doelstellingen die participanten met de burgerpanels nastreven niet volledig gelijklopen met de doelstellingen die de lokale besturen ermee nastreven, volgens de respondenten. Het grootste deel van de respondenten geeft aan dat de participanten met een burgerpanel vooreerst een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage willen leveren (92%), gevolgd door het verkleinen van de kloof tussen burger en bestuur (69%; niet significant) en het creëren van draagvlak voor beleidsbeslissingen (54%; niet significant). Volgens de respondenten willen de lokale besturen net zoals de participanten vooreerst een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren (92%), maar evenzeer de kloof tussen burger en bestuur verkleinen (92%) en draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren (85%). Tot slot geeft 15% van de respondenten aan dat politici volgens hen een burgerpanel willen “om mee te scoren” en niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken.

Tabel 25 Beoogde doelstellingen van burgerpanels

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Participanten aan het burgerpanel willen de kloof burger/bestuur verkleinen	0.0	30.8	69.2	13
Participanten aan het burgerpanel willen meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren	7.7	38.5	53.9	13
Participanten aan het burgerpanel willen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren ***	0.0	7.7	92.3	13
Het lokaal bestuur wil met het burgerpanel de kloof burger/bestuur verkleinen ***	0.0	7.7	92.3	13
Het lokaal bestuur wil met het burgerpanel meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren **	0.0	15.4	84.6	13
Het lokaal bestuur wil met het burgerpanel een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren ***	0.0	7.7	92.3	13
Politici willen een burgerpanel om “mee te scoren”, maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken **	69.2	15.4	15.4	13

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 26 toont aan dat zeven op tien respondenten het oneens zijn dat het burgerpanel geen meerwaarde zou betekenen voor het lokaal bestuur. Verder vinden drie op vier respondenten dat het burgerpanel de kloof tussen burger en bestuur verkleint, en is 85% van de respondenten het oneens dat het burgerpanel geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage zou leveren. Voorts versterken burgerpanels volgens meer dan drie vierde van de respondenten het vertrouwen van de burgers in het lokaal bestuur.

Bijna de helft van de respondenten is het oneens dat de adviezen van de burgerpanels weinig vernieuwend zijn (46%; niet significant). En 85% van de respondenten geven aan dat de lokale besturen rekening houden met de adviezen van de burgerpanels, die volgens vier op tien respondenten in lijn liggen met de visie van de lokale besturen (niet significant). Tot slot geeft bijna de helft van de respondenten aan dat het burgerpanel een reactie krijgt van de gemeente op de geformuleerde adviezen (niet significant).

Tabel 26 Gerealiseerde doelstellingen van burgerpanels

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het burgerpanel betekent geen meerwaarde voor het lokaal bestuur **	69.2	15.4	15.4	13
Het burgerpanel is een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente	0.0	53.9	46.2	13
Het burgerpanel verkleint de kloof tussen burger en bestuur *	0.0	23.1	76.9	13
Het burgerpanel resulteert in een groter draagvlak voor genomen beleidsbeslissingen	0.0	30.8	69.2	13
Het burgerpanel levert geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage **	84.6	15.4	0.0	13
Het burgerpanel heeft weinig invloed op de inclusie in de gemeente	53.9	38.5	7.7	13
Het burgerpanel versterkt het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur *	0.0	23.1	76.9	13
Het burgerpanel verhoogt de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming	0.0	46.2	53.9	13
De adviezen van het burgerpanel zijn weinig vernieuwend	46.2	46.2	7.7	13
Het lokaal bestuur houdt voor haar beleid rekening met de adviezen van het burgerpanel ***	7.7	7.7	84.6	13
De adviezen van het burgerpanel liggen in lijn met de visie van het lokaal bestuur	0.0	61.5	38.5	13
Het burgerpanel krijgt van het gemeentebestuur een reactie op het geformuleerde advies	7.7	46.2	46.2	13

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.5 Burgerbudget

12 van de 14 respondenten die hebben aangegeven dat er een burgerpanel in hun gemeente bestaat, hebben de vervolgvragen ingevuld. Ook deze cijfers moeten voorzichtig worden geïnterpreteerd vanwege dit lage absolute aantal.⁷

Quasi alle respondenten vinden dat de lokale besturen een helder en ondersteunend kader bieden voor het burgerbudget (92%), alsook dat ze reële beslissingsmacht geven aan het burgerbudget (100%). Verder vindt één op drie respondenten dat het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur de werking van het burgerbudget beïnvloedt (wat volgens drie van de vier respondenten een positieve invloed betreft; niet significant). Tot slot blijkt dat zes op tien respondenten het oneens zijn dat het lokaal bestuur onvoldoende middelen voor de ondersteuning van het burgerbudget zou vrijmaken (niet significant).

Tabel 27 Contextfactoren van de burgerbudgetten

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor het burgerbudget ***	8.3	0.0	91.7	12
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan het burgerbudget ***	0.0	0.0	100.0	12
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor het burgerbudget	41.7	25.0	33.3	12
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van het burgerbudget	8.3	58.3	33.3	12
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende middelen vrij voor de ondersteuning van het burgerbudget	58.3	0.0	41.7	12

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 28 De invloed van veranderende lokale besturen op burgerbudgetten

	Negatief	Positief	N
Hoe zou u de invloed van 'het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur op de werking van het burgerbudget, na de laatste bestuurswissel, omschrijven?	25.0	75.0	4

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

⁷ Hoewel we in wat volgt de significantietoetsen telkens hebben weergegeven, zijn deze toetsen omwille van de kleine absolute aantallen respondenten minder betrouwbaar.

Tabel 29 geeft aan dat een groot deel van de respondenten vindt dat de goede werking van de burgerbudgetten afhankelijk is van de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt/contactpersoon (100%), de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die het burgerbudget ondersteunt (100%), een helder en faciliterend kader (100%), gevolgd door politieke ondersteuning (75%) en een evenwichtige samenstelling (die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt) (50%; niet significant).

Tabel 29 Determinanten van de goede werking van burgerbudgetten

De goede werking van het burgerbudget is afhankelijk van..	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
De politieke ondersteuning *	25.0	0.0	75.0	12
De aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon ***	0.0	0.0	100.0	12
De inhoudelijke expertise van de ambtenaar die het burgerbudget ondersteunt ***	0.0	0.0	100.0	12
Een helder en faciliterend kader ***	0.0	0.0	100.0	12
Een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt	16.7	33.3	50.0	12

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 30 toont aan dat volgens een groot deel van de respondenten de lokale besturen met het burgerbudget een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage willen leveren (92%) en de kloof tussen burger en bestuur willen verkleinen (67%; niet significant). Slechts één op twaalf respondenten vindt dat politici met het burgerbudget willen "scoren", en niet zozeer om het beleid inhoudelijk mee te versterken (niet significant).

Tabel 30 Beoogde doelstellingen van burgerbudgetten

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het lokaal bestuur wil met het burgerbudget de kloof burger/bestuur verkleinen	0.0	33.3	66.7	12
Het lokaal bestuur wil met het burgerbudget een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren ***	0.0	8.3	91.7	12
Politici willen het burgerbudget om "mee te scoren", maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken	41.7	50.0	8.3	12

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Wat betreft de gerealiseerde doelstellingen blijkt uit tabel 31 dat negen op tien respondenten het oneens zijn dat het burgerbudget geen meerwaarde zou betekenen voor het lokaal bestuur, en de helft van de respondenten vindt dat het burgerbudget een meerwaarde is voor de ouderen in de gemeente (niet significant). Bovendien vinden acht op tien respondenten dat het burgerbudget de kloof tussen burger en bestuur verkleint, en is 83% van de respondenten het oneens dat het burgerbudget geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage zou leveren. Tot slot vindt de helft van de respondenten dat het burgerbudget het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur versterkt (niet significant), en twee op drie

respondenten zijn van mening dat het burgerbudget de betrokkenheid van de burgers bij de politieke besluitvorming verhoogt.

Tabel 31 Gerealiseerde doelstellingen van burgerbudgetten

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het burgerbudget betekent geen meerwaarde voor het lokaal bestuur ***	91.7	0.0	8.3	12
Het burgerbudget is een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente	16.7	33.3	50.0	12
Het burgerbudget verkleint de kloof tussen burger en bestuur ***	8.3	8.3	83.3	12
Het burgerbudget levert geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage ***	83.3	8.3	8.3	12
Het burgerbudget heeft weinig invloed op de inclusie in de gemeente	25.0	33.3	41.7	12
Het burgerbudget versterkt het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur	8.3	41.7	50.0	12
Het burgerbudget verhoogt de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming **	25.0	8.3	66.7	12

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

2.6 Seniorenhuis

Slechts negen respondenten hebben aangegeven dat hun gemeente over een seniorenhuis beschikt, waardoor deze cijfers voorzichtig moeten worden geïnterpreteerd.⁸

Tabel 32 geeft aan dat volgens acht op tien respondenten de lokale besturen een helder en ondersteunend kader voor het seniorenhuis bieden. Voorts vinden twee op drie respondenten niet dat de lokale besturen onvoldoende tijd vrij zouden maken voor een ondersteunende ambtenaar voor het seniorenhuis (niet significant) en ook niet dat de lokale besturen onvoldoende middelen zouden vrijmaken voor de ondersteuning van de seniorenhuizen. Tot slot zijn negen op tien respondenten het oneens dat een wisselende samenstelling van het lokaal bestuur de werking van de seniorenhuizen beïnvloedt.

Tabel 32 Contextfactoren van seniorenhuizen

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor het seniorenhuis **	11.1	11.1	77.8	9
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan het seniorenhuis	44.4	11.1	44.4	9
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor het seniorenhuis	66.7	33.3	0.0	9
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van het seniorenhuis **	88.9	11.1	0.0	9
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende middelen vrij voor de ondersteuning van het seniorenhuis *	66.7	11.1	22.2	9

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

⁸ Hoewel we in wat volgt de significantietoetsen telkens hebben weergegeven, zijn deze toetsen omwille van de kleine absolute aantallen respondenten minder betrouwbaar.

Tabel 33 geeft weer dat de goede werking van seniorenhuizen volgens de respondenten vooreerst afhankelijk is van een helder en faciliterend kader (100%), gevolgd door de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt/contactpersoon (78%), de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die het seniorenhuis ondersteunt (67%), een evenwichtige samenstelling (die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt) (44%; niet significant) en tot slot de politieke ondersteuning (22%; niet significant).

Tabel 33 Determinanten van de goede werking van seniorenhuizen

De goede werking van het seniorenhuis is afhankelijk van..	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
De politieke ondersteuning	33.3	44.4	22.2	9
De aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon *	22.2	0.0	77.8	9
De inhoudelijke expertise van de ambtenaar die het seniorenhuis ondersteunt *	22.2	11.1	66.7	9
Een helder en faciliterend kader ***	0.0	0.0	100.0	9
Een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt	33.3	22.2	44.4	9

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 34 toont aan dat volgens 89% van de respondenten de lokale besturen met de seniorenhuizen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage willen leveren, en 44% van de respondenten zegt dat lokale besturen er de kloof tussen de burger en het bestuur mee willen verkleinen (niet significant). Tot slot vindt slechts één op vijf respondenten dat politici met seniorenhuizen willen “scoren”, en er niet zozeer het beleid inhoudelijk mee willen te versterken (niet significant).

Tabel 34 Beoogde doelstellingen van seniorenhuizen

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het lokaal bestuur wil met het seniorenhuis de kloof burger/bestuur verkleinen	22.2	33.3	44.4	9
Het lokaal bestuur wil met het seniorenhuis een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren **	11.1	0.0	88.9	9
Politici willen het seniorenhuis om “mee te scoren”, maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken	55.6	22.2	22.2	9

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

Tabel 35 bespreekt de mate waarin de seniorenhuizen bepaalde doelstellingen realiseren volgens de respondenten. Ten eerste blijkt hieruit dat bijna acht op tien respondenten het oneens zijn dat seniorenhuizen geen meerwaarde voor het lokale bestuur zouden betekenen, en alle respondenten geven aan dat seniorenhuizen een meerwaarde hebben voor de ouderen in de gemeente (niet significant). Tot slot zijn bijna acht op tien respondenten het oneens dat seniorenhuizen geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage zouden leveren, en twee op drie respondenten zijn het oneens dat seniorenhuizen weinig invloed zouden hebben op inclusie in de gemeente.

Tabel 35 Gerealiseerde doelstellingen van seniorenhuizen

	(Helemaal) oneens	Noch oneens, noch eens	(Helemaal) eens	N
Het seniorenhuis betekent geen meerwaarde voor het lokaal bestuur **	77.8	11.1	11.1	9
Het seniorenhuis is een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente ***	0.0	0.0	100.0	9
Het seniorenhuis verkleint de kloof tussen burger en bestuur	44.4	11.1	44.4	9
Het seniorenhuis levert geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage **	77.8	11.1	11.1	9
Het seniorenhuis heeft weinig invloed op de inclusie in de gemeente *	66.7	22.2	11.1	9
Het seniorenhuis versterkt het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur	11.1	55.6	33.3	9
Het seniorenhuis verhoogt de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming	33.3	44.4	22.2	9

χ^2 -test: * Significant op $\alpha = 0.1$; ** Significant op $\alpha = 0.05$; *** Significant op $\alpha = 0.01$.

3 Tussentijds besluit

3.1 Prevalentie

Op basis van een bevraging die door 41% van de Vlaamse lokale besturen werd ingevuld, stellen we vast dat seniorenadviesraden met voorsprong de meest voorkomende vorm van participatieve/co-productieve initiatieven zijn (47%), gevolgd door participatievergaderingen (22%). De andere initiatieven komen in beperktere mate voor.

3.2 Contextfactoren

Volgens de meerderheid van respondenten bieden de lokale besturen een helder en ondersteunend kader voor de initiatieven (tussen 64% en 92%). Verder lijkt dat zo'n vier op tien respondenten vinden dat de lokale besturen reële beslissingsmacht geven aan de initiatieven (behalve bij burgerpanels waar dat 23% is, en bij de burgerbudgetten waar dat 100% bedraagt). Een aanzienlijk deel van de respondenten vindt niet dat de lokale besturen onvoldoende tijd vrijmaken voor een ondersteunende ambtenaar voor de initiatieven (tussen 42% en 67%). Voorts vindt slechts een beperkte minderheid van respondenten dat een wisselende samenstelling van de lokale besturen (na verkiezingen) een invloed heeft op de werking van de initiatieven (tussen 19% en 33%; en 0% voor de seniorenhuizen), en als er een invloed zou zijn, is die volgens een meerderheid van de respondenten positief.

Verder blijkt dat slechts een beperkte groep respondenten vindt dat de initiatieven zijn opgebouwd rond politiek ongevoelige thema's (tussen 15% en 26%). En waar de helft van de respondenten van mening zijn dat de agenda van de seniorenadviesraden rond actuele beleidsthema's zijn opgebouwd, loopt dat op tot meer dan acht op tien respondenten bij de participatievergaderingen en burgerpanels. Verder geven zes op tien respondenten aan dat experts worden geconsulteerd bij de seniorenadviesraden en burgerpanels, wat oploopt tot zeven op tien bij participatievergaderingen. En waar 55% van de respondenten aangeven dat seniorenadviesraden het algemeen belang vooropstellen ten opzichte van het belang van (de deelnemers van) de seniorenadviesraad, bedraagt dat zeven op tien respondenten bij participatievergaderingen en burgerpanels. Verder blijkt dat zeven op tien respondenten het oneens zijn dat lokale besturen onvoldoende middelen vrijmaken voor de ondersteuning van seniorenadviesraden en seniorenhuizen, wat volgens zes op tien respondenten bij participatievergaderingen en burgerbudgetten het geval is.

3.3 Determinanten van een goede werking

Wat betreft de goede werking van de initiatieven geeft zowat zeven op tien respondenten aan dat de politieke ondersteuning belangrijk is voor participatievergaderingen, burgerpanels en burgerbudgetten, wat volgens iets meer dan de helft van de respondenten het geval is voor seniorenadviesraden, en volgens 22% van de respondenten voor de werking van de seniorenhuizen. Verder lijkt de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt/contactpersoon volgens de meeste respondenten belangrijk voor de werking van alle initiatieven (tussen zeven en negen op tien respondenten), alsook de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die de initiatieven ondersteunt (tussen 67% en 84%). Voorts is het consulteren van externe experts ook belangrijk voor het goed functioneren van seniorenadviesraden volgens een meerderheid van de respondenten (56%), alsook voor participatievergaderingen (69%) en burgerpanels (77%). Een groter deel van de respondenten vindt een evenwichtige samenstelling (die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt) belangrijk voor een goede werking van seniorenraden (93%),

gevolgd door participatievergaderingen (73%), burgerpanels (69%), burgerbudgetten (50%) en tot slot seniorenhuizen (44%).

3.4 Beoogde doelstellingen

Volgens de respondenten willen de participanten van seniorenadviesraden, participatievergaderingen en burgerpanels in de eerste plaats een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren, gevolgd door het verkleinen van de kloof tussen burger en bestuur, en dan het creëren van draagvlak voor beleidsbeslissingen. Daarentegen geven de respondenten aan dat lokale besturen voor diezelfde drie participatieve/co-productieve initiatieven gericht zijn op het verkleinen van de kloof tussen burger en bestuur, gevolgd door het leveren van een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage en het creëren van draagvlak voor beleidsbeslissingen. Voor elk van de initiatieven geven maximaal twee op tien respondenten aan dat politici zouden “willen scoren” met de initiatieven, en niet zozeer het beleid inhoudelijk zouden willen versterken.

3.5 Gerealiseerde doelstellingen

Voor alle initiatieven is tussen 68% en 92% van de respondenten het oneens dat de initiatieven geen meerwaarde voor het lokaal bestuur zouden hebben. Verder vindt ook een meerderheid van respondenten dat de initiatieven een meerwaarde zijn voor ouderen in de gemeente: seniorenhuizen (100%), seniorenadviesraden (75%), participatievergaderingen (68%), burgerbudgetten (50%) en burgerpanels (46%). Zowat acht op tien respondenten vinden dat participatievergaderingen, burgerpanels en burgerbudgetten de kloof tussen burgers en bestuur verkleinen, wat afneemt bij seniorenadviesraden (55%) en seniorenhuizen (44%). Voorts vindt 86% van de respondenten dat participatievergaderingen in een groter draagvlak voor beleidsbeslissingen resulteren, wat meer is dan bij burgerpanels (69%) en seniorenadviesraden (41%). Verder stellen we vast dat acht op tien respondenten het oneens zijn dat participatievergaderingen, burgerpanels, burgerbudgetten en seniorenhuizen geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage zouden leveren, wat 66% bedraagt voor de seniorenadviesraden. Voorts is 77% van de respondenten van mening dat de burgerpanels het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur versterken, wat hoger is dan bij participatievergaderingen (66%), het burgerbudget (50%) en seniorenhuizen (33%) en seniorenadviesraden (34%). 80% van de respondenten geeft tot slot aan dat participatievergaderingen de betrokkenheid van burgers bij politieke besluitvorming versterken, wat een meer is dan bij burgerbudgetten (67%), burgerpanels (54%), seniorenadviesraden (41%) en seniorenhuizen (22%).

Wat betreft de adviezen, geeft slechts één op tien respondenten aan dat ze weinig vernieuwend zijn voor de participatievergaderingen en burgerpanels, maar zouden de adviezen van de seniorenadviesraden volgens zowat de helft van de respondenten weinig vernieuwend zijn. Bovendien geeft ook een groter aandeel van de respondenten aan dat lokale besturen rekening houden met de adviezen van burgerpanels (85%) en participatievergaderingen (71%), in vergelijking met seniorenadviesraden (58%). En terwijl 27% van de respondenten aangeeft dat de adviezen van de participatievergaderingen in lijn liggen met de visie van de lokale besturen, loopt dat op tot 39% bij de burgerpanels en 46% bij de seniorenadviesraden. Tot slot geven meer respondenten aan dat seniorenadviesraden een reactie op hun geformuleerd advies krijgen van de gemeente (65%), in vergelijking met participatievergaderingen (57%) en burgerpanels (46%).

Hoofdstuk 6

Besluit en beleidsaanbevelingen

1 Besluit

We hebben een antwoord gezocht op de onderstaande onderzoeksvragen:

1. In welke *mate* voeren lokale besturen een inclusief en participatief lokaal ouderenbeleid?
2. Op welke *wijze* krijgt dit inclusief en participatief lokaal ouderenbeleid vorm?
3. Welke factoren *determineren de mate van* inclusief en participatief werken?
4. Welke factoren *determineren de wijze van* inclusief en participatief werken?

Om deze vragen te beantwoorden baseerden we ons op drie deelonderzoeken: een kwantitatieve analyse van bestaande data uit het BAS-onderzoek (Belgian Ageing Studies), een kwalitatieve analyse van een aantal participatie-cases, en een kwantitatieve analyse van eigen verzamelde survey-data bij Vlaamse lokale besturen.

We formuleren hier samenvattend een antwoord op deze vragen. De resultaten van het kwantitatief onderzoek (op basis van de BAS-data) en het case study onderzoek leren ons iets over de mate waarin lokale besturen een inclusief en participatief lokaal ouderenbeleid voeren (OV1), en de lokale contextfactoren die dit determineren (OV3). Tot slot verwerven we op basis van de analyse van de survey-data die we bij de Vlaamse lokale besturen hebben opgehaald, meer inzicht in de wijze waarop lokale besturen inclusie en participatie organiseren (OV2), en welke factoren hiermee samenhangen (OV4).

Onderzoeksvraag 1: In welke *mate* voeren lokale besturen een inclusief en participatief lokaal ouderenbeleid?

Deze vraag werd beantwoord door analyses uit te voeren op de data van de Belgian Ageing Studies (BAS). Meer specifiek werden de vragen uit de BAS geselecteerd die peilen naar de perceptie van ouderen omtrent hun rol in het lokale ouderenbeleid in Vlaanderen en Brussel. Uit de resultaten blijkt dat meer dan de helft van de respondenten vindt dat ouderen meer inspraak moeten hebben in wat er voor hen gebeurt en bijna drie op de tien ouderen hebben het gevoel dat ze niet meer meetellen in de samenleving. Daarnaast blijkt dat één op vier ouderen vindt dat er onvoldoende georganiseerd wordt voor 60-plussers in hun wijk, en dat ze geconfronteerd werden met onvoldoende inspraakmogelijkheden en gebrek aan informatie en voorlichting. Verder werd ook vastgesteld dat één op vijf ouderen van mening zijn dat ze niet meer serieus genomen worden sinds ze ouder zijn geworden. Tenslotte zijn ongeveer vier op de tien ouderen lid van een vereniging (alle soorten verenigingen, inclusief verenigingen specifiek op ouderen gericht). Daarvan is ongeveer een op de vijf lid van een vereniging die specifiek op ouderen gericht is. Deze analyses werden uitgevoerd op de drie golven die in het behoefteonderzoek terug te vinden zijn, met name gedurende de periodes 2004-2009, 2010-2015, 2016-2021. Over deze drie periodes heen is er een licht positieve trend waar te nemen in de perceptie van ouderen omtrent hun rol in het lokale ouderenbeleid. Enige voorzichtigheid is hier aan de orde. Immers het aantal 60-plussers is over de drie periodes heen

toegenomen, waardoor de lichte stijging in absolute aantallen op zijn minst tenietgedaan wordt. Wat de negatieve trend betreft, zien we een afnemend aantal ouderen dat lid is van een vereniging voor ouderen.

Met betrekking tot de relatie tussen de individuele factoren (zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en inkomen) en de perceptie van ouderen over hun betrokkenheid bij het lokale ouderenbeleid konden ook verschillende zaken vastgesteld worden. Vrouwen zijn over het algemeen positiever dan mannen, en mannen zijn dan weer vaker lid van verenigingen. Bovendien geven oudere individuen (ouder dan 70j) meer aan dat er voldoende georganiseerd wordt voor 60-plussers dan jongere ouderen (60j-69j). Anderzijds heeft dezelfde groep meer het gevoel dat oudere personen niet serieus worden genomen of zelf benadeeld worden in vergelijking met andere groepen. Ook een hoger opleidingsniveau en een hoger inkomen blijken positief samen te hangen met de positieve perceptie van betrokkenheid bij het ouderenbeleid. Bekijken we specifieke variabelen die kunnen gerelateerd worden aan kwetsbaarheid, dan stellen we vast dat weduwen en nooit gehuwden, hulpbehoevende ouderen en huurders (zowel privé als sociale huurders) negatievere percepties hebben over de gemeentelijke inspraak en participatiemogelijkheden in het lokale ouderenbeleid.

Onderzoeksvraag 3: Welke lokale factoren determineren die mate van inclusief en participatief werken?

Het antwoord op de eerste onderzoeksvraag toont aan dat de percepties van ouderen over hun participatie en rol in het maatschappelijke leven en specifiek het lokaal bestuur beïnvloed worden door een aantal individuele factoren zoals geslacht, leeftijdsgroep en opleidingsniveau. Naast deze individuele verschillen zijn er belangrijke verschillen tussen de verschillende gemeenten waarin deze ouderen wonen. Daarbij valt het op dat een aantal gemeenten consequent beter scoren inzake ouderenparticipatie dan andere deelnemende gemeenten. Dit betekent dat de context waarin deze ouderen leven een belangrijke rol speelt in hun percepties en ervaringen. Dit is dus een belangrijk gegeven om in acht te nemen bij het ontwikkelen van beleid en programma's die gericht zijn op het versterken van de participatie van ouderen in het lokaal bestuur. Daarom gingen we in de zeven deelnemende gemeenten uit de laatste golf van de BAS op zoek naar mogelijke verbanden. We focussen ons zowel op politieke, ambtelijke als op maatschappelijke factoren zoals die terug te vinden zijn in de Vlaamse gemeentemonitor.

Politieke factoren

In die zeven gemeenten werden verschillende politieke factoren geëvalueerd om te bepalen of ze de verschillen tussen de gemeenten kunnen verklaren. Volgens onze resultaten blijkt dat geen van deze politieke factoren de verschillen tussen de gemeenten kunnen verklaren. Het is dus belangrijk om te onthouden dat politieke factoren maar één van de vele mogelijke verklaringen kunnen zijn voor verschillen tussen gemeenten. Er zijn naar alle waarschijnlijkheid ook andere factoren die al dan niet in combinatie met politieke factoren, een rol spelen, zoals de mate van betrokkenheid van inwoners bij lokale besluitvorming, de kwaliteit van de lokale bestuursstructuur, of de manier waarop gemeenten omgaan met maatschappelijke uitdagingen. Bovendien kan het zijn dat de verschillen tussen de gemeenten te klein zijn om op te merken, of dat de verklaringen voor deze verschillen te complex zijn om te identificeren.

Ambtelijke factoren

Focussen we ons op de ambtelijke factoren dan kunnen we niet stellen dat lokale bestuurskracht of (ambtelijke) capaciteit (gemeten aan de hand van bijvoorbeeld het aantal VTE's in het lokaal bestuur, en

de autofinancieringsmarge) een verklaring zijn voor de verschillen tussen die zeven gemeenten uit de laatste golf van de BAS. Ook hier gelden terug dezelfde beperkingen zoals beschreven bij politieke factoren, wat meteen wijst op het belang om verder onderzoek te doen naar andere mogelijke verklaringen voor deze verschillen.

Maatschappelijke factoren

Gemeenten met minder subjectieve armoede, minder burgers van buitenlandse afkomst en een sterkere grijze druk scoren over het algemeen beter op de geselecteerde variabelen die een indicatie geven van de mate waarin lokale besturen een participatief ouderenbeleid realiseren. De laatste twee factoren - het aandeel burgers dat vertrouwen heeft in het lokaal bestuur en de gepercipieerde actieve betrokkenheid van de burgers - bieden geen verklaring voor de verschillen tussen de gemeenten in de BAS-studie. Ook hier moet opnieuw verwezen worden naar mogelijke andere factoren die de verschillen tussen de gemeenten kunnen verklaren.

Gelet op de beperkingen van de BAS-data om verklaringen te vinden voor de mate waarin er lokaal participatief en inclusief wordt gewerkt, hanteerden we in een tweede onderzoeksfase een kwalitatief casestudydesign om zo de specifieke context van Vlaamse lokale besturen betekenisvol en holistisch te benaderen, en deze met voldoende diepgang te capteren. Dit laat toe om een vollediger beeld te krijgen van de verschillende factoren die het potentiële succes van ouderenparticipatie kunnen verklaren. Hiermee proberen we dus om inzicht te verwerven in de mate waarin een participatietraject succesvol is en in de factoren die dit potentiële succes faciliteren dan wel belemmeren en dit via een analyse van de determinerende factoren. Bovendien hanteerden we hiervoor een value-centered benadering, waarbij drie values of vormen van legitimiteit zijn onderscheiden: input-legitimiteit (wie spreekt mee?), throughput-legitimiteit (is het proces transparant en werkbaar?) en output-legitimiteit (leidt participatie tot resultaten?). Op basis van een literatuurstudie werden criteria weerhouden om de gemeenten voor deze fase van het onderzoek te selecteren. De criteria zijn: de schaal van de gemeente, de sociaaleconomische en demografische factoren van de gemeente, en de vorm van het te bestuderen participatieproject (consultatief of co-productief). In totaal werden vijf cases geselecteerd en geanalyseerd. Twee grote gemeenten (>60.000 inwoners), waarbij in beide sprake is van hoge subjectieve armoede, waar veel burgers van buitenlandse origine wonen en waar een beperkte grijze druk heerst werden geselecteerd. In één van deze twee gemeenten was sprake van een consultatief participatief model, in de andere gemeente van een co-productief participatief model. Verder werden nog drie kleine gemeenten geselecteerd (<25.000 inwoners). In één gemeente was er sprake van beperkte subjectieve armoede, wonen weinig burgers van buitenlandse afkomst en is er een sterke grijze druk. Hier werd zowel een gemeente met een consultatief als met een co-productief participatief model geïnccludeerd. Verder werd nog een kleine gemeente geselecteerd met een consultatief participatief model. Het ging over een gemeente waar sprake is van beperkte grijze druk, er veel burgers van buitenlandse afkomst wonen en er een relatief hoge subjectief armoede heerst.

De resultaten laten zien dat de onderzochte projecten onderling sterk verschillen in input- en throughput-legitimiteit. Bij sommige besturen is het bijvoorbeeld beter gelukt om een diverse groep op een min of meer evenwaardige manier te betrekken en om betere en meer neutrale informatie te voorzien. Om factoren te identificeren die het succes van participatieve trajecten kunnen verklaren, werden de projecten met een sterke input- en throughput legitimiteit vergeleken met de projecten met een zwakkere legitimiteit. Daarnaast is gekeken naar factoren die het succes van de participatietrajecten kunnen verklaren. Uit de resultaten bleek dat vooral contextfactoren, zoals de personele capaciteit en de

gemeentelijke schaal, een belangrijke rol spelen. Ook politieke en ambtelijke steun blijken van invloed te zijn voor het succes van de goede werking van initiatieven voor ouderen, zoals seniorenadviesraden, participatievergaderingen, burgerpanels en burgerbudgetten. Daarnaast bleken de inhoudelijke expertise van ambtenaren en het consulteren van externe experts belangrijk te zijn. Bovendien is, specifiek voor seniorenadviesraden, een evenwichtige samenstelling volgens de meeste respondenten van belang voor een goede werking. Het bleek ook dat grotere gemeenten en gemeenten met meer financiële en personele middelen beter in staat zijn om een hogere input- en throughput-legitimiteit te realiseren en om een diverse groep van burgers te betrekken en de deliberatieve processen op een meer doordachte manier te laten verlopen.

De analyse van de output-legitimiteit leverde een genuanceerder beeld op, met paradoxale bevindingen over de effecten van participatie voor zowel de participanten als de lokale besturen. Aan de ene kant willen de participanten een inhoudelijk bijdrage en maatschappelijke meerwaarde creëren (in feite: een meer ouderen-inclusieve gemeente realiseren), terwijl lokale besturen vooral institutionele effecten willen bereiken (kloof met burger dichten en draagvlak voor beleid vergroten). Beide groepen van respondenten stellen dat deze effecten na afloop van het participatietraject zijn bereikt, maar voor beide groepen heeft dit een andere betekenis. Het lokaal bestuur acht de inhoudelijke inbreng – en dus de maatschappelijke meerwaarde – van het participatietraject beperkt (men ziet geen nieuwe issues op de agenda verschijnen), terwijl de participant geen sterke institutionele effecten ervaart (men voelt zich niet steeds meer betrokken).

De resultaten van dit onderzoek wijzen dus uit dat binnen de deelnemende gemeenten ouderen-participatietrajecten onderling sterke verschillen vertonen in de mate waarin ze de vooropgestelde doelen behalen.

Onderzoeksvragen 2 en 4: Op welke wijze organiseren lokale besturen inclusie en participatie, en welke factoren bepalen de *wijze van inclusief en participatief werken*?

Deze vragen trachten we te beantwoorden aan de hand van onze derde deelstudie, waarbij alle Vlaamse lokale besturen via de algemeen directeurs (N=300) uitgenodigd werden voor deelname. Van 41% van de lokale besturen kregen we antwoorden. De resultaten suggereren dat seniorenadviesraden de meest voorkomende vorm van participatieve/co-productieve initiatieven zijn (47% van alle initiatieven), gevolgd door participatievergaderingen (22% van alle initiatieven).

Meer dan twee op drie respondenten zeggen dat de lokale besturen een helder en ondersteunend kader bieden voor de initiatieven, en ongeveer vier op tien respondenten zeggen dat de lokale besturen reële beslissingsmacht geven aan de initiatieven. Een aanzienlijk deel van de respondenten zegt dat de lokale besturen voldoende tijd vrijmaken voor een ondersteunende ambtenaar voor de initiatieven. Slechts een beperkte minderheid van de respondenten zegt dat de wisselende samenstelling van de lokale besturen invloed heeft op de werking van de initiatieven, en als er al invloed is, is die volgens de meeste respondenten positief. Weinig respondenten vinden dat de initiatieven zijn opgebouwd rond politiek ongevoelige thema's. Wel geven minder respondenten aan dat seniorenadviesraden rond actuele beleidsthema's zouden zijn opgebouwd (51%) en dat ze het algemeen belang vooropstellen ten opzichte van het belang van (de deelnemers van) het initiatief (55%) in vergelijking met participatievergaderingen (respectievelijk 82% en 71%). Verder blijkt dat experten worden geraadpleegd bij de seniorenadviesraden

en burgerpanels, en dat een aanzienlijk deel van de respondenten vindt dat lokale besturen voldoende middelen vrijmaken voor de ondersteuning van de initiatieven.

Qua determinanten blijkt dat de politieke ondersteuning en aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt/contactpersoon belangrijk zijn voor de goede werking van de meeste initiatieven, net als de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die de initiatieven ondersteunt en het benutten van externe experts. Een evenwichtige samenstelling (die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt) zou het belangrijkste zijn voor de goede werking van de seniorenadviesraden, gevolgd door participatievergaderingen en burgerpanels.

Een meerderheid van respondenten vindt dat de initiatieven een meerwaarde voor het lokaal bestuur én voor de ouderen in de gemeente betekenen. Wanneer we de seniorenadviesraden echter vergelijken met participatievergaderingen op vlak van 'gerealiseerde doelstellingen', doen die eerste het volgens de respondenten op zowat alle indicatoren minder goed: het verkleinen van de kloof tussen burgers en bestuur, resulteren in een groter draagvlak voor beleidsbeslissingen, het vertrouwen van burgers in het lokale bestuur versterken, de betrokkenheid van burgers bij politieke besluitvorming versterken, alsook een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren. Tot slot zouden seniorenadviesraden het ook iets minder goed doen qua 'innovatief karakter' van de adviezen en de mate waarin lokale besturen er rekening mee houden, in vergelijking met participatievergaderingen. Bovendien geeft een groter deel van de respondenten aan dat de adviezen van seniorenadviesraden reeds in lijn liggen met de visie van de lokale besturen, in vergelijking met de adviezen van de participatievergaderingen. Kortom, hoewel zowat alle initiatieven een duidelijke meerwaarde zouden hebben, lijken participatievergaderingen het op verschillende indicatoren beter te doen dan de seniorenadviesraden.

2 Beleidsaanbevelingen

Tot sloten formuleren we (na gedachtewisseling tussen het onderzoeksteam en de leden van de stuurgroep) nog enkele beleidsaanbevelingen. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de onderzoeksresultaten die in dit rapport worden gepresenteerd, en zijn gericht aan de overheid (i.e. de Vlaamse overheid en/of de lokale overheden).

Onderzoeksresultaat 1: Een aanzienlijk deel van de ouderenpopulatie is van mening dat ouderen meer inspraak moeten hebben in wat er voor hen gebeurt, en heeft het gevoel dat ze niet meer meetellen in de samenleving (cijfers BAS-studie).

- ➔ Aanbeveling 1: Lokale besturen moeten blijvend inspanningen doen om ouderen in het algemeen actiever te betrekken bij het lokale (ouderen)beleid. Dit kan rechtstreeks, door een algemeen participatiebeleid te ontwikkelen of verder uit te bouwen, én daarbij extra aandacht te besteden aan de positie van ouderen in de lokale beleidsparticipatie. Dit kan ook onrechtstreeks, door positieve incentives te voorzien aan lokale verenigingen om ook via het verenigingsleven (deel van de 'potgrond' voor een participatieve lokale cultuur) meer ouderen te betrekken: hetzij in lokale verenigingen algemeen, hetzij in verenigingen specifiek op ouderen gericht. Voor dit soort inspanningen is een zekere mate van openheid (wil om participatief beleid uit te bouwen) en capaciteit (middelen om een participatief beleid te kunnen uitbouwen) nodig. De Vlaamse overheid kan hier een rol in opnemen, door de bepalingen in het decreet lokaal sociaal beleid (2018) die over participatie gaan concreter te maken (bv. best practices delen, richtlijnen uit te werken, incentives uitwerken, ...).

Aan dit onderzoeksresultaat en deze aanbeveling kan ook een suggestie voor verder onderzoek gekoppeld worden. Gelet op het feit dat een sterk lokaal verenigingsleven (en de betrokkenheid daarbij van – in dit geval - ouderen) een sterke basis is waarop een lokale participatieve cultuur kan worden gebouwd, moeten we beter zicht krijgen op zaken als de verschuiving inzake soorten engagement (bestuursleden, gewone leden, ad hoc deelname, ...) en welke factoren die soorten engagementen bepalen.

Onderzoeksresultaat 2: Uit dit onderzoek blijkt bovendien dat de meest kwetsbare ouderen (o.a. huurders, weduwen(aars), hulpbehoevenden, lager opleidingsniveau en inkomen) negatievere percepties hebben over gemeentelijke inspraak en participatiemogelijkheden in het lokale ouderenbeleid (cijfers BAS-studie).

- ➔ Aanbeveling 2: Lokale besturen moeten *a fortiori* blijvend inspanningen doen om kwetsbare ouderen actiever te betrekken bij het lokale (ouderen)beleid. Meer bepaald dienen lokale besturen drempels weg te nemen die bepaalde kwetsbare groepen uitsluiten van participatie. Dit vergt enige capaciteit en wil, en een doordacht design van lokale participatie-initiatieven. Bovendien kunnen lokale besturen in hun beleid naar het lokale verenigingsleven toe nadenken om incentives te voorzien zodat ook het verenigingsleven inspanningen doet om kwetsbare burgers/ouderen te betrekken (bv. het systeem van de Uitpas).

In die optiek is een suggestie voor verder onderzoek het nagaan welke soort kwetsbaarheid samenhangt met een verminderde participatie: ouderen die al heel hun leven minder mogelijkheden hebben om te participeren (die vanuit hun levensloop een soort cumulatieve achterstelling ervaren), versus mensen die op latere leeftijd achterstelling ervaren die deels samenhangt met het feit ouder te worden.

Onderzoeksresultaat 3: We concluderen dat bepaalde gemeenten beduidend beter scoren op vlak van participatie en inspraak (bv. meer en betere informatie beschikbaar stellen). De kwaliteit van het participatie- en inspraakbeleid hangt samen met bestuurlijke factoren zoals de personele capaciteit, gemeentelijke schaal, financiële middelen, maar ook de politieke en ambtelijke steun, de inhoudelijke expertise van ambtenaren en het consulteren van externe experts (bestuurlijke analyse BAS-cijfers).

- ➔ Aanbeveling 3: Uit deze vaststelling komt een driedubbele aanbeveling. Ten eerste is de boodschap naar de lokale besturen toe dat een participatiebeleid capaciteit vergt, en dat een lokaal bestuur dus dient te investeren in deze capaciteit wil het een effectief participatiebeleid (algemeen en voor kwetsbare groepen, cf. aanbevelingen 1 en 2) kunnen realiseren. Ten tweede is de boodschap aan de Vlaamse overheid dat er in haar beleid naar de (organisatie van) lokale besturen toe aandacht moet zijn voor de lokale bestuurskracht. Immers de lokale bestuurskracht determineert wat er realistisch verwacht kan worden op het vlak van lokaal participatiebeleid. Ten derde is er ook een rol voor de koepels of verenigingen van lokale besturen om, bij gebrek aan voldoende bestuurskracht in sommige individuele lokale besturen, ondersteunend te werken (bv. tools, methoden en/of best practices delen).

Een mogelijke suggestie voor verder onderzoek die samenhangt met deze aanbeveling is enerzijds een grondige analyse van de lokale context(en) (zoals drivers, populatie, wie participeert, diversiteit, kwetsbaarheid, ...), omdat deze context natuurlijk mee de nodige capaciteit bepaalt. Anderzijds is er een scherper zicht nodig op de minimale factoren die in een lokaal bestuur zeker aanwezig moeten zijn om überhaupt een effectief participatiebeleid te kunnen voeren.

Onderzoekresultaat 4: Ouderen hebben andere verwachtingen van beleidsparticipatie dan lokale besturen. Terwijl ouderen vooral een inhoudelijke en maatschappelijke meerwaarde willen realiseren (wegen op inhoudelijke beleidskeuzes), streven lokale besturen eerder institutionele effecten na die te maken hebben met het versterken van de lokale democratie (kloof burger-politiek dichten, draagvlak voor beleid creëren, ...) (case studies).

- ➔ Aanbeveling 4: Omdat beide soorten doelstellingen legitiem zijn, een waarde hebben, en elkaar zeker en vast niet uitsluiten, mag participatie zeker niet gezien worden als een (machts)strijd tussen de representatieve democratie (politiek) en de participatieve democratie (burgers). Dit vergt een open participatiecultuur van alle zijden, en daarom kan het zinvol zijn om de wederzijdse doelstellingen van alle betrokken actoren te expliciteren. Burgers moeten weten in welk spel ze meespelen, en lokale besturen moeten aanvaarden dat burgers meningen hebben die ze ernstig genomen willen zien. Een goed participatiebeleid is dus complementair: door de inhoudelijke meerwaarde van participatie te erkennen, zullen lokale besturen mogelijks meer aangepord worden om iets met de resultaten te doen. Dit genereert het nodige vertrouwen zodat er ook effectief een institutionele impact wordt gegenereerd.

Onderzoeksresultaat 5: Hoewel seniorenadviesraden de meest voorkomende vorm van lokale participatie is, blijken ze vanuit het perspectief van lokale besturen op zowat alle indicatoren minder goed te scoren dan nieuwere vormen van participatie (zoals ad hoc participatievergaderingen). De grote meerwaarde van de seniorenadviesraden is dat ze vanuit institutioneel perspectief historisch een sterke band tussen (deelne- mende) burgers en overheid hebben gecreëerd. Maar er is wel een risico dat dit deels ten koste gaat van de kwaliteit van de participatie, zowel inhoudelijk (keuze besproken beleidsthema's, innovatief karakter van de adviezen/ insteken, ...) als democratisch-procesmatig (algemeen vs. particulier belang, draagvlak voor beleidsbeslissingen, de betrokkenheid van burgers bij politieke besluitvorming, ...).

- ➔ **Aanbeveling 5:** Lokale besturen moeten een omvattend participatiebeleid ontwikkelen. Dat wil zeggen dat zij naast de meer 'klassieke' vormen van participatie (de adviesraden), ook moeten investeren in nieuwere vormen van participatie (bv. ad hoc initiatieven zoals burgerfora, burgerraden). Dit omdat beide complementair zijn: goed werkende klassieke adviesraden zorgen voor een stevige institutionele inbedding van participatie, met positieve institutionele effecten (draagvlak beleid, nauwe relaties burger-overheid), terwijl nieuwe vormen ruimte laten voor meer innovatie in beleidsadviezen (inhoudelijke meerwaarde: scherper en beter beleid van onderuit gevoed). Bovendien bereiken beide vormen (klassiek vs. nieuw) ook deels andere doelgroepen. Dat op zich is al een meerwaarde omdat op die manier meer (verschillende "soorten") burgers bereikt worden.

Een laatste suggestie voor verder onderzoek betreft de samenstellingen en de werkingen van de verschillende participatievormen: wie zetelt in adviesraden, vanuit welk belang, en hoe en in welke mate vindt dat belang dan zijn weg naar het lokale beleid? En slagen nieuwere participatievormen er in andere belangen te vertegenwoordigen en zo ja welke? In welke mate wegen deze nieuwere vormen op het lokaal beleid?

Bibliografie

- Binh, N. T., & Giai, N. Q. (2021). Study on Citizen Participation in Local Governance in Vietnam. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 14(2), 87-109. doi:10.2478/nispa-2021-0016
- Bovaird, T. (2007). Beyond Engagement and Participation: User and Community Coproduction of Public Services. *Public Administration Review*, 67(5), 846-860. doi:10.1111/j.1540-6210.2007.00773.x
- Buffel, T. (2018). Social research and co-production with older people: Developing age-friendly communities. *Journal of aging studies*, 44, 52-60.
- Buffel, T., & Phillipson, C. (2018). A manifesto for the age-friendly movement: Developing a new urban agenda. *Journal of aging & social policy*, 30(2), 173-192.
- Callahan, K. (2007). Citizen participation: Models and methods. *International journal of public administration*, 30(11), 1179-1196.
- Camisón-Zornoza, C., Lapiedra-Alcamí, R., Segarra-Ciprés, M., & Boronat-Navarro, M. (2004). A meta-analysis of innovation and organizational size. *Organization studies*, 25(3), 331-361.
- Campomori, F., & Casula, M. (2021). Institutionalizing innovation in welfare local services through co-production: Toward a Neo-Weberian State? *Rivista italiana di scienza politica*, 1-15. doi:10.1017/ipo.2021.43
- CSO, & Zorgbelang Nederland. (2012). *Succesfactoren voor ouderenparticipatie*. Retrieved from
- Day, D. (1997). Citizen participation in the planning process: An essentially contested concept? *Journal of planning Literature*, 11(3), 421-434.
- de Fine Licht, J., Agerberg, M., & Esaiasson, P. (2022). "It's not over when it's over"—Post-decision arrangements and empirical legitimacy. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 32(1), 183-199.
- De Koster, K. (2011). *Democratie en de kloof tussen discours en praktijk: burgerparticipatie, overheidsbeleid en tevredenheid op het lokale niveau*: Academia Press.
- Departement Welzijn, V. e. G. (2021). Ouderenbeleid en ouderenbeleidsparticipatie. Retrieved from website Departement WVG.
- Durose, C., Needham, C., Mangan, C., & Rees, J. (2017). Generating 'good enough' evidence for co-production. *Evidence & Policy: A Journal of Research, Debate and Practice*, 13(1), 135-151.
- Dzur, A. W. (2018). Democratic innovation in public administration. *National civic review*, 107(3), 4-17.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., & Persson, M. (2013). Communicative responsiveness and other central concepts in between-election democracy. *Between-election democracy: The representative relationship after election day*, 15-33.
- Escher, T., & Rottinghaus, B. (2018). Local government platforms for citizen participation and their effects on legitimacy.
- Ewens, H., & van der Voet, J. (2019). Organizational complexity and participatory innovation: participatory budgeting in local government. *Public Management Review*, 21(12), 1848-1866.

- Farazmand, A., & Carter, R. (2004). *Sound governance: Policy and administrative innovations*: Greenwood Publishing Group.
- Fung, A. (2015). Putting the public back into governance: The challenges of citizen participation and its future. *Public Administration Review*, 75(4), 513-522.
- Galanti, M. T. (2019). The Last Mile: When Policies Go Local. *Italian Political Science*, 14(1), i-iv.
- Gasparre, A., & Bassoli, M. (2020). Governance Beyond the Rhetoric: Organizational Action, Change, and Illusion in the Italian Local Welfare System. *Administration & Society*, 52(6), 927-958. doi:10.1177/0095399719875457
- Germann, M., Marien, S., & Muradova, L. (2021). Scaling Up? Unpacking the Effect of Deliberative Mini-Publics on Legitimacy Perceptions. *Unpacking the Effect of Deliberative Mini-Publics on Legitimacy Perceptions (November 1, 2021)*.
- Gerring, J. (2004). What is a case study and what is it good for? *American political science review*, 341-354.
- Gonçalves, S. (2014). The effects of participatory budgeting on municipal expenditures and infant mortality in Brazil. *World Development*, 53, 94-110.
- Habermas, J. (1981). *The Theory of Communicative Action*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hardina, D. (2011). Are social service managers encouraging consumer participation in decision making in organizations? *Administration in Social Work*, 35(2), 117-137.
- Heinelt, H. (2013). Councillors' notions of democracy, and their role perception and behaviour in the changing context of local democracy. *Local government studies*, 39(5), 640-660.
- Hennau, S. (2020). The Relationship between Politics and Administration at the Flemish Local Level: Intermunicipal Differences Explained. *NISPACEe Journal of Public Administration and Policy*, 13(2), 141-160.
- Hibbing, J. R., & Theiss-Morse, E. (2002). *Stealth democracy: Americans' beliefs about how government should work*: Cambridge University Press.
- Hondeghem, A., Van Dooren, W., De Rynck, F., Verschuere, B., & Op De Beeck, S. (2013). *Handboek bestuurskunde: organisatie en werking van het openbaar bestuur*: Vandenbroele.
- Huang, W.-L., & Feeney, M. K. (2016). Citizen Participation in Local Government Decision Making: The Role of Manager Motivation. *Review of Public Personnel Administration*, 36(2), 188-209. doi:10.1177/0734371x15576410
- Hue, T. H. H., & Tung-Wen Sun, M. (2021). Democratic Governance: Examining the Influence of Citizen Participation on Local Government Performance in Vietnam. *International journal of public administration*, 1-19. doi:10.1080/01900692.2021.1939713
- Ianniello, M., Iacuzzi, S., Fedele, P., & Brusati, L. (2019). Obstacles and solutions on the ladder of citizen participation: a systematic review. *Public Management Review*, 21(1), 21-46.
- Irvin, R. A., & Stansbury, J. (2004). Citizen participation in decision making: is it worth the effort? *Public Administration Review*, 64(1), 55-65.
- Junius, N., Matthieu, J., Caluwaerts, D., & Erzeel, S. (2020). Is It Interests, Ideas or Institutions? Explaining Elected Representatives' Positions Toward Democratic Innovations in 15 European Countries. *Frontiers in Political Science*, 2, 9.

- Kim, S., & Schachter, H. L. (2013). Citizen participation in the budget process and local government accountability: Case studies of organizational learning from the United States and South Korea. *Public Performance & Management Review*, 36(3), 456-471.
- Latham, S. F., & Braun, M. (2009). Managerial risk, innovation, and organizational decline. *Journal of management*, 35(2), 258-281.
- Li, M.-H., & Feeney, M. K. (2014). Adoption of electronic technologies in local US governments: Distinguishing between e-services and communication technologies. *The American Review of Public Administration*, 44(1), 75-91.
- Liao, Y., & Zhang, Y. (2012). Citizen participation in local budgeting: Mechanisms, political support, and city manager's moderating role. *International Review of Public Administration*, 17(2), 19-38.
- Lui, C. W., Everingham, J. A., Warburton, J., Cuthill, M., & Bartlett, H. (2009). What makes a community age-friendly: A review of international literature. *Australasian journal on ageing*, 28(3), 116-121.
- Martin, S., & Boaz, A. (2000). The Modernization and Improvement of Government and Public Services: Public Participation and Citizen-Centred Local Government: Lessons from the Best Value and Better Government for Older People Pilot Programmes. *Public Money & Management*, 20(2), 47-54. doi:10.1111/1467-9302.00211
- Migchelbrink, K., & Van de Walle, S. (2021). A systematic review of the literature on determinants of public managers' attitudes toward public participation. *Local government studies*, 1-22.
- Mohammadi, S. H., Norazizan, S., & Nikkhah, H. A. (2018). Conflicting perceptions on participation between citizens and members of local government. *Quality & quantity*, 52(4), 1761-1778.
- Nabatchi, T. (2012). Putting the "public" back in public values research: Designing participation to identify and respond to values. *Public Administration Review*, 72(5), 699-708.
- Nalbandian, J. (1999). Facilitating community, enabling democracy: New roles for local government managers. *Public Administration Review*, 187-197.
- Neshkova, M. I. (2014). Salience and complexity in supranational policymaking: The case of subnational interests. *Governance*, 27(1), 9-36.
- Ngo, H. V., Edelenbos, J., & Gianoli, A. (2019). Community participation and local government capacity in Vietnam: Conditions for coproduction. *Public administration and development*, 39(2), 104-118. doi:10.1002/pad.1844
- OECD. (2001). Citizens as Partners. OECD handbook on information, consultation and public participation in policy-making.
- Ott, J. S. (2012). Governance and citizen engagement in the 21st century. *Public Organization Review*, 12(3), 219-221.
- Pierre, J., Røiseland, A., Peters, B. G., & Gustavsen, A. (2017). Comparing local politicians' and bureaucrats' assessments of democratic participation: the cases of Norway and Sweden. *International Review of Administrative Sciences*, 83(4), 658-675. doi:10.1177/0020852315598214
- Posner, R. A. (2005). *Law, pragmatism, and democracy*: Harvard University Press.
- Powlick, P. J. (1991). The attitudinal bases for responsiveness to public opinion among American foreign policy officials. *Journal of Conflict Resolution*, 35(4), 611-641.

- Rafique, Z., Habib, S., & Rosilawati, Y. (2021). Legal, Political and Administrative Barriers to Citizen Participation in Local Governance: An Inquiry of Local Government Institutions. *International journal of public administration*, 1-13.
- Reddel, T. (2002). Beyond participation, hierarchies, management and markets: 'New' governance and place policies. *Australian Journal of Public Administration*, 61(1), 50-63.
- Regiegroep ouderendelegatie NPO-Limburg. (2017). *Handreiking 'Ouderenparticipatie in wijk- en buurtgerichte projecten'* Retrieved from
- Royo, S., Yetano, A., & Acerete, B. (2011). Citizen Participation in German and Spanish Local Governments: A Comparative Study. *International journal of public administration*, 34(3), 139-150. doi:10.1080/01900692.2010.533070
- Scharpf, F. W. (1999). *Governing in Europe: Effective and democratic?* : Oxford University Press.
- Schmidt, V. A. (2013). Democracy and legitimacy in the European Union revisited: Input, output and 'throughput'. *Political Studies*, 61(1), 2-22.
- Smith, G. (2018). Good governance and the role of the public in Scotland's marine spatial planning system. *Marine Policy*, 94, 1-9.
- Statistiek Vlaanderen. (2021). Bevolking naar leeftijd en geslacht: Vlaamse leeftijds piramide heeft zware top en smalle basis. Retrieved from website Statistiek Vlaanderen.
- Stern, P. C., & Dietz, T. (2008). *Public participation in environmental assessment and decision making*: National Academies Press Washington, DC.
- Studiedienst Vlaamse Regering. (2016). *Vergrijzing en verzilvering in de Vlaamse steden en gemeenten*. Retrieved from
- Surowiecki, J. (2004). *The wisdom of crowds: why the many are smarter than the few and how collective wisdom shapes business, economies, societies, and nations* (Large print edition ed.): New York : Random House.
- United Nations. (2014). Concise report on the world population situation in 2014. In: Department of Economic and Social Affairs Population Division New York.
- Van Dijk, L., & Lefevere, J. (2022). Can the use of minipublics backfire? Examining how policy adoption shapes the effect of minipublics on political support among the general public. *European Journal of Political Research*.
- van Eijk, C., Steen, T., & Torenvlied, R. (2019). Public Professionals' Engagement in Coproduction: The Impact of the Work Environment on Elderly Care Managers' Perceptions on Collaboration With Client Councils. *The American Review of Public Administration*, 49(6), 733-748. doi:10.1177/0275074019840759
- Nota van de Vlaamse Regering: Vlaams Ouderenbeleidsplan 2015-2020, (2016).
- Decreet houdende de stimulering van een inclusief Vlaams ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen, (2012).
- World Health Organization. (2015). Measuring the age-friendliness of cities: A guide to using core indicators.

Yin, R. K. (2009). Case study research: Design and methods (applied social research methods). *London and Singapore: Sage*.

Zhang, Y., & Yang, K. (2009). Citizen participation in the budget process: The effect of city managers. *Journal of public budgeting, accounting & financial management*.

Zheng, Y., Schachter, H. L., & Holzer, M. (2014). The impact of government form on e-participation: A study of New Jersey municipalities. *Government Information Quarterly*, 31(4), 653-659.

Bijlage 1: Vragenlijst kwantitatieve analyse van de bevraging van Vlaamse lokale besturen

Deze vragenlijst werd ontwikkeld door de onderzoekers betrokken bij dit onderzoeksproject. Deze vragenlijst werd in Qualtrics geprogrammeerd. Qualtrics is een webapplicatie die toelaat om vragenlijsten online aan te bieden aan respondenten. Hierdoor is de afgedrukte versie, die hieronder terug te vinden is niet 100% in overeenstemming met de onlineversie. Overtollige lay-out en routing voorschriften werden verwijderd om de leesbaarheid van de vragenlijst te optimaliseren.

Geachte mevrouw

Geachte heer

In opdracht van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin voeren de UGent, de KUL en de VUB een onderzoek naar het lokaal inclusief ouderenbeleid en hoe dit gerealiseerd wordt. Hiertoe werd een vragenlijst ontwikkeld. U krijgt deze vragenlijst omdat u in uw gemeente de geschikte persoon bent om de vragen te beantwoorden.

Het invullen van deze vragenlijst zal maximaal 10 à 15 minuten van uw tijd in beslag nemen en gebeurt volledig anoniem. Uw naam of andere persoonlijke gegevens worden nergens gevraagd en uw antwoorden worden anoniem en vertrouwelijk behandeld.

Alvast bedankt voor uw deelname.

iov de onderzoekers,
dr. Nico De Witte

Welke participatieve / co-productieve initiatieven waaraan ouderen kunnen deelnemen, werden er het afgelopen jaar in uw gemeente georganiseerd? (kruis één of meer items aan a.u.b.)

Seniorenadviesraad (adviesraad waarin enkel ouderen vertegenwoordigd zijn, die fungeert als contactorgaan met adviserende bevoegdheid naar het lokaal bestuur)

Burgerpanel (panel bestaande uit een (op basis van een aantal criteria) uitgekozen of gelote groep burgers, die samen nadenken over bepaalde beleidsvraagstukken)

Burgerbudget (een proces van democratische besluitvorming waarbij burgers zelf beslissen hoe een deel van het gemeentelijk budget wordt besteed)

Seniorenhuis (coproductie-initiatief waarbij ouderen zelf een ontmoetingsplaats uitbaten, ondersteund door het lokaal bestuur)

Participatievergadering (open samenkomst waarbij burgers worden uitgenodigd om na te denken over bepaalde beleidsvraagstukken)

Andere (omschrijf a.u.b.)

Er zijn geen participatieve / co-productieve initiatieven, waaraan ouderen kunnen deelnemen, in de gemeente

Q3 U gaf aan dat er in de gemeente een seniorenadviesraad is. Volgende vragen handelen over de seniorenadviesraad.

Q4 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (vink telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor de seniorenadviesraad	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan de seniorenadviesraad	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor de seniorenadviesraad	☐	☐	☐	☐	☐
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van de seniorenadviesraad	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad is vooral opgebouwd rond politiek ongevoelige thema's	☐	☐	☐	☐	☐
Actuele beleidsthema's bepalen de agenda van de seniorenadviesraad	☐	☐	☐	☐	☐
Experten worden geconsulteerd tijdens de werking van de seniorenadviesraad	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad stelt het algemeen belang voorop t.o.v. het belang van (de deelnemers aan) de seniorenadviesraad	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende middelen vrij voor de ondersteuning van de seniorenadviesraad	☐	☐	☐	☐	☐

Q5 U gaf aan dat het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur van invloed is op de werking van de seniorenadviesraad. Hoe zou u die invloed, na de laatste bestuurswissel, omschrijven? (vink aan a.u.b.)

- heel negatief
- eerder negatief
- eerder positief
- heel positief

Q6 De goede werking van de seniorenadviesraad is afhankelijk van...(kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
de politieke ondersteuning	☐	☐	☐	☐	☐
de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon	☐	☐	☐	☐	☐
de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die de seniorenadviesraad ondersteunt	☐	☐	☐	☐	☐
een helder en faciliterend kader	☐	☐	☐	☐	☐
het consulteren van externe experts	☐	☐	☐	☐	☐
een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt	☐	☐	☐	☐	☐

Q7 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Participanten aan de seniorenadviesraad willen de kloof burger/bestuur verkleinen	☐	☐	☐	☐	☐
Participanten aan de seniorenadviesraad willen meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren	☐	☐	☐	☐	☐
Participanten aan de seniorenadviesraad willen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met de seniorenadviesraad de kloof burger/bestuur verkleinen	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met de seniorenadviesraad meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met de seniorenadviesraad een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren	☐	☐	☐	☐	☐
Politici willen een seniorenadviesraad om "mee te scoren", maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken	☐	☐	☐	☐	☐

Q8 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
De seniorenadviesraad betekent geen meerwaarde voor het lokaal bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad verkleint de kloof tussen burger en bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad resulteert in een groter draagvlak voor genomen beleidsbeslissingen	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad is een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad levert geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad heeft weinig invloed op de inclusie in de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad versterkt het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad verhoogt de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming	☐	☐	☐	☐	☐
De adviezen van de seniorenadviesraad zijn weinig vernieuwend	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur houdt voor haar beleid rekening met de adviezen van de seniorenadviesraad	☐	☐	☐	☐	☐
De adviezen van de seniorenadviesraad liggen in lijn met de visie van het lokaal bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
De seniorenadviesraad krijgt van het gemeentebestuur een reactie op het geformuleerde advies	☐	☐	☐	☐	☐

Q9 U gaf aan dat er in de gemeente een burgerpanel is. Volgende vragen handelen over het burgerpanel.

Q10 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor het burgerpanel	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan het burgerpanel	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor het burgerpanel	☐	☐	☐	☐	☐
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van het burgerpanel	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel is vooral opgebouwd rond politiek ongevoelige thema's	☐	☐	☐	☐	☐
Actuele beleidsthema's bepalen de agenda van het burgerpanel	☐	☐	☐	☐	☐
Experten worden geconsulteerd tijdens de werking van het burgerpanel	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel stelt het algemeen belang voorop t.o.v. het belang van (de deelnemers aan) het burgerpanel	☐	☐	☐	☐	☐

Q11 U gaf aan dat het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur van invloed is op de werking van het burgerpanel. Hoe zou u die invloed, na de laatste bestuurswissel, omschrijven? (vink aan a.u.b.)

- heel negatief
- eerder negatief
- eerder positief
- heel positief

Q12 De goede werking van het burgerpanel is afhankelijk van...(kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
de politieke ondersteuning	☐	☐	☐	☐	☐
de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon	☐	☐	☐	☐	☐
de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die het burgerpanel ondersteunt	☐	☐	☐	☐	☐
een helder en faciliterend kader	☐	☐	☐	☐	☐
het consulteren van externe experts	☐	☐	☐	☐	☐
een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt	☐	☐	☐	☐	☐

Q13 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Participanten aan het burgerpanel willen de kloof burger/bestuur verkleinen	☐ <	☐	☐	☐	☐
Participanten aan het burgerpanel willen meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren	☐	☐	☐	☐	☐
Participanten aan het burgerpanel willen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met het burgerpanel de kloof burger/bestuur verkleinen	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met het burgerpanel meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met het burgerpanel een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren	☐	☐	☐	☐	☐
Politici willen een burgerpanel om “mee te scoren”, maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken	☐	☐	☐	☐	☐

Q14 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het burgerpanel betekent geen meerwaarde voor het lokaal bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel verkleint de kloof tussen burger en bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel resulteert in een groter draagvlak voor genomen beleidsbeslissingen	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel is een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel levert geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel heeft weinig invloed op de inclusie in de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel versterkt het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel verhoogt de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming	☐	☐	☐	☐	☐
De adviezen van het burgerpanel zijn weinig vernieuwend	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur houdt voor haar beleid rekening met de adviezen van het burgerpanel	☐	☐	☐	☐	☐
De adviezen van het burgerpanel liggen in lijn met de visie van het lokaal bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerpanel krijgt van het gemeentebestuur een reactie op het geformuleerde advies	☐	☐	☐	☐	☐

Q15 U gaf aan dat er in de gemeente gebruik wordt gemaakt van het burgerbudget. Volgende vragen handelen over het burgerbudget.

Q16 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor het burgerbudget	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan het burgerbudget	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor het burgerbudget	☐	☐	☐	☐	☐
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van het burgerbudget	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende middelen vrij voor de ondersteuning van het burgerbudget	☐	☐	☐	☐	☐

Q17 U gaf aan dat het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur van invloed is op de werking van het burgerbudget. Hoe zou u die invloed, na de laatste bestuurswissel, omschrijven? (vink aan a.u.b.)

- heel negatief
- eerder negatief
- eerder positief
- heel positief

Q18 De goede werking van het burgerbudget is afhankelijk van...(kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
de politieke ondersteuning	☐	☐		☐	☐
de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon	☐	☐		☐	☐
de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die het burgerbudget ondersteunt	☐	☐		☐	☐
een helder en faciliterend kader	☐	☐		☐	☐
een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt	☐	☐		☐	☐

Q19 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het lokaal bestuur wil met het burgerbudget de kloof burger/bestuur verkleinen	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met het burgerbudget een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren	☐	☐	☐	☐	☐
Politici willen het burgerbudget om "mee te scoren", maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken	☐	☐	☐	☐	☐

Q20 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het burgerbudget betekent geen meerwaarde voor het lokaal bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerbudget verkleint de kloof tussen burger en bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerbudget is een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerbudget levert geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerbudget heeft weinig invloed op de inclusie van ouderen in de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerbudget versterkt het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het burgerbudget verhoogt de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming	☐	☐	☐	☐	☐

Q21 U gaf aan dat er in de gemeente een seniorenhuis is. Volgende vragen handelen over het seniorenhuis.

Q22 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor het seniorenhuis	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan het seniorenhuis	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor het seniorenhuis	☐	☐	☐	☐	☐
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van het seniorenhuis	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende middelen vrij voor de ondersteuning van het seniorenhuis	☐	☐	☐	☐	☐

Q23 U gaf aan dat het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur van invloed is op de werking van het seniorenhuis. Hoe zou u die invloed, na de laatste bestuurswissel, omschrijven? (vink aan a.u.b.)

- heel negatief
- eerder negatief
- eerder positief
- heel positief

Q24 De goede werking van de seniorenhuis is afhankelijk van...(kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
de politieke ondersteuning	☐	☐	☐	☐	☐
de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon	☐	☐	☐	☐	☐
de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die het seniorenhuis ondersteunt	☐	☐	☐	☐	☐
een helder en faciliterend kader	☐	☐	☐	☐	☐
een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt	☐	☐	☐	☐	☐

Q25 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het lokaal bestuur wil met het seniorenhuis de kloof burger/bestuur verkleinen	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met het seniorenhuis een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren	☐	☐	☐	☐	☐
Politici willen het seniorenhuis om “mee te scoren”, maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken	☐	☐	☐	☐	☐

Q26 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het seniorenhuis betekent geen meerwaarde voor het lokaal bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het seniorenhuis verkleint de kloof tussen burger en bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het seniorenhuis is een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐
Het seniorenhuis levert geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage	☐	☐	☐	☐	☐
Het seniorenhuis heeft weinig invloed op de inclusie van ouderen in de gemeente	☐	☐	☐	☐	☐
Het seniorenhuis versterkt het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur	☐	☐	☐	☐	☐
Het seniorenhuis verhoogt de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming	☐	☐	☐	☐	☐

Q27 U gaf aan dat er in de gemeente participatievergaderingen zijn. Volgende vragen handelen over de participatievergaderingen.

Q28 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Het lokaal bestuur biedt een helder en ondersteunend kader voor de participatievergaderingen	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur geeft reële beslissingsmacht aan de participatievergaderingen	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende tijd vrij voor een ondersteunende ambtenaar voor de participatievergaderingen	☐	☐	☐	☐	☐
Het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur (na verkiezingen) beïnvloedt de werking van de participatievergaderingen	☐	☐	☐	☐	☐
De participatievergaderingen is vooral opgebouwd rond politiek ongevoelige thema's	☐	☐	☐	☐	☐
Actuele beleidsthema's bepalen de agenda van de participatievergaderingen	☐	☐	☐	☐	☐
Experten worden geconsulteerd tijdens de werking van de participatievergaderingen	☐	☐	☐	☐	☐
In de participatievergaderingen wordt het algemeen belang voorop gesteld t.o.v. het belang van (de deelnemers) de participatievergaderingen	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur maakt onvoldoende middelen vrij voor de ondersteuning van de participatievergaderingen	☐	☐	☐	☐	☐

Q29 U gaf aan dat het wisselen van de samenstelling van het lokaal bestuur van invloed is op de werking van de participatievergaderingen. Hoe zou u die invloed, na de laatste bestuurswissel, omschrijven? (vink aan a.u.b.)

- heel negatief
- eerder negatief
- eerder positief
- heel positief

Q30 De goede werking van de participatievergaderingen is afhankelijk van...(kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
de politieke ondersteuning	☐	☐	☐	☐	☐
de aanwezigheid van een centraal ambtelijk aanspreekpunt / contactpersoon	☐	☐	☐	☐	☐
de inhoudelijke expertise van de ambtenaar die de participatievergadering ondersteunt	☐	☐	☐	☐	☐
een helder en faciliterend kader	☐	☐	☐	☐	☐
het consulteren van externe experts	☐	☐	☐	☐	☐
een evenwichtige samenstelling, die de samenstelling van de ouderen in de gemeente weerspiegelt	☐	☐	☐	☐	☐

Q31 In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken? (kruis telkens één item aan a.u.b.)

	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	helemaal eens
Participanten aan de participatievergaderingen willen de kloof burger/bestuur verkleinen	☐	☐	☐	☐	☐
Participanten aan de participatievergaderingen willen meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren	☐	☐	☐	☐	☐
Participanten aan de participatievergaderingen willen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met de participatievergaderingen de kloof burger/bestuur verkleinen	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met de participatievergaderingen meer draagvlak voor beleidsbeslissingen creëren	☐	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur wil met de participatievergaderingen een inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage leveren	☐	☐	☐	☐	☐
Politici willen de participatievergaderingen om “mee te scoren”, maar niet zozeer om het beleid inhoudelijk te versterken	☐	☐	☐	☐	☐

Q32 **In welke mate bent u het eens met volgende uitspraken?** (kruis telkens één item aan a.u.b.)

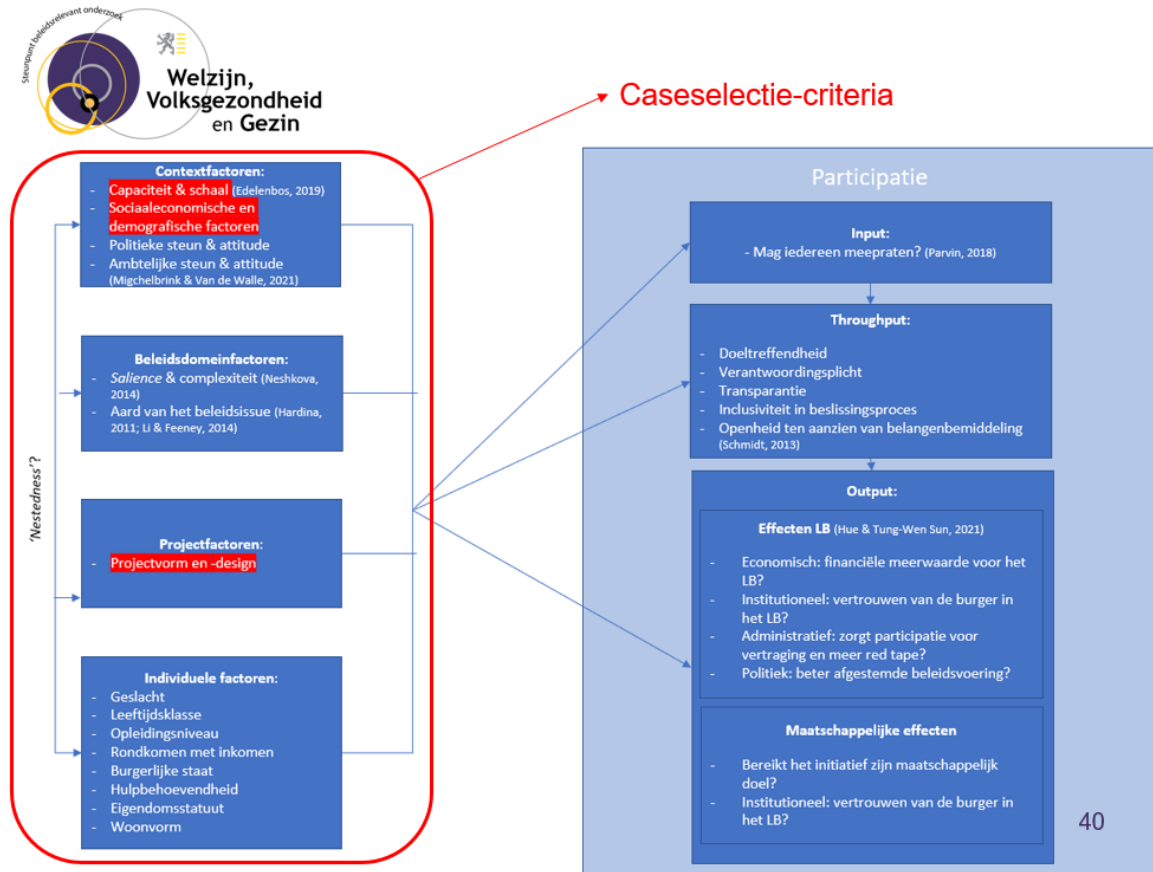
	helemaal oneens	eerder oneens	noch oneens, noch eens	eerder eens	h e l e m a a l e e n s
De participatievergaderingen betekenen geen meerwaarde voor het lokaal bestuur	☐	☐	☐	☐	
De participatievergaderingen verkleinen de kloof tussen burger en bestuur	☐	☐	☐	☐	
De participatievergaderingen resulteren in een groter draagvlak voor genomen beleidsbeslissingen	☐	☐	☐	☐	
De participatievergaderingen zijn een meerwaarde voor de ouderen in de gemeente	☐	☐	☐	☐	
De participatievergaderingen leveren geen inhoudelijke, maatschappelijke bijdrage	☐	☐	☐	☐	
De participatievergaderingen hebben weinig invloed op de inclusie van ouderen in de gemeente	☐	☐	☐	☐	
De participatievergaderingen versterken het vertrouwen van de burgers in het lokale bestuur	☐	☐	☐	☐	
De participatievergaderingen verhogen de betrokkenheid van burgers bij de politieke besluitvorming	☐	☐	☐	☐	

De adviezen van de participatievergaderingen zijn weinig vernieuwend	☐	☐	☐	☐
Het lokaal bestuur houdt voor haar beleid rekening met de adviezen van de participatievergaderingen	☐	☐	☐	☐
De adviezen van de participatievergaderingen liggen in lijn met de visie van het lokaal bestuur	☐	☐	☐	☐
De participatievergaderingen krijgen van het gemeentebestuur een reactie op het geformuleerde advies	☐	☐	☐	☐

Q33 Welke postcode heeft de gemeente waarvoor u deze vragenlijst invult? (vul uw postcode in a.u.b.)

Bijlage 2: Case study methode

1. Caseselectiecriteria (in overeenstemming met stuurgroep, zie SG 3 faburari)

2. Caseselectie (in overleg met stuurgroep, zie SG 3 februari)

(In de uiteindelijke selectie is Dilbeek weggefallen om interne redenen; respondenten hadden geen tijd door opmaak begroting)

Zowel de cases als de respondenten zijn wel geanonimiseerd weergegeven, dus opletten met verspreiden van deze lijsten)

Gemeentelijke schaal	Sociaaleconomisch & demografisch	Projectvorm
Groot	Beperkte subjectieve armoede, weinig burgers van buitenlandse afkomst en sterke grijze druk	Consultatief
		Co-productief
	Hoge subjectieve armoede, veel burgers van buitenlandse afkomst en beperkte grijze druk	Consultatief
		Co-productief
Klein	Beperkte subjectieve armoede, weinig burgers van buitenlandse afkomst en sterke grijze druk	Consultatief
		Co-productief
	Hoge subjectieve armoede, veel burgers van buitenlandse afkomst en beperkte grijze druk	Consultatief
		Co-productief

3. Interviewlijst

		Respondenten interviews
Gemeente A	Ambtelijk	1
	Politiek	1
	Ouderen	/
Gemeente B	Ambtelijk	1
	Politiek	1
	Ouderen	2
Gemeente C	Ambtelijk	1
	Politiek	1
	Ouderen	1
Gemeente D	Ambtelijk	1
	Politiek	1
	Ouderen	2
Gemeente E	Ambtelijk	2
	Politiek	1
	Ouderen	2
Gemeente F	Ambtelijk	/
	Politiek	/
	Ouderen	/

4. Topiclijst interviews (geaggregeerd)

1. Contextfactoren

Gemeentelijke schaal / ambtelijke capaciteit

- Kan je het participatietraject even voorstellen + rol van de respondenten?
- Hoe, wanneer en door wie is het participatieproject geïnitieerd?
- Beschikt de organisatie over een 'horizontale' participatiedienst of -medewerker? Hoe is deze opgebouwd (plaats van dienst binnen organisatie, aantal VTE,...)
- Welke sectorale dienst staat in voor de rechtstreekse opvolging van het participatieproject in kwestie? Hoe is deze opgebouwd?
- Is er afdoende samenwerking en overleg tussen de horizontale participatiedienst (kennis participatie) en de sectorale dienst (technische kennis)?
- Investeert het lokaal bestuur in het participatieproject? (financieel, infrastructuur, personeel,...) ☐ Ingeschreven in MJP?
- Is er voldoende ambtelijke capaciteit om dit te realiseren? Rol van schaal?

Politiek – ideologische samenstelling & politieke steun

- In welke mate is de doelstelling of visie van het participatietraject gelijk aan de doelstelling of visie van de politicus / meerderheidscoalitie?
- In welke mate speelt ideologie?

Ambtelijke steun & attitude

- In welke mate is de ambtenaar betrokken bij het participatietraject (bv. Administratieve ondersteuning, zelf de handen uit de mouwen steken, tegenwerking...)
- In welke mate en op welke manier grijpt het participatietraject in binnen de 'reguliere' werksfeer van de ambtenaar (tijdsbesteding, beslissingsbevoegdheid uit handen geven, red tape...)? (zie onder meer *autonomy work paradox*; (van Eijk, Steen, & Torenvlied, 2019)
- In welke mate is de doelstelling of visie van het participatietraject gelijk aan de doelstelling of visie van de ambtenaar / ambtelijke organisatie? Zie o.m. (van Eijk et al., 2019)
- In welke mate is de werkwijze van het co-productie-initiatief gelijk aan de werkwijze van de ambtelijke organisatie (bv. taken overnemen op gelijkaardige manier vs. Innovatieve benadering)? Zie o.m. (van Eijk et al., 2019)

- De rollen van zowel ambtenaren als politici werden de laatste decennia in veel LB'en geherdefinieerd, waarbij de ambtenaar langzaam een grotere rol krijgt toebedeeld binnen het beleidsproces (Pierre, Røiseland, Peters, & Gustavsen, 2017). Heeft deze evolutie een invloed op de rol van de ambtenaar inzake participatie? (Men zou er kunnen van uitgaan dat de rol van de ambtenaar wordt ingeperkt doordat een burger een deel van de ambtenaars verworven rol invult).
- Hoe speelt gemeentelijke schaal hierin een rol? Invloed van een meer geformaliseerde rol van ambtenaren in grotere organisaties?

2. Beleidsdomeinfactoren

- Lukt participatie voor elk domein of beleidsissue even makkelijk? Wat zijn de succes- en faalfactoren die hieraan verbonden zijn?
- In welke mate en op welke manier is het beleidsdomein waarbinnen het participatieproject zich situeert *saliënt*? (Bv. beleidsprioriteit, politieke agenda, historische 'schandalen', actief burgerprotest,...)
- In welke mate en op welke manier is het beleidsdomein waarbinnen het participatietraject zich situeert *complex*? (Bv. technische complexiteit, netwerkcomplexiteit doordat veel verschillende actoren betrokken zijn, kostenintensiteit, complexiteit van de procedures...)

Aard van het beleidsdomein

- Is het participatietraject binnen één bepaald beleidsdomein te situeren?
 - Zo ja, welk beleidsdomein?
 - Zo nee, welke beleidsdomeinen zijn betrokken? Heeft dit de invloed op de politieke (meerdere bevoegde schepenen) en ambtelijke (meerdere bevoegde diensten) attitude?

3. Projectfactoren

Projectvorm en -design

- Door wie is het project geïnitieerd? (Top-down / bottom-up)
- Hoe is het project opgebouwd? (consultatief, coproductief)
- Hoe verlopen de informatiestromen (Wie is betrokken? Neutraliteit van de informatie?)?
- Wat is de rol van externe stakeholders?
 - Gemeenteraad
 - Middenveldorganisaties en verenigingsleven
 - Traditionele adviesraden (OUDERENRAAD)

- Wat zijn de doelstellingen van het project?
- Zijn er belangrijke barrières opgetreden bij het vormgeven of implementeren van het project? (weerstand van politici, ambtenaren of andere stakeholders zoals middenveldorganisaties, wettelijke problemen,...)
- Hebben eventuele barrières een invloed gehad op de uiteindelijke projectvorm? (aanpassing van de doelstellingen zodat deze meer in overeenstemming zijn met de doelen van politici en ambtenaren; andere projectvorm om legale barrières te overbruggen,...)

4. Individuele factoren

- Wie zijn of waren initieel de beoogde participanten van het participatieproject?
- Op welke manier werden de participanten gerekruteerd? (een enkel of verschillende kanalen?)

5. *Nestedness*?

Hoe verhouden de verschillende (niveaus van) factoren zich ten opzichte van elkaar?

- Zijn de PAV constructief? (ambtenaren die een goede relatie met politici ervaren, verwachten een grotere leiderschapsstabiliteit en continuïteit, waardoor zij vaker experimenteren met nieuwe administratieve praktijken zoals participatie; Wolf (1993))
- Hoe verhouden politieke en ambtelijke attitudes t.a.v. participatie zich ten opzichte van elkaar, en heeft dit een invloed op het project?
- In welke mate heeft politieke steun een invloed op de projectvorm? (bv. projectvorm of -doelstellingen aangepast door politieke verwachtingen)
- In welke mate heeft ambtelijke steun een invloed op de projectvorm? (bv. projectvorm of -doelstellingen aangepast door ambtelijke vereisten of belemmeringen)
- In welke mate heeft ambtelijke capaciteit (aantal medewerkers, financiële middelen) invloed op de projectvorm? (bv. projectvorm of -doelstellingen aangepast door beperkte financiële middelen)

- In welke mate heeft de sociaaleconomische samenstelling van de bevolking invloed op de projectvorm? (specifieke initiatieven om bepaalde bevolkingsgroepen te betrekken...)
- In welke mate heeft politieke steun een invloed op de (rekrutering van) participanten? (bv. politici beogen inclusief traject en eisen daarbij bepaalde rekruteringsvormen)
- In welke mate heeft ambtelijke steun een invloed op de (rekrutering van) participanten?
- In welke mate heeft capaciteit van het lokaal bestuur (aantal medewerkers, financiële middelen) invloed op de (rekrutering van) participanten? (Bv. financiële middelen voor innovatieve rekruteringstechnieken)

- In welke mate heeft de sociaaleconomische samenstelling van de bevolking invloed op de (rekrutering van) participanten? (sterk verenigingsleven inzetten, meertalige communicatie...)

6. Participatieproject

- Input: Wie zijn de eigenlijke participanten van het participatieproject? (rol van ouderen, rol van kwetsbare ouderen?)
- Input: Is er een verschil tussen de beoogde en de eigenlijke participanten van het participatieproject?
- Throughput: Hoe wordt participatie ingebed in het beleidsproces? (participatie omwille van de participatie, of is er een link tussen throughput en output? → ‘the operational dilemma’ (Iusmen & Boswell, 2017))
- Throughput: Hoe verloopt het beslissingsproces? (gelijke kansen tot inspraak van elke participant, hiërarchie, neutrale en toegankelijke informatie, transparantie...)
- Throughput: Hoe verloopt de eigenlijke beslissing? (stemming,...)
- Throughput: Zijn er bepaalde verantwoordingslijnen of -mechanismen?
- Output: Economische effecten: Wat is het effect van het project op de financiën van het lokaal bestuur? (kost door ondersteuning vs. Meerwaarde bv door afstoten publieke dienstverlening)
- Output: Administratieve effecten: Zorgt het participatieproject voor meer red tape?
- Output: Maatschappelijke en institutionele effecten: Wat is het maatschappelijk effect? (Bv. samenhangsgevoel, vertrouwen van de burger in het LB, LB wordt transparanter gepercipieerd...) + Zijn de effectieve maatschappelijke effecten gelijk aan de beoogde maatschappelijke effecten? (zo nee; hoe komt dat?) + zijn de maatschappelijke effecten breed verdeeld? (bepaalde groep mensen ‘kaapt’ het project, waardoor de beleidsuitkomsten vooral in het voordeel zijn van een beperkte groep, eerder dan van het algemeen belang)
 - ‘The organizational dilemma’ (Iusmen & Boswell, 2017): hoe worden tegenstrijdige imperatieven van participatie (maatschappelijke en institutionele effecten) en efficiëntie (administratieve en financiële effecten) verzoend?
- Output: Politieke effecten: Is de beleidsvoering / coproductieve dienstverlening beter? (beter afgestemd op noden en behoeften, kwalitatiever, meer probleemoplossend vermogen,...)
- In welke mate verloopt participatie projectmatig (kortetermijn)? Is er sprake van een open, participatieve organisatiecultuur en hoe uit zich dat?
- Is er sprake van institutionalisering van het participatief project? (Campomori & Casula, 2021) Welke factoren versterken een eventuele institutionalisering? ((Campomori & Casula, 2021): financiële en juridische garantie van bovenaf (heldere regelgeving,...); politieke en ambtelijke bondgenoten)
- Leidt het project tot een meer participatieve organisatiecultuur (op diensten- en organisatieniveau)? Hoe komt dat tot uiting?

